

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KUZEY İRLANDA SORUNU: ETNİK
MİLLİYETÇİLİK VE KİMLİK**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman **Hazırlayan**
Dr.Öğr.Üyesi Abdullah Torun **Çağdaş Öncü**

Malatya - 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

KUZEY İRLANDA SORUNU: ETNİK MİLLİYETÇİLİK VE KİMLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çağdaş Öncü

Danışman
Dr.Öğr.Üyesi Abdullah Torun

Malatya - 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KUZEY İRLANDA SORUNU:
ETNİK MİLLİYETÇİLİK VE KİMLİK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Torun

HAZIRLAYAN
Çağdaş Öncü

Jürimiz tarafından 20 Ağustos 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu Yüksek Lisans tezi oybirliği ile başarılı bulunarak Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

1. Dr. Öğr. Üyesi Abdullah TORUN
2. Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA
3. Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TUNÇ

İmzası

.....
.....
.....

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof.Dr.Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kuzey İrlanda Sorunu: Etnik Milliyetçilik ve Kimlik” başlıklı çalışmamın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Çağdaş Öncü

ÖZET

Bu çalışmada, Kuzey İrlanda sorununun etnik milliyetçilik ve kimlik olguları üzerinden incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda milliyetçilik kavramlarından etno-sembolcü yaklaşım temel alınarak Kuzey İrlanda sorununda Katolik ve Protestan toplulukların süreç içerisindeki kimlik inşaları incelenmiştir. Ayrıca etnisite ve kimlik kavramları açıklanarak, mezhep farklılıklarının zaman içerisinde nasıl o toplumların etnik kimliklerini etkilediği ortaya konulmuştur. İngilizlerin tarihsel süreçte İrlanda adası üzerindeki baskısı ve bunun sonucunda oluşan İrlanda milliyetçiliği, tarihsel süreç dönemlere ayrılarak incelenmiştir. İrlanda milliyetçiliğinde kurulan örgütlere yer verilip, bunlardan İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun başlangıçta İrlanda'nın birliği için mücadele ederken daha sonraki faaliyetleriyle halk desteğini nasıl kaybettiği ve bunun barış sürecindeki rolü açıklanmıştır. Ayrıca konunun tarihsel arka planını daha iyi açıklamak adına, bağımsızlık mücadelesinde rol oynayan önemli İrlanda milliyetçisi liderlere yer verilmiş ve süreçte oynadıkları rol ortaya konulmuştur. Çalışma sonucunda, etnik kimliklerin sabit olmayıp, tarihsel ve siyasal şartlara göre değişip yeniden şekillenebildiği, Kuzey İrlanda sorunu örneğinde de toplumların dış baskılar sonucu harekete geçip etnik kimliklerini bu süreç içerisinde yeniden şekillendirdikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kuzey İrlanda, Kimlik, Etnik Milliyetçilik, IRA

ABSTRACT

This study aims to examine the many issues and problems associated with Northern Ireland through the phenomena of ethnic nationalism and identity. In this context, the basis of the ethno-symbolic approach of nationalistic concepts and the identity constructions of both the Catholic and Protestant communities in Northern Ireland were examined. In addition, the concepts of ethnicity and identity have been explained and it has been revealed how religious differences and sectarian attitudes affect the ethnic identities of those societies over time. Furthermore, the historic influence of Britain on the island of Ireland and the resulting Irish nationalist movement have been examined in terms of this historical process. The organizations established in the name of Irish nationalism were explored; explaining how the Irish Republican Army initially lost public support through its later activities in the struggle for Irish Unity and its subsequent role in the peace process. In addition, in order to better explain the historical background of the issue, important Irish nationalist leaders who played a role in the struggle for independence were included and their role in the process was highlighted. As a result of this study, it is concluded that ethnic identities are not fixed but can be changed and reshaped according to historical and political conditions. In the case of Northern Ireland, societies have taken action as a result of external pressures and have thus reshaped their ethnic identities throughout this process.

Keywords: Northern Ireland, Identity, Ethnic Nationalism, IRA

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	iii
ONUR SÖZÜ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ETNİSİTE, KİMLİK VE MİLLİYETÇİLİK KAVRAMLARI

1.1. Etnisite	6
1.2. Kimlik	10
1.3. Etnik Kimlik.....	16
1.4. Millet ve Milliyetçilik.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY İRLANDA SORUNU

2.1. İngilizlerin Ada'yı İşgali.....	27
2.2. Tudorların Katolikleri Çevreleme Çalışmaları	28
2.3. İç Çatışmalar ve Protestanların Zaferi	29
2.4. 1798 İsyanı	30
2.5. İrlanda Milliyetçiliğinde Kurulan Örgütler	32
2.6. Patates Kıtlığı	32
2.7. İrlanda Toprak Ligi.....	37
2.8. Çözüm Arayışları.....	38
2.9. Ayrılıkçı Çatışma Döneminin Başlaması.....	39
2.10. Sinn Fein, IRA ve Mücadelenin Önemli Liderleri.....	40
2.10.1. Eamon De Valera	41
2.10.2. Michael Collins.....	42
2.10.3. Arthur Griffith.....	43
2.11. İrlanda Kurtuluş Savaşı	44

2.12. İrlanda'da Tam Bağımsızlık Arayışı.....	47
2.13. İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun Şiddetini Arttırması.....	48
2.14. İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun Bölünmesi.....	50
2.15. Yeni IRA'nın Eylemlerini Arttırması.....	50
2.16. Ateşkes ve Barışın Sağlanması.....	53
2.17. Hayırlı Cuma Antlaşması.....	55
2.18. Avrupa Birliği'nin Rolü	56
2.19. PEACE Programları.....	59
SONUÇ	62
KAYNAKÇA.....	64

GİRİŞ

Katolikler ve Protestanlar arasındaki Kuzey İrlanda sorunu 800 yıldır süregelmektedir. Protestanlar, Birleşik Krallığın bir parçası olarak kalmak isterken; Katolikler ise İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmek istemektedirler. Protestanların, Birleşik Krallık'ın bir parçası olarak kalmak istemelerinin başlıca sebebi, İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmeleri halinde azınlık durumuna düşecek olmalarından kaynaklanır. Sorun, 1920 yılında Kuzey İrlanda'nın kurulmasıyla yoğunlaşmıştır. Birleşik Krallık, Kuzey İrlanda, İrlanda Cumhuriyeti, Katolikler (Milliyetçi ve Cumhuriyetçi), Protestanlar (Birlikçi ve Kralcı)'ın yanı sıra İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) ve Orange Order gibi paramiliter grupların her biri, kendi çıkarını sağlamak için çaba sarf etmişlerdir. Sorunun neden başladığı ve 1990'ların sonuna kadar devam ettiğiyle ilgili dinsel, politik, sosyal, ekonomik birçok sebep sıralanabilir olsa da asıl neden bu olguların bir araya getirilerek inşa ettiği kimlik ve etnik milliyetçiliktir.

İrlanda'daki milliyetçilik etno-sembolcü milliyetçilik kuramını doğrular nitelikte özellikler taşır. Etno-sembolcü görüşte etnisitelerle uluslar bütünleşik olarak birbiriyle bağlantı halindedir. Bu bağlantı, belirleyici rolüyle milliyetçilik fikrine şekil verir. Etno-sembolcü görüşün kültüre, mitlere ayrıca sembollere vurguda bulunması aynı biçimde modernist paradigmada da görülmüştür. Buna rağmen, etno-sembolcü görüşte bu vurgu çoğunlukla milliyetçiliğin oluşmasındaki duygusallık ve duygusal birlikteliğe odaklanmıştır. Hem etnisite hem de ulus, belli bir alanı kendi yapısına temel olarak alır. Bu belirli alan, ortak hafızayla mitlerin oluştuğu alandır. Bundan dolayı, belirli alan bağlamındaki benzer köken olgusunun, bölgesel toplulukların biçimlenmesindeki etkisi önemlidir. Ayrıca bu belirli alan, etnik topluluklar için kolektif sembollerin, tarihin ve hafızanın birleşim noktasıdır. Bununla birlikte belirli bir bölge ulus için anavatan olarak isimlendirilen toprak bağının oluşması anlamı taşır. Ulusal kimlik, milliyetçi düşüncesinin neticesinde ortaya çıkmıştır. Ancak Smith'e göre, etnik fikirlerin etnik kimlikleri siyasal platformlardaki görünürlüğü sağlanmadan ve bununla birlikte ulusun inşasında etnik ve kültürel öğeler seçici biçimde kullanılmadan bu milliyetçilik düşüncesi gerçekleşmeyecektir (2004: 83). Buradan yola çıkarak, Smith'in tarif ettiği etnik milliyetçiliğin, bir etnik grubun ulus haline dönüşmesi ile sağlanabileceği söylenebilir.

Etnik grubun ulusa dönüşmesi sürecinde bu grubun siyasal alandaki etkinliği artar. Etkinliğin artması ise özerklik düşüncesinin şekillenmesine ve sonunda da ulusallık unsurlarında yükselmeye sebep olur (Smith, 2004:160). İrlanda da bu bağlamda Smith tarafından etnik temelin iki tipinden biri olarak gösterilen dikey etnide konumlandırılmıştır. Dikey etnideki halk toplumlarının giriş sınırları oldukça yüksektir. Bu toplumların bütün sınıfları ortak kültürü kısmen de olsa paylaşırlar.

Kuzey İrlanda sorununun temelinde de etnik milliyetçilik vardır. Katolik ve Protestan kimlikleri temelini dinden alsa da bu durum sorunun kaynağının tamamen dinden kaynaklandığı anlamına gelmez. Tartışmalar dinin oluşturduğu sorunlar üzerinden değil; siyasetin, ekonominin ve dinin bu kimlik inşalarını nasıl etkilediği üzerinden oluşmuştur. Bu kimlikler de milliyetçilik aracılığıyla taşınabilir. Smith'e göre kimlikler, etnik bağlar ve ulusal duygularla oluşturulur ve bu iki olgu ekolojik, sosyal ve özellikle kültürel ve sembolik (din, dil ve sanat gibi) faktörlerin birleşimiyle meydana gelir (1996:448). Katolikler ve Protestanlar dinin nasıl etnik bağları ve ulusal duyguları oluşturduklarını göstermişlerdir.

Toplumsal kimlik, sorunun anlaşılmasına yardımcı olacak bir diğer husustur. Katolik ve Protestanların kendi toplumsal kimliklerini oluşturmaları ve davranışlarını buna göre geliştirmeleri, kendi bakış açılarını ve gerçekliklerini yaratmalarını sağlamıştır. Kuzey İrlanda'nın, İrlanda Cumhuriyeti'nden ayrı olmasının sebebi Protestanların bakış açısı ve eylemleridir. Katolikler, İrlanda'nın bir ada olduğunu ve tek bir milletten oluşması gerektiğini savunarak bunu kabul etmemektedirler. Protestanların çekincesinin sebebi azınlık durumuna düşüp güçlerini kaybedecekleri düşüncelerinden kaynaklanır. Crighton ve Mac Iver'a göre Kuzey İrlanda'daki Protestanlarda yoğun miktarda yok olma korkusu bulunmaktadır. (Crighton ve Mac Iver'dan aktaran Senholzi, 2008:19)

Smith'e göre milliyetçilik ve etnik milliyetçilik tarihte üç şekilde ilerlemiştir; kültürün artırılması, seçilmişlerin evrenselleştirilmesi ve geçmişin bölgeselleştirilmesi (1996:453). Katolikler ve Protestanlar da bu üç unsura uzak değildir. Her iki topluluk da kendi kültürel kimlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Diğer topluluğun kendi kültürlerini etkilemesini önleme gayreti içine girmişlerdir. Yine her iki toplulukta da seçilmiş olma fikri vardır. Kendilerinin eşsiz ve daha iyi olduğunu

düşünmüş ve diğer topluluktan üstün olduklarını hissetmişlerdir. Protestanlar Kuzey İrlanda, Katolikler ise İrlanda Cumhuriyeti ile geçmişlerini bölgeselleştirmişlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ETNİSİTE, KİMLİK VE MİLLİYETÇİLİK KAVRAMLARI

Anthony Smith'e göre milliyetçilik, insanların kendilerini mevcut veya potansiyel bir millet olarak gören bir topluluk adına otonomi ve birliğin sağlanması ve müdafaa edilmesi için oluşan bir ideolojik harekettir (1996:447). Etkisini tarihsel yerleşmişlikten almaktadır. Bir ideoloji olarak milliyetçiliğin kök salabilmesi için belirli topluluklar ya da tabakalar tarafından özümsemesi, onlara ilham kaynağı olması ve popüler bir akort tutturması gerekir. Ayrıca Anderson'un (2002a: Önsöz) da belirttiği gibi milliyetçilik, sosyalizm ve liberalizmden ziyade dine ve dinsel cemaat gruplarına yakındır. Smith, milliyetçiliğin çok fonksiyonlu bir ifade olan milli kimlik ile yakından bağdaştırılması ve belirli, özel bir dil, sembolizmi ve hissiyatı da kapsayacak biçimde genişletilmesinin önemli olduğunu söylemektedir. Ayrıca milliyetçiliğin kurucusunun etnisite olduğunu belirtmiş ve modern toplumların ancak yerleşik etnilerin siyasî egemenlik doktriniyle ilişkilendirilmesi halinde ortaya çıktıkları vurgulamıştır. Ona göre, milletler ve milliyetçilikler tarihin derinliklerinde yer edinmiş modası eskimiş şeyler değildir. Ayrıca bunları evrensel modernleşme ile geç kapitalizmin kaçınılmaz ürünleri veya toplumun daimî ve insanlık tarihinin doğal hususiyetleri olarak görmez. Daha çok onların aşağısında bulunan etnik ve toprağa özgü bağlamlara erişebilmek için mücadele etmek gerektiğini ifade eder. Millet ve milliyetçilik, idarî merkezleşme süreçleri, kitle iletişimi iktisadî dönüşüm ve modernlik ile bağdaştırdığımız geleneklerin çözülmesinden kendisi ile beraberinde onları da etkilemektedir. Budan dolayı milletler ile milliyetçilikler kültürel bağlarla politik cemaat gruplarının tarihî birleşme yerine konumlandırılmalıdır (Smith, 2004:9).

Ulusların temelleri kültürel kimliklerde aranmalıdır (Smith, 2004: 23-24). Bu kimlikleri oluşturan etnik topluluklar etni olarak adlandırılır. Smith, etnilerin altı bileşenden meydana geldiğini ileri sürmektedir. Birinci bileşen, tüm etnilerin kolektif birer isme sahip olmasıdır. Elde ettikleri bu isimler onların simgesi haline gelir ve onlara benliklerini anımsatır. İkinci bileşen tüm etnik gruplarda ortak soy mitlerinin bulunmasıdır. Bu mitler gelip geçici kökenlere, göçe, aynı soydan ve kökten olmaya, atalara, şanlı tarihe; sürgün, düşüş ve yeniden dirilişe dair bir bütün olarak etnik grubun

tesanüt ve kendini anlamlandırma olgularına yön verir. Üçüncü bileşen etnik topluluğun birleştirici bir ortak tarihinin bulunmasıdır. Dördüncü bileşen, etnik grupları başka gruplardan farklı kılan ve grup üyelerinin birbirine bağlanmasını sağlayan özel bir ortak kültürün varlığından bahseder. Bu ortak kültürü ortaya çıkaran etmenler arasında en önemli olanın dil olduğunu söyler. Beşinci bileşen etnik grupların kendilerini belirli bir toprak parçası ile özdeşleştirmesidir. Bu özdeşleştirme yalnızca üzerinde buldukları toprak parçası ile limitli değildir. Bu aşamada etnik grubun fertlerini yan yana getirici bir öge olan anayurt kavramı önem kazanır. Smith'e göre etnik anayurt ifadesinin üç farklı boyutu vardır. Her anayurtta dinsel-etnik bağlamda insanlar tarafından kutsal olarak görülen ve yapılan ziyaretler sonucunda grubun etnik şuurunu sağlamlaştıran tarihi ve kutsal noktaları bulunmaktadır. İkinci olarak, etnik grup anavatanından ayrılmış olsa bile grubun üyeleri ve anayurt arasında bir ilişki varlığını muhafaza eder ayrıca kendilerini anayurttaki kökenleriyle tanımlarlar. Anayurt, etnik gruba ait bilginin bir kısmı ve kolektif bilincin merkezi olur. Son olarak ise, etnik grup dışında kalan diğer gruplar o etnik grubu topraksal kökenleriyle ifade edildiğinde bu etnik grubun kendisini anayurduyla özdeşleştirmesi durumu daha fazla güç kazanır. Smith'in belirttiği altıncı bileşen de dayanışma duygusundan ibarettir. Söz konusu dayanışma duygusu, etnik grup dış tehditlerin baskısı altında kaldığı durumlarda daha da kuvvetlenip topluluk aidiyeti duygusunu öne çıkarmaktadır (Smith, 2004: 46-55).

Smith'e göre etnikler değişen koşul ve durumlara göre kendisini yenileyebilen yapıya sahiptir. Bu yenilenmeler daha çok dışardan gelen tehditlere yönelik bir tepkidir. Üç farklı biçimde meydana gelir. İlk olarak etnik grup daha önceleri kendi himayesi altında bulunan toprakları tekrar almak, yani topraksal yenilenme yoluyla kimliğini yeniler. İkinci olarak, buldukları alandaki diğer etnik grupların kültürlerinden aldıkları mitler gibi öğelerle soy-kütüksel yenilenme yoluna gidebilirler. Üçüncü olarak ise kendi etnik kültürlerine tehdit oluşturan dış unsurlara karşı, genellikle söz konusu unsurun yok olmasının ardından, grubu bütünleştirici ortak kültür tekrar harekete geçirilir ve bir kültürel yenilenme yaşanır (2004: 74-80). Etnik grupların sürdürülebilirliği nüfuslarını koruyabilmelerine bağlıdır. Grup içerisinde kültürel sürekliliğin oluşturulabilmesi daha da mühim bir unsurdur. Bu nedenle Smith, etnik grupların üç temel kültürel unsurunun üstünde durmuştur. Bunlar; bir toplum için ortak olan düşünsel, sembolik ve normatif öğeler; nesiller süresince onları birlikte tutan adetler ve

törelere; kolektif olarak sahiplenilen, onları başka halklardan farklı kılan duygular ile tavrılardır (2004: 134).

Smith'e göre etnik kimlikler çok güçlüdür. Yani milliyetçilik hem ideolojik olarak hem de hareket olarak modern bir kavram olsa bile, milletlerin modern zamanların öncesine dayanan belirli bir yaygınlığa ve devamlılığa sahip etnik kökenleri bulunmaktadır. Bu konuda en ciddi etmenlerden biri sömürgeci toplumların bir yönüyle şekil verdiği, diğer bir yönüyleyse bu toplumların karşısında bulunan bir özgürleşme hareketinin oluşturduğu bir millet kimliğinin toplumlarda oluşmuş olmasıdır (2002b:20-26).

Bir etnik gruba ait olmak, kişinin spesifik vaziyetine göre farklılık gösteren, mecburi olarak kalıcılığı bulunmayan ve kararsız davranış, his ve algılarla alakalı bir durumdur (Smith, 2004:41). Kişinin durumunda bir değişiklik olduğunda grubun aynılığı da değişecektir veya kişinin bulunduğu kimlik ve ifadenin o kişi açısından önemleri de farklı durum ve dönemlere bağlı olarak farklılık gösterebilecektir. Bundan dolayı etniklik, seçkinlerin iktidar mücadelelerinde taraftarlarını harekete geçirmek için kullanılan bir araç haline de gelebilir. IRA'nın "tiocfaidh ár lá" (bizim günümüz gelecek) sloganı ve örgütün siyasi kanadı işlevini görmüş, günümüzde de Kuzey İrlanda'nın Büyük Britanya'dan ayrılması için çalışmalarını sürdüren Sinn Féin partisinin adının anlamının "biz kendimiz" olması gibi kesimlerin kendilerine yönelik birlik içeren sözcüklere yer verilmesi de bu kimliklerin nasıl kullanıldığını göstermiştir.

1.1. Etnisite

Etnisite kavramı günümüzde kimlik, grup ve sorun gibi ifadelerle yan yana sıkça kullanılmaktadır. Kavramın kökeni ethnikos, ethnos ve ethnē şekilleri ile Yunanca metinlerde bulunmaktadır (Malesevic, 2004:1). Fakat ifade Yunanca'da farklı şekillerde de kullanılmıştır. İlyada'da arkadaş takımı anlamına gelen ethnos etairon ya da insan kalabalığı anlamına gelen ethnos laon, Homeros'ta Akha veya Likya kabilesi anlamına gelen ethnos Achaion ve Lukion; Odysseia'da şanlı ordu müfrezeleri/ölü anlamına gelen kluta ethnea nekron; yine İlyada'da kuş sürüsü ve arı kovanı anlamına gelen ethnea melisson ve ornithon, Pindaros'ta erkek ve kadın ırkları anlamına gelen gunaikon ve ethnos aneron veya Herodotos'ta ve aynı şekilde Attikalı hatiplerde Med halkı veya millet anlamına gelen medikon ethnos. Terimin Platon'daki haberciler

kastına (Ethnos kerukiōn) benzer belli bir kabile veya kast, Ksenophon'da kadınları anlatan (thelu ethnos) ifadesi gibi cinsiyet için kullanıldığına da belirlenmektedir. Son olarak kelime Kilise Babaları ile Yeni Ahit yazarları tarafından Yahudiler ve Hıristiyanlar hariç bütün milliyetçi gruplar anlamına gelen pagan (ta ethne) olarak da kullanılmıştır (Smith, 2002b: 45). Hatta etni ifadesine eski Mısır ve Asur abidelerinde de rastlanabilir (Bogdanor,1991: 256).

Etnisite kavramı siyasal anlamda ilk kez 1953 yılında David Riesman tarafından kullanılmıştır (Yıldız 2001: 39). Görece geç bir tarihte ilk kez kullanılmasına rağmen ulus-devlet formülünün geçerlilik kazanması bakımından önemli olmuştur. Ulus-devlet oluşumunun ardından etkin olan belli bir etni hâkim hale gelir. Bu hâkim etni kavramı içinde barındırdığı toplumsal ve kültürel nitelikleri nedeniyle bir ulusun siyasi olarak oluşmasında önemli bir rol üstlenecektir. Çünkü ilk olarak bir etni belirlenir, sonrasında ise bu etniye uygun biçimde bir ulus kavramsallaştırması ve siyasi yapılanma şekillendirilir. Buna göre bir etnik kimlik kavramı üstünde durulması gerekmektedir. Zira etnik kimlik, karmaşanın hâkim olduğu ve toplumların karıştığı kaos dönemlerinde bütünleyici bir rol oynar ve öne çıkar. Ancak modern dönemde aynı etnik köken bir ulusal kimlik oluşturmak için yeterli olmamaktadır. Ayrıca etnik kimliği topluluğun kendisini devlet yapılanmasında örgütleme becerisine sahip olmaksızın, verili olarak sahip olduğu özellikler olarak da tanımlamak mümkündür (Göka 2006: 261).

De Vos'a göre etnisite, benzer kültür kapsamında bulunan bir insan topluluğunun sembolik ve amblematic amaçlar doğrultusunda topluluk içerisinde dayanışmayı sağlamak ve diğer topluluklar ile farklılıklarını ortaya koymak amacıyla kullanmış olduğu, etnik kimliğin içselleştirilmesi ve bunun davranışa çevrilmesi durumu olarak ifade edilmektedir (İnanç 2005: 31). Heywood'un ifadesiyle etnisite, ırksal ve kültürel renkler barındıran kompleks bir anlam olup, değişik bir toplum, kültürel grup ya da coğrafi bölgeye olan bağlılık duygusudur. Ayrıca derin ve duygusal bir düzeyde işlese bile, etnisite, bir kültürel kimlik biçimi şeklinde de tanımlanabilir (2006: 245).

Marshall ise etnisitenin ırk kavramına karşı olarak ortaya atıldığını ifade etmiş ve "ait oldukları ve içinde özgün kültürel hareketler sergiledikleri bir toplumda kendilerini farklı kolektif oluşumlardan ayıran ortak özelliklere sahip olduğunu düşünen veya

diğerleri tarafından bu şekilde bakılan kişileri açıklayan bir terimdir.” şeklinde tanımlamıştır (1999: 215).

Emirođlu ve Aydın tarafından yazılmış olan Antropoloji sözlüğü isimli yayında etnisitenin dinamik bir durum ve durumsal bir olgu olduğuna atıfta bulunularak şöyle bir tanımlama yapılmaktadır: “Belirli mekânsal, dinsel veya kültürel özellikler bakımından kendisini diğer kişilerden ayrı gören ve diğer kişiler tarafından farklı sayılan, bütünlüklü bir kimliğe ve kendine özgü kültürlenme sürecine sahip, içerden evlenmek sureti ile bu grup kimliğini muhafaza eden ve grubun devamlılığını sağlayan kültürel/toplumsal ve bazen ise siyasal oluşum” (2003: 276). Rudolph ise etnisiteyi grubun dışındakiler tarafından belirlenebilen ve çoğunlukla açık bir şekilde görülen ırksal, dinsel ve genetik özelliklerin paylaşılması ile ilgili olarak geniş bir biçimde tanımladığını belirtmektedir (2006: 1). Vincent tarafından bu ifadeyi destekleyen başka bir tanımlama ise etnisitenin çoğunlukla biyolojik ve genetik faktörlerine atıfta bulunduğu ifade edilerek yapılmıştır (2006: 383).

Etnisite konusundaki yapılmış olan çalışmalarda önemli derecede bir yere sahip olan Anthony Smith’e göre etnik kimliğin esnetilebilir veya dönüştürülebilir unsurlarının olduğu doğrudur fakat etnik kimlik geçmişten beri gelen sabit bir özü de içinde barındırmaktadır. Sabit olan kültürel ortaklık ve kan bağından ziyade öyle bir bağ ve ortaklık olduğuna dair bir algıdır. Sabit özü oluşturan ise bu algılardır. Bu algılar toplumsal mühendislik sonucunda ortaya çıkarılmamıştır. Tarihsel zaman içinde, diğer gruplarla girilen ilişkiler ve çevresel faktörler neticesinde ortaya çıkmışlardır. Fakat belirli bir dönemde yapılmış olmamaları onların manipüle edilebilir olmadıklarını göstermez. Etnik kimlikler esnetilebilir, manipüle edilebilir ve yönlendirilebilir bir kimliğe sahiptirler (Smith ve Hutchinson, 1996: 3-8). Smith, etnisitenin oluşabilmesi için gerekli olan altı koşulu ifade eder. Bunlar;

“1. Topluluğun özünü tanımlayacak şekilde topluluğa özgü bir isim.

2. Aynı soya dayanan bir mit: Mekân ve zaman içerisinde ortak bir kökene atıfta bulunan, etniye kurgusal bir akrabalık hissi veren bir mit.

3. Paylaşılmış olan tarihi hatıralar: Olayların kahramanlarının anısını kapsayan ortak geçmişe dair anlatılanlar ve kurgusal olan hatıralar.

4. Din, dil veya gelenekler tarafından belirlenmemiş olsa dahi normal olarak onları kapsayan bir ya da birden daha fazla kültürel unsur.

5. Anavatanla bir bağ: Bu toprakların etni tarafından fiziksel bakımdan işgale maruz bırakılması gerekli değildir, tarihsel anavatan toprakları ile kurulan sembolik bağ yeterli olacaktır, diasporadaki gibi.

6. Etninin en azından bir kısmında varlığını koruyan dayanışma duygusu.” (Smith ve Hutchinson, 1996: 6-7).

Cynthia Enloe, etnisitenin ortaya çıkışında dinin önemi üzerinde durur. Ona göre dini inanışlar, etnik grubun sınırlarının belirlenmesinde çok önemli bir şeydir (1996: 197-200). Fakat Smith’in etnisitenin ortaya çıkabilmesi için ifade ettiği altı şart, içeriğinden çok etnisitenin ortaya çıkışında sembollere ve mitlere paylaşılan hatıralara verdiği değerden dolayı önemlidir.

Her ne kadar etnisite subjektif kriterler ile ele alınması ve algılara dayalı bir fenomen olarak ele alınması 1960’lı yıllarda yayılmış olsa da paylaşılan algıların ve tahayyüllerin değerini, sosyoloji alanında yapmış olduğu çalışmaları ile bilinen, Max Weber 1910’lu yıllarda ifade etmiştir. Weber’in etnisite ile alakalı yazmış oldukları, ölümünün ardından başlıksız olarak bulunmuş ve daha sonra metne Etnik Topluluklar başlığı eklenmiştir (Banton, 2007). Weber’e göre “fiziksel veya geleneksel (kültürel) ya da her iki kültürdeki benzerlikten ya da sömürge hatıralarından dolayı benzer kökenden ortaya çıktıklarına inanan insan grubunun etnik bir grup olduğunu söyleyebiliriz. Bu inanış, grubun oluşması ve yayılmasında etkilidir, nesnel bir kan bağının olup olmadığı önemli değildir” (1978: 309). Weber’in tanımlaması, etnisite çalışmalarında bir erken devrim sayılabilir. Zira etnisitenin bir inşa ve kolektif algı olduğuna dair görüşler onun yazdıklarından sadece yıllar sonra yeniden ortaya çıkarılmıştır. Michael Hechter’e göre, Weber etnisiteyi verili veya irrasyonel bir durumda, toplumsal bir inşa olarak görmektedir (Hechter, 1976).

Etnisitenin araçsal niteliğinde yapılmış olan vurgu, etnik kimliğinin kullanılabilmesi açısından, birey ya da grup kavramlarının hangisi ilk çıkış şekli sayılacağı noktasında değişim göstermektedir. Bu durum, iki temel fikir ve analiz farkıyla ifade edilebilir. Etnik grupların arasındaki karşılıklı etkileşime neden olan biçimlere eğilen işlemselci yaklaşım bu durumda göz önüne gelen ilk yansımadır.

Kültürel belirleyici etmenlerin dışında, etnik sınırlara odaklanmayı tavsiye eden bu yaklaşıma göre; etnisite, öncelikle, bir sosyal organizasyon konusudur. Bu hali ile, “kültür farklılaşmasının sosyal organizasyonu” olarak ifade edilen etnik kimlik, sembolik sınırların kurucu kimliğine tabi olarak, kendi kendinin tanımını ifade eden ve etkileşim içinde olunan öteki kişilerce tanımlanma vesilesi ile edinilir. Etnik kimliğin ortaya çıkması ve işlevsel hale gelmesinde bireysel belirleyicilerin etkisi, araçsalcı yaklaşım içerisinde belirginleşen farklı bir ifade veya yorum farkıdır. Buna göre rasyonel tercih yaklaşımı, bireysel tercihler ve grup dayanışması arasında bir ilişki kurar. (Hechter 1996: 90-98). Etnisiteyi rasyonel tercihler seviyesine düşürmüş bir seçimlilik ve tercihsellik konusu olarak ifade edilen bu yaklaşıma göre, çıkarlarına uygun olması halinde bireyler, farklı etnik kimlik tercihlerine müracaat edebilmekte, yeri geldiğinde ise tercihleri arasında değişiklik yapabilmektedir (Hutchinson ve Smith, 1996: 33). Böylece, etnik kimliğin her zaman belirleyici veya bağlayıcı olduğu iddiası, tercihsel kalitenin öne çıkarılmasıyla yok edilmektedir. Etnisitenin ilksel bir öze tavsiyeyle ele alınmasını öneren ilkçi yaklaşım ile işlevsel temellere irsalde bulunan araçsalcı yaklaşım arasındaki fark, etnisite teorilerindeki tek ayrışma ölçütü değildir. Etnisitenin öznel ve nesnel kaynakları arasında bir ilişki gözetilen yaklaşımların, etnisite çalışmaları ve milliyetçilik okumaları arasındaki eklemlenmenin ortaya çıkmasında önemli oldukları söylenebilir. Bu ifadeye göre, etnik bağ ve sadakatin sosyo-psikolojik niteliği ile söz konusu aidiyet biçiminin gruplar arası çekişmelere şekil veren işlevselliği birlikte ele alınmaktadır (Horowitz, 2004: 72-82). Sosyo-psikolojik etnisite okumaları, her ne kadar, milletin öznel bağlamını değerlendirirken temel alınsa da milliyetçilik teorileri nazarında, etnisite, etnik topluluk, millet ve milliyetçilik ilişkisi, öncelikle etno-sembolcü okumaların nüfuz alanına atıfta bulunur. Bununla beraber, milliyetçilik teorileri açısından etnisite, oldukça tartışılan bir konu olarak önümüze çıkmaktadır. Etnik kimlik ve etnik topluluk anlamları, milliyetçilik teorilerinin çok önemli konuları arasında yer almış olan milletlerin modernliği ya da tarihselliği tartışması açısından önemlidir (Yalçiner, 2014: 193).

1.2. Kimlik

Anlam bakımından kimlik, kolektif aidiyetlerinden başka, isteklerimiz, düşlerimiz, kendimizi tasavvur etme, yaşama, ilişki kurma, tanınma şeklimiz gibi

hayattaki duruş yerimizi belirten niteliklerin toplamına denilmektedir (Bostancı 1998: 42). Kimlik, sade anlamı bakımından kolektif bir fikre sahip olmamakla beraber, bireysel hayatta mevcut bulunan tasavvurları, yaşama katılma şeklimizi ve son analizde toplumsal yaşantı içinde bireyin konumlanmasını kapsamaktadır. Fakat bireysel bir tasavvurun kapsadığı alan, toplumsal alanın mahiyetinde farklı bir kimlik görünümünü alabilmektedir. Bundan dolayı farklı bir kavrayış öne çıkmaktadır. Bu kavrayış ise toplumsal hayatın içeriğinde mevcut bulunan otorite boyutudur ki; bu boyutu sadece toplumda yer edinmiş kişilerce içselleştirdiği zaman, kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlediğinde kimlik haline bürünürler (Castells 2006: 13). Bireyin otorite ile ilişkisi beraber düşünüldüğünde, ona ait olan değerler toplamı, otoriteye yönelik tutumuyla anlam kazanacak ve bir kimlik edinme süreci başlamış olacaktır. Toplumsal çevredeki otoritenin şekillendirdiği anlam evreni, bireyi farklı kodlamaları ile mümkün hale getirecek ve bu durumda kimlik ontolojik olarak değil, sadece toplumsal ve tarihsel arka planı ile bir oluşum içerisinde var olacaktır. Zira kimliklerin inşası, “tarihten, coğrafyadan, biyolojiden, üretken ve üretmeye yönelik kurumlardan, kolektif hafızadan, kişisel fantezilerden, iktidar aygıtlardan ve dinsel vahiylerden alıntılar kullanır. Fakat bireyler, toplumsal gruplar, toplumlar bütün bu durumu, içinde buldukları toplumsal yapıya uzam/zaman çerçevesinden kaynaklanan toplumsal durumlara ve kültürel projelere göre işler, bütün bu malzeme yeniden anlam kazanır” (Castells 2006: 14).

Kimlik kavramı bireyde başlayıp ve toplumsal alan içerisine kadar devam eden bir zamanı kapsadığı, kavramla ilgili yapılan tanımlamalarda ortaya çıkmaktadır. Birey, psikolojik özelliklerinden dolayı kimlik yapımında önemlidir. Kimlik adı olarak tanımladığımız toplumsal ve bireysel olgunun temelinde elbette ki bireyin kendisi bulunacaktır. Fakat birey, toplumsal dünyanın dışında akla getirilemeyeceği için, onun toplumsal bağlamı ele alınmaksızın yapılacak bir tanımının da yanlış olacağı burada vurgulanması gerekir. Toplumsal ve tarihsel bağlam içerisinde ele alınacak olan bireyin, topluluk ya da grup normlarına dayalı olarak geliştirmiş olduğu kolektif kimlik algısı, etnisite ve etnik kimlik yaratımı sürecinde etkilidir.

Kimlik, toplumsal kurumlar içinde gerçekleşen sosyal ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkarılmıştır. Sosyolojik bir kategori olarak kişinin kendini ve ötekini tanımlamasının yöntemlerinin de biri olan kimlik, gelişmekte olan toplumla beraber, değişik bağlamlar içerisinde gündeme gelmektedir. Bunun nedenlerinde biri, modern bir

devlet şekli olarak ulus-devlet rejimlerinin ortaya konmasıdır. Ulus-devlet rejimlerinin büyük bir çoğunluğu, sosyal devlet olarak adlandırılan bir görevi üzerine almaktadır. “Kimlik konusunun bir sosyal problem veya kriz olarak adlandırılmasında ulus-devletlerin niteliklerinden biri olan bu görevin ve öneminin yitirilmesi, aşınması, yok olması ve prekarizasyonun, istihdam rejiminden günlük yaşam rutinlerine kadar hayatın tüm alanlarını içerisine aldığı; egemen birikim rejiminin toplumsal formasyonu düzenlemek ve onu yeniden üretebilmek için kimliklere seslenmesi; modern tahakküm mekanizmalarının kimlikler vasıtasıyla kişiler ve gruplar üzerinde çalışması; toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılık mekanizmalarının meşrulaştırıcı bir gösterge olarak kimlikleri kullanması; kimliklerin üretim ilişkilerine, sosyal ilişkilere ve mekânsal ayrışmalara dahil etmek ya da hariç tutmak için bir nitelik haline dönüştürülmesi; karmaşık sosyal problemlerden gündelik hayatın sıradan deneyimlerine kadar bütün toplumsal alanlarda kimliklere mübadele değeri atfedilmesi ve son olarak da, modernliğin iddiası olarak siyasal, sosyal, hukuki, ekonomik rasyonalite pratiklerinin ve kurumlarının çöküşü sayılabilir” (Berger ve Luckmann, 2015: 45).

Kimlik, sosyal ilişkiler içerisinde bulunan bireylerin özdeşleşme, karşılaştırma ve ayrıştırma yapabilmelerinin ön şartını meydana getirir. Kimlik, bireyin ‘ben kimim’ sorusuna cevap verdiği ve kendini tanımlamasının bir sembolü olarak ‘kişisel kimlik’ ve ‘biz kimiz’ sorusuna cevap verdiği ve sosyal aidiyetlerin çoğul ifadesi olarak ‘kolektif kimlik’ düzeyinde ele alınabilir. Kavrama ait soyutlama seviyesi her ne olursa olsun, kimlik, bireyin içinde bulunduğu sosyal ilişkiler içerisindeki yerinin anlam kazanmasına neden olan ana kavramlar arasındadır. Sosyal ilişkileri, sosyal olguları, sosyal varoluşun çeşitli evrelerini ve sosyal işleyişin dinamiklerini yorumlamanın bir tekniği olan kimlik kavramına yönelik yaklaşımlar iki temel kısım etrafında incelenerek değerlendirilebilir.

Sökefeld, kimlik kavramının öncelikle antropoloji, sosyoloji ve siyaset bilimi olmak üzere sosyal bilimler için analitik olarak oldukça kullanışlı bir kavram olduğunu, kavramın içinde barındırdığı çeşitli anlamların ve kesişimlerin analitik bakımdan kavramın gücüne güç kattığını ileri sürmektedir (2001: 527-544). Aynı şekilde, kimlik kavramını sosyal bilimler için de sabit/mutlak kavramlardan birisi olarak düşünen Hall’a göre kimlik, “özgül ifade etme etkisine sahip bir kavramdır. Gelişmiş toplumlar ile birçok toplumsal alanlarda yaşanan farklılık ve dönüşümlere rağmen kimlikler bugün bile bir tercih noktası olarak yerini korumakta, eskiden olduğu gibi günümüz zamanında

ve gelecek zamanda da sabit bir tercih noktası olmayı sürdürecektir” (1997: 21-23; 2003: 1-16). Bu sebeple sosyal bilimlerin kimliği görmezden gelmesiyle sosyal-kültürel analiz ve eleştiri yapması mümkün olmamaktadır.

Kavramın sosyal bilimler içinde kapladığı alanı eleştiren Brubaker ve Cooper ise “sosyal ve siyasal bilimlere göre kimlik kavramının birçok çeşitli manada kullanıldığını, bundan dolayı herhangi bir sosyal olguyu, sosyal gerçekliğin herhangi bir biçimini ifade edebileceği gücünün bulunmadığını” (2000, 1-47) ileri sürmektedir. Birçok farklı şekillerde tanımlanması sebebiyle anlamını kaybeden kimlik kavramından başka farklı kavramlar geliştirilmesinin gerektiğini ileri süren yazarlar, sosyolojik analizlerin kimliğin ötesine geçmesi gerektiğini söylemektedirler. Rouse ve Handler ise kimlik kavramının, kültür eksenli ve kültürlerarası çalışmalar için uygun bir kavram olmadığını, açıklama düzeyinin açık bir şekilde olmadığını söyleyerek, kültür eksenli çalışmaların kimlik kavramı dışında işleve konmasının gerektiğini ileri sürmektedirler (1995: 351-380).

Gleason, günümüzde kimlik konusundan bahsetmeden göç ve etnisite konularının tartışılmayacağını söylemektedir. O da kimliği tanımlanması zor bir kavram olarak değerlendirir. Gleason’a göre bu zorluğun sebebi, kimlik kavramının tarihsel süreç içindeki gelişimi ve kullanımındaki esneklikle ilişkilidir. Fakat buna ek olarak, modern zaman içerisinde, özellikle post-modern teorilerle beraber sosyal bilimlerde yaşanan “kültür”, “çeşitlilik”, “farklılık” ve bunlar ile aynı olan kavramların, sosyal bilimlerin inceleme alanlarını net bir şekilde açıklayamadığı ve bilim insanlarının anlamaya ve ifade etmeye çalıştığı sosyal gerçekliği biricikleştirdiği ileri sürülebilir. Bundan dolayı sosyal gerçeklik zaman geçtikçe kaybolmakta, anlaşılmaz ve açıklanamaz bir duruma gelmektedir. Bu durum, bu tür sosyal bilim yaklaşımlarının, kimlik kavramını da anlamada ve açıklamada bazı güçlüklerle karşılaşmasına sebep olmaktadır (1983, 910-931).

Kimlik kavramı, sosyal bilimlerde, ilk olarak Herberg’in 1956 yılında yazdığı Protestant-Catholic-Jew isimli yayınlamış olduğu eserde, etnisite ve kimlik arasındaki ilişkiyi göz önüne sermek için kullanıldı. Kavramın bu dönemden sonraki hikayesi, çoğunlukla “kimlik krizi” çerçevesinde ele alınan metinlerde şekil buldu. “Kimlik krizi” anlamını bilim ve literatür içerisine girmesini sağlayan Erikson ile birlikte kavramın

kullanılması yaygın hale gelmeye başladı ve çok esnek, hatta gevşek bir bağlamla literatürde yerini aldı (Gleason, 1983: 912). Tarihsel olarak ilerlemesi sebebiyle kavramın esnek bir şekilde kullanılması ve farklı nedenselliklerle, ilişkiselliklerle ve olgularla ifade edilmesi gereken sosyal olguların kimlik gibi esnek bir kavramla ifade edilmesi, sosyal bilimlerin bütün alt disiplinleri için kavramı kullanışlı bir hale getirdi. Psikoloji, sosyal psikoloji ve devamında da antropoloji ve sosyoloji alanları içerisinde kullanılmaya başlanan ve onların ilgi konularından birisi haline gelen kimlik kavramının, sosyoloji alanı içinde bulunması “sembolik etkileşimcilik” ekolünün çalışmaları içerisinde özel bir yere sahiptir. Sembolik etkileşimciler, sosyal ilişkiler alanı içerisinde olan ortak sembolik sistemler vasıtasıyla kişilerin farkındalığına şekil veren sosyal etkileşim sürecini anlamaya ve ifade etmeye çalışırken “kimlik” kavramından ziyade “benlik” kavramının kullanılması doğru bulunmasa da (Gleason, 1983: 917-918) özellikle Erving Goffman ve Peter L. Berger, benlik kavramından kimlik kavramına doğru geçişi sağlayarak, kimlik kavramına ilişkin sosyolojik bağlamı belirginleştirmeye çalıştı.

Kimlik tartışmalarına ait sosyolojik ilginin çoğalmasının ve bu ilginin çeşitlenmesine sebep olan birisi de kimliklere ait söylemlerin zamanla çoğalması oldu. Özellikle milliyetçiliğin ve dini hareketlerin politik etkisinin çoğalması ve bir yandan da küreselleşmenin ilerlemesi, bununla beraber uluslararası göç hareketlerinin yoğunlaşması ve bölgesel savaşlar sebebiyle hem ulus-devletlerin şeklinin hem de ulus kavramının yer almış olduğu gerçeklik düzeyinin değişmesi, kimliklere ilişkin sosyolojik ilginin yeni ve değişik bağlamlarla ilerlemesine sebep oldu. Böylece kimlik hareketlerinin artmasıyla birlikte kendi varlıklarını egemen lider olarak kabul ettirebilmek için verilen toplumsal mücadelelerle beraber kimlik konusu, haklar konusuna/sorununa doğru ilerledi ve demokratikleşme tartışmaları içerisinde yeni bir tartışma konusu açtı.

Kimlik, insanların anlam ve tecrübe kaynağı olarak ifade edilmektedir (Castells, 2006b: 12). Calhoun'a göre “kimlik kavramı, ismi olmayan kişiler, benlik ve öteki, biz ve onlar arasında bazı ayrımların yapılmadığı lisan ya da kültürleri bilmemekteyiz... Kendini bilmek -ki her ne kadar bir keşif gibi görünüyorsa da aslında genellikle bir inşadır ötekiler tarafından belli bir şekilde bilinmeye yönelik iddialardan kesinlikle ayrılamaz” (1994: 9-10). Dobry 'ye göre kimlik insanın bireysel durumuna, kendi benlik

duygusuna, kendisi hakkındaki duygu ve fikirlerine atıf yapılarak kullanılmaktadır (1986: 159). Bireylerin karşılıklı etkileşimlerinin ortaya çıkarmış oldukları kimlik yapıları da devamlılık gösteren bir biçimlenme sürecini ifade etmektedir (Subaşı, 2005: 300). Brubaker ve Cooper'e göre; "Kimlik eylemin araçsal olmayan modlarını vurgulamak için kullanılmaktadır; bireylerin karşısında benzerlikleri veya zaman ötesi benzerlikleri göstermek etmek için, güya merkezi yakalayabilmek için, kişiliğin kurumsal bakışına göre; böyle bir merkezi yalanlama, kurumsal varoluş bakış açısı; süreçselliğin vurgulamak; etkileşimci dayanışmanın gelişmesi ve kolektif kendiliği anlama; kendiliğin çağdaş deneyiminin parçalanmış niteliğini vurgulamak; kendiliğin değişken yamalanması ile birlikte söylem parçalarıyla ve farklı bağlamlarda olası aktivasyonlarıyla birleştirmek için" (2000: 8).

Jenkins kendimizin ya da başkalarının kimliğini bir anlam problemi ve anlamın sürekli etkileşimsel bir süreç olduğunu ifade eder. Anlaşma ve anlaşamama, kural ve yenilik, iletişim ve sözleşme. Buna göre sosyali dahil etmek ona göre gereksizdir. Buna ek olarak, "sosyal" ve "kültürel" arasında analitik farklılığı belirlemek zordur (2004: 39-62).

Sosyal kimlik, kimliğin kişiler arası düzeydeki ifadesi olmakla beraber benliğimizin, belli sosyal gruba ait olduğumuz hakkındaki bilgi veya bilincimize dayanan bölümüdür (Tajfel, 1981: 113-141). Bu bilinç ya da bilgiler, belirtilen gruba aidiyete dair bazı duygular ve değer atıflarıyla beraber bulunur (Bilgin, 2007: 13). Sosyal kimlik, insanların birbiri ile etki ve iletişim arası içerisinde sergilenen görev olarak görülebilir. Aynı şekilde Goffman da sosyal kimliği, kişilerin etkileşimde olduğu bir kişinin sosyal sınıfını öne çıkararak ve bir sosyal statüye ait davranışlar sergileyerek sunduğu görüntü ile kavramsallaştırır (2009).

Sosyal inşacılık yaklaşımı cinsiyet kimliği, ırk ve etnisite kimliği, ulus kimliği ve kimliğin ortaya çıkışı ve değişimi çalışmalarında yoğun olarak kullanılan bir yaklaşımdır (Cerulo, 1995: 387-391). Bu yaklaşımda cinsiyet sorunu olarak kadın ve erkeğin farklılıkları incelenmekte ve özellikle de beden ve yeniden üretim sistemi incelenmektedir. Biyolojik farklılıklar kavramı sorunsallaştırılırken, sosyal gerçeklerin içinde bu farklılıkları dönüştüren sosyal ritüeller, semboller ve pratikler ortaya çıkarılmaya çalışılır. Bu literatür bedendeki cinsiyetin tanımlamasını ve bununla beraber

bedenin ortaya çıkışı olarak cinsiyeti yapı bozuma uğratar. Sosyal inşacı yaklaşımın önemli bir kalesi de ırk ve etnisite konusudur. Balibar ve Wallerstein "İrk, Ulus ve Sınıf" isimli eserlerinde ulus ve sınıfla beraber ırksal kimliği incelemektedirler. Balibar ve Wallerstein ırkçılığı ve kendilik-ırkçılığını empoze eden çeşitli ırksal kimliği, kolektif baskıyı, kolektif özerklik için savaşmayı ve kolektif korumacılığın araştırılmasını analiz etmişlerdir (1995).

Sosyal inşacılığın merkezlendiği son bölüm milli kimlik çalışmalarıdır. Anma töreni, anlatı ve aktörlerin özellikle elit kişilerin üzerinde çalıştığı zengin sosyo-tarihsel çalışmalarda ulusal kimlikler önerilir, yurttaşlık ve düşmanlık ortaya çıkarılır ve manipüle edilir. (Aka, 2010:22)

Anthony Smith'e göre milliyetçiliği yapılmasını sağlayan üç ana kavramdan (özerklik, birlik ve kimlik) birinin kimlik olduğunu ifade eder (2004: 122-123). Ona göre kimlik (aynıyet) 'aynılık'tır. Özel bir gruba üye olan kişiler, grubun dışında kalanlar ile yalnızca farklılıklarına göre birbirine benzemektedirler. Gruba üye olanlar aynı hal ve hareketlere sahiptir. Hal ve hareketleri bakımından aynı olmayan gruba üye olan diğer kişiler de farklıdır. Bu benzerlik veya benzemezlik örüntüsü milli 'kimliği' anlamlandıran sebeplerden birisidir (2004: 122-123). Smith inşacılığa meydan okur. O, özcü yaklaşımla ilgili olan sosyal inşacılığı içeren orta ölçekli kimlik yaklaşımını kabul etmektedir. O doğal devamlılık ve bilinçli manipülasyonun bir yapıtı olarak ulusal kimliği tanımlamaktadır. Doğal süreklilik etnik kimlik ve topluluğun ilk ortaya çıkmasıyla beraber ortaya çıkmaktadır; bilinçli manipülasyonu anma töreni, ideoloji ve sembolizm yolu ile başarılır (1991). Smith kimlik çalışması için gerekli olan "topluluk ihtiyacı"nın daveti ve bir sosyal-psikolojik ikililiği över. Smith'e göre ulusal kimliği birbirinden ayıran üç boyutlu kombinasyon kolektif kimlikleri içerir (Cerulo, 1997: 391).

1.3. Etnik Kimlik

Rothe vd. göre "etnik kimlik, belirli bir kültürel grubun değer, ideal ve inançlarını kapsayan daha geniş bir kavram olan kültürel kimlik ifadesini kapsamaktadır" (2011: 74). Bu kavram dinamik olduğu kadar aynı zamanda karmaşıktır. Genelde soy, ortak dil ve köken, kimi zaman da bir dinle bağlantılıdır. Bununla birlikte nispeten akışkan bir kavramdır. Zira yüklenen ve kabullenilen etnik kimliklerin yapıları bazen

benzeşmeyebilir. Etnik grup hem kendini tanıma hem de dış grup tarafından tanınma olarak anlaşılmaktadır (Fishman, 1989). Etnik kimlik böylece temelde belirli bir etnik gruba aidiyet açısından bireyin bağımsızlığını ifade eder.

Etnik kimlik, özellikle toplumların karıştığı dönemlerde toplumu birleştirici görev üstlenir ve öne çıkarılır, ancak özellikle günümüz zamanlarda ortak etnik köken ‘ulusal kimlik’ oluşumu için yeterli olmamaktadır. Tekrar etnik kimlik, topluluğun kendisini bir devlet yapısı içerisinde örgütleyecek bir organizasyon becerisine sahip olması gerekmektedir, neredeyse verili olarak sahip olduğu özellikler olarak tanımlamak mümkündür (Göka 2006: 261).

Etnik kimlik, “ortak dil, müşterek kadim inançlar, kozmoloji-kozmogoni ve ortak yaşam ritüelleri etrafında kendisini organize edebilmiş insan grubu” (Göka, 2006: 311) için anlamlı bir siyasi, kültürel ve toplumsal bir evren sunabilmektedir (Andrews, 1992: 10). Fakat etnik kimliğin grup içi dayanışmayı artırıcı işlevi pozitif bir durum olarak inceleneceği gibi, ayrımlaştırıcı bir özelliğe sahip olduğu durumunun da üstüne düşülmesi gerekmektedir.

Bununla beraber sıra etnik kimlik biyolojik anlamında söylenen bir durum da değildir. Eğer biyolojik açıdan, yani genetik şekillerde aktarılan bir durum ise etnisite ya da etnik kimlik, antropolojik anlamda kullanılan “ırk” kavramından farkı ortaya konulamaz. Kökene ait olan mitoloji, bireyin ya da topluluğun toplumsal ve kültürel manada karşı karşıya kaldığı durumlarla doğrudan ilişkilidir. Durumun sosyolojik ya da sosyal antropolojik özelliği, azınlık ya da çoğunluk statüsü ile doğrudan ilişkilidir. Çoğunluk durumunda ortak ilişkilerin kesinliği/kesifliği karmaşık durum sergilenirken; azınlık statüsünde durum daha net bir durum alabilmektedir (Aslan 2004: 8).

Etnik kimliğin değişken bir yapıya sahip olması, bundan dolayı etnik grupların da homojen/yeckpare bir bütün olması akla getirilemez. Etnik kimlik mutlak sınırlar içerisinde tutulan değiştirilemeyen tarihsel yapı değildir. Etnik kimlikler bunun gibi yapıyı içerisinde barındırmadıkları için tarihsel olaylara göre, belirli zamanlar içerisinde değişip, gelişerek ve zamanla önemini kaybederken yok olmaktadır. Tarihin başka zaman dilimleri içerisinde veya yakın dönemlerde tekrardan ortaya çıkabilmektedirler (Somersan, 2004: 38).

Kimlik oluşumunda referansın cinsiyet, etnisite, millet, ırk, yaş, vatan kaynaklı olması gibi dinden alınması da beklenen bir durumdur. Dini kimlik, bireyin ya da grubun kendilerini tanımlarken dinden referans alarak oluşturdukları kimliğidir. Kişinin büyüdüğü kültür içerisinde dini kimliğini elde etmesi genel durumu tanımlarken modern zamanlarda bireyciliğin artmasına paralel dini kimliğin değiştirilmesi veya kabul edilmemesi şaşırtıcı görülmemektedir. Göç yapan toplumlarında, çabuk modernleşme yaşanan bölgelerde ve etnik sorunların bulunduğu bölgelerde etnik kimlik gibi dini kimliklerde çabuk bir şekilde öne çıkmaktadır. Bazı yer ve bölgelerde dini kimlik etnik kimliğin önüne geçerken bazı örneklerde de etnisitenin dini kimliğin önüne geçerek asli kimlik olduğu gözlenmektedir. Balkanlarda yaşayan ve İrlanda'nın milli devletlerini kurmalarında etnik kimliklerinden ziyade dini-mezhepsel kimliklerinin öne çıkması buna örnek olarak gösterilebilir (Kohn, 2012: 140).

Etnik kimlik, azınlık statüsü seviyesine çekilen grupların müracaat ettikleri veya refere ettikleri bir durumdur. Bu durum, sosyal bir durum olmasının yanında siyasi anlama da sahiptir. Özellikle azınlık statüsünde olan grupların temel referans noktaları dil, din, kültürel ve siyasal olduğu sürece etnik kimlik, toplumsal bir durum olmaktan ziyade siyasal bir içeriğe dönüşmektedir. Zira grup içi dayanışma süreci, siyasal süreç ile beraber ele alındığı zaman, etnik kimliği anlamlı hale getirecektir. Bununla beraber etnik kimlik ulus kavramının ve aynı zamanda milliyetçilik kavrayışının ortaya çıkışında önemli bir görevi yerine getirir. Bu işlev ise etnik kimlik bağlamında milliyetçiliğin oluşumu tezidir. Çünkü öncelikli olarak bir ulus yaratılacak, daha sonra ise etnik kimlik şekillendirilecektir (Yanık, 2013: 229).

1.4. Millet ve Milliyetçilik

Milliyetçiliğin millet ve devletten bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini savunan Gellner'e göre: "Milletler ve devletler koşullara bağlı olarak ortaya çıkmışlardır ve her ikisini oluşturan koşullar aynı değildir" (1992: 27-28). Millet ve devleti birbirlerinden farklı kavramlar olarak düşünen Gellner, "iki insanın ancak aynı kültürü paylaşmaları halinde aynı milletten sayılabileceğini" (1992: 28) söyler. Burada kültür; düşünceler, işaretler, çağrışımlar, davranış ve iletişim şekilleri anlamına gelmektedir. İki insanın birbirini aynı ulusun üyesi olarak tanımlarını da aynı ulusa aidiyet için gerekli gören Gellner: "Ulusları insanlar yaratır; uluslar insanların kendi

inanç, sadakat ve dayanışmalarının ürünüdür” (1992: 28) demiştir. Gellner, milliyetçiliğin devletle olan ilişkisiyle alakalı olarak tüm toplulukların devlete sahip olmadığından yola çıkarak, “milliyetçilik meselesinin devletsiz toplumlarda ortaya çıkmayacağını” (1992: 24) söylemektedir. Ona göre milliyetçilik dönemi egemen devletlerin ortaya çıkmasının bir devamıdır. Bu konuda tek farklılık egemenliğin yapısının tek bir bireyden kültürel anlamda homojen bir topluma geçiş yapmış olmasıdır (1998:55). Buradan çıkarılacak sonuca göre Gellner milliyetçiliği düşünsel ve ideolojik bir olgu olarak değil de sanayileşmenin doğurduğu modern bir olgu, bir “icat” olarak ele almıştır. Milliyetçiliğin değişmez öğeleri olarak kabul ettiği millet ve devleti de aynı sürecin ürünü olarak değerlendirmiştir.

İnsanlık tarihi boyunca geçtiğimiz iki yüz yılın “millet” kavramı ve bu kavramdan türetilen kelimeleri anlamadan açıklanamayacağını ifade Hobsbawm (2006: 14): “Kavramlar ayağı yere basmayan felsefi bir tür söylemin parçası değildir; kavramların toplumsal, tarihsel ve yerel kökleri bulunmaktadır ve dolayısıyla da bu gerçeklik temelinde açıklanmalıdır” (2006: 23) der. Millet ve milliyetçilik kavramlarına bu şekilde yaklaşan Hobsbawm, milliyetçilik terimini Gellner’in açıkladığı şekilde, “politik birim ile milli birimin uyumlu olması gerektiğini savunan bir ilke olarak anladığını” (2006:24) söyler. Ona göre “millet” değişmez bir toplumsal unsur değildir. Millet sadece tikel ve tarihsel yönden yakın bir zamana aittir. “Milletin yalnızca belirli bir bölgesel devletle, ulus-devletle ilişkilendirildiğinde toplumsal bir birim olabileceğini” (2006: 24) söyleyen Hobsbawm’a göre, bu ilişik kurulamazsa millet ve milliyeti ait öğelerin münakaşasının değeri kalmamaktadır. Sonuç olarak Hobsbawm da Gellner’e benzer şekilde milletlerin yapay birer olgu olduğunu düşünmektedir. Milliyetçilik kavramının milletlerden daha önce geldiğini söylemektedir. Ona göre, “Milletler devletleri ve milliyetçilikleri yaratmaz, doğru olan bunun tam tersi” (2006: 25) dir. Başka bir deyişle, modern milletin ve onunla ilişkili diğer kavramların da temel karakteristiği modern olmalarıdır (2006: 27).

Milleti “halkların kendi düşlerinin icadı” (2009:159) şeklinde tanımlayan Anderson ise şunları ifade etmektedir: “Ulus, hayal edilmiş bir siyasal topluluktur. Kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık için olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir çünkü en küçük ulusun üyeleri bile, diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecek ama yine de

her birinin zihninde toplumlarının hayali yaşamaya devam eder” (2009:20). Gellner’in, milliyetçiliğin icat edilmiş olduğu görüşüne katılmayan Anderson, milliyetçiliğin sahte maskeler takındığını ispatlama çabasındaki Gellner’in, “ıcat”ı, “hayal” ve “yaratım”la birlikte değil, “uydurma” ve “sahtekarlık”la bir arada ele aldığını söyler. Bu yaklaşımın, milletlerle mukayese edilebilecek ve bu mukayeseden üstün ayrılacak gerçek toplumların varlığına vurgu yapan bir tereddütü içerdiğini belirten Anderson’a göre: “Aslında yüz yüze temasın söz konusu olduğu ilkel köyler dışındaki tüm cemaatler -hatta belki onlar da- hayal edilmiştir. Cemaatler birbirlerinden hakikilik sahtelik boyutu üzerinden değil, hayal edilme biçimlerine göre ayırt edilmektedir” (2009:21).

Batı Avrupa’da 18. yüzyıl sadece milliyetçiliğin ortaya çıktığı dönem değil değildir. Bunun aynı zamanda dinsel görüşlerin de sona erdiği bir dönem olduğunu belirterek: “Aydınlanma çağı, dünyevi akılcılık çağı, kendi modern karanlığını da getirdi” (2009:25) diye ifade eden Anderson, dini inanç ve eylemlerin ortadan kalkmasıyla, onların az da olsa dindirdiği acının yok olmadığı tespitini yapmıştır (2009:25). Anderson, din ve milliyetçilik arasında kurmaya çalıştığı bağlantıyla ilgili olarak muhtemel yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için, “ne 18. yüzyılın sonuna doğru milliyetçiliği üreten şeyin, dinseliliklerin aşınarak, dinin etkisini kaybetmesi olduğu ne de milliyetçiliğin tarihsel olarak dini bir şekilde aştığı gibi bir kesinlik iddiası içinde olmadığını” (2009:26) ifade eder. Fakat, “milliyetçiliğin bilinçli olarak seçilmiş ideolojilerle bağdaştırılarak değil, kendisini önceleyen dinler ve onların doğurduğu büyük kültürel sistemlerle birlikte ele alınması gerektiğini” (2009: 26) söyleyen Anderson, bu ilişkiye odaklanarak, milliyetçilik kavramının sadece iktisadi veya siyasi ilerlemelerin sonucunda oluştuğunu kabul eden, milliyetçiliğin kültür ve milli kimliklerle ilişkilerini görmezden gelen düşüncelerden ayrıldığını göstermiştir.

“Milletlerin, modern anlamda, Rönesans’ın maceracı ve mağrur bireycilik ruhunun bütünleyici bir milli düzlemdeki tezahürü olduğunu” belirten Carr (2007: 11), “millet kelimesi ve onun eşanlamlı karşılıklarının hem Batı Avrupa hem de Orta ve Doğu Avrupa’da ırk ya da dile dayalı bir grup anlamına geldiğini” söylemektedir (2007: 12). Milletlerin “doğal” ya da “biyolojik” bir grup olmadığını düşünen Carr’a göre, “ulus tanımlanabilir ya da hemen fark edilebilir bir varlık değildir; dolayısıyla evrensel de olmayan ulus, tarihin belli dönemleri ve bölgeleriyle sınırlı bir vakıa” (2007: 59) dır. “Modern milliyetçiliğin kurucusunun milletin tek bir hükümdarın kişiliğinde ya da

yönetici sınıfta somutlaşmasını reddeden Rousseau olduğunu” (2007 :20) belirten Carr, “milliyetçiliğin milleti siyasal gücün tek haklı egemenlik mercii, dünya örgütlenmesinin nihai biçimi olarak gördüğü ve sunduğunu” (2007:60) söyleyerek, millet ve milliyetçilik arasındaki karşılıklı ilişkiye değinir. Anthony Smith, “19. yüzyıl başlarında tanrının bazı milletleri seçtiğini vurgulamak için teoloji içinde nadiren de olsa kullanılan milliyetçilik teriminin oldukça modern bir terim olduğunu ve asıl 19. yüzyıl sonlarında kullanılmaya başlandığını” (2010: 5) belirtir. Smith, milliyetçilik kavramının anlam ve kullanma şekillerinden en önemli olanları: “Milletlerin oluşum ve büyüme süreci, milletlere ait bir duygu veya idrak, milletin bir dil ya da sembolü, millet adına bir sosyal ve politik hareket, milletin genel ve özel bir doktrin ve/veya ideolojisi” (2010: 5) şeklinde sıralar. Milliyetçilik kavramını bir ideoloji olarak değerlendirmiştir. Merkezine de milleti ve onun mutluluğunu arttırma arayışını yerleştiren Smith, “milliyetçilik ideolojisinin, nüfusun özerklik, birlik ve bir kimliğe erişmesi ve bunu sürdürmesi için milleti olmazsa olmaz bir olgu olarak gördüğünü” (2010: 9) söyler. Milleti: “Tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan insan topluluğunun adı” (2004: 32) şeklinde tarif eden Smith, milletlerin bütünüyle modern bir kavram olmadığını belirterek: “Eğer milletin tamamen modernliğin ürünü olduğunu ileri süren modernistler haklıysa o zaman ilk erken dönem Sümer kent-devletlerine ya da ilk İsveç kanton milletlerine ne diyeceğiz? Eski Mısır ve Asurluları millet sıfatından mahrum mu bırakacağız?” (2004:77) diye sorar. Smith millet ve etnik temel arasında yakın bir ilişki kurarak: “Mevcut etnik kimlik ne kadar güçlü ve inatçıysa bu kimliğe dayanarak bir milletin doğabilme ihtimali de o denli fazladır” (2004: 117-118) demiştir.

“Milliyetçiliğin çağın ruhunun bir parçası olduğu kadar aynı ölçüde daha eski motif, tahayyül ve düşüncelere de bağlı olduğunu” (2004: 118) söyleyen Smith, “milliyetçiliği pek çok düzeyde faaliyet gösteren bir sosyal ve siyasal ideoloji ve hareket biçimi olduğu kadar bir kültür biçimi olarak da görmek gerektiğini” (2004: 118) düşünmektedir. Buradan anlaşılacağı gibi Smith milletlerin icat edilmiş, milliyetçilik aracılığıyla dizayn edilmiş kavramlar olmadıklarını düşünmektedir. Ona göre “millet oluşturma sürecinde bir icattan çok, etnik çekirdeği yeniden kurmak ve bu çekirdeğin kültürünü modern devletin ihtiyaçları ve azınlık toplulukların özlemleriyle buluşturma ve bütünleştirme” (2004: 174-175) den bahsetmek daha mantıklı olacaktır. Milliyetçilik

ve etnisite kavramlarının gerek teorik gerekse de pratik yönden bakıldığında politikanın içinde yer aldığını belirten Kellas, “milliyetçiliğin hem devlete meşruluk verdiğini hem de vatandaşların ona karşı yakınlık kurmalarını sağladığını” (1998: 1) ifade eder. Kellas, “milleti, kendilerini birbirlerine -aynı oranda olmasa bile- aynı ırk, kültür ve tarihle bağlı hisseden insanların meydana getirdiğini, onun hem objektif hem de subjektif karakteristikler taşıdığını” (1998: 2) ifade eder. “Bir çevre, bir dil, bir din, ya da ortak soy, milletin objektif karakteristiklerini oluştururken, insanın bir milletin ögesi olduğunun farkına varması ve ona saygı/sevgi beslemesi subjektif özelliklerini meydana getirmektedir. Özetle millet kendisine yüce bir sadakatle bağlı, kendisi için ölmeye hazır insanlardan teşekkül etmektedir” (1998: 2-3). Kellas milliyetçiliğin bir ideoloji olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda da psikolojik bir davranma şekli olduğunu söyler. Ona göre “Bir ideoloji olarak insanlarda milli bir bilinç oluşturmak için onlara bir dizi hareket planı sunmaktadır. Bunlar kültürel, ekonomik veya siyasal olabilir. Bir davranış biçimi olarak ise, etnosentrizm ile yakından bağlantılıdır. Milliyetçi davranış, bir millete ait olma duygusuna dayanmaktadır” (1998: 4). Kellas, etnik grup ve ırkçılığı millet ve milliyetçilikle karşılaştırarak, “etnik grubun millettten daha kısıtlı bir tanım olduğunu ve birkaç boyutta milletlerden ayrıldığını” (1998: 5) belirtmektedir. Ona göre “milletler bir bakıma özel zaman ve yerlere ilişkin olgular iken, etnik gruplar daha küçük, daha belirgin bir ortak soya dayanırlar ve daha yaygın bir tarihe sahiptirler. Irkçılık ise milliyetçilikten, sosyal psikoloji içinde daha geniş bir yer almaktadır” (1998: 5-6).

Siyasal topluluklar ve ulus arasında yakın bir bağ olduğunu savunan Stevens’e göre, “nerede bir politik toplum varsa orada bir millet var”dır (2001: 39). Stevens, bunun siyasal toplulukların bir türü olarak devletle milletin aynı olduğu anlamına gelmediğini belirtmekle beraber: “Gramer bir tümce için ne ise, politik toplum da bir millet için odur” (2001: 39) demiştir. Ona göre gramer, “en az belirgin olduklarında en etkili olan, kuralların adeta kendiliğinden tecessüm etmiş hali” (2001: 39) dir. Siyasal toplulukların bir kısmını millet meydana getirirken öbür kısımdaki etnik kökenin yansımalarına dikkat çeken Stevens, “bir etnik grubun, bazen göçmen topluluklar ve retorikler/ağızlar üzerine incelemeler de bulunan araştırmacıların sandığı gibi, yaygın anlamıyla bir kültürden değil, ilksel bir biçimden kaynaklandığını” (2001 :40) belirterek ırk kavramına dikkat çekmiştir. Irkın, “politik toplum/millet madalyonunun, coğrafi bir

bölgeyle bağlantılı kökleri çağrıştıran gerçek ya da hayali fiziksel özelliklere sahip bir insan alt-grubu” (2001: 40) olarak karşımıza çıkan önemli bir kavram şeklinde değerlendiren Stevens, bu bağlamda: “Millet, doğuş ve soy fikirleriyle bağlantılı bir kavramdır ve hep öyle olmuştur” (2001: 89) demiştir.

Bauman da, Anderson’un milleti tanımlamakta kullandığı hayali cemaat söylemine katılır ve “devlet gerçek bir gerçeklik iken milletin hem hayali hem de hayali olduğu kadar zihinsel bir gerçeklik olduğunu” (2009: 189-190) söyler. Millete gerçeklik katan öğeler olarak dil ve toprak kavramlarının yetersiz olduğunu düşünür. Belirleyici olgu olarak köken mitine vurgu yapar. Bauman’a göre: “Bu mitin ortaya attığı şey, köken olarak kültürel bir yaratım olsa da tarihsel gelişimi sürecinde milletin gerçek anlamda “oğal bir olgu, insan denetimini aşan bir şey haline geldiğidir. Söylenceye göre, milletin şimdiki üyeleri ortak geçmişleriyle birbirine bağlanmıştır. Milli ruh onların ortak ve tanımlayıcı niteliğidir” (2009: 191). Devletlerin milletin var olmayı devam ettirmesi için bulunduğunu vurgulamıştır. Milliyetçilik kavramının bundan dolayı devlete ihtiyaç duyduğunu söyler. “Milli devlet bu karşılıklı çekimin ürünüdür” (2009: 192) der. Ona göre devlet ve milliyetçilik kavramlarının ikisi de birbirini kullanmaktadır. Milliyetçilikler, milletin sürdürülebilmesinde devletin zor kullanma iradesinden faydalanır. Devlet ise milliyetçiliği, devlet aracılığıyla tanımlanan düzen olgusunun devam edebilmesi amacıyla bir vasıta olarak değerlendirir. Bundan dolayı devlet ve millet tarihi anlamda birbirine kenetlenmiş durumdadır (2009: 192-196). Fakat Bauman tarihsel bir kavram olarak birbirine kenetlenmiş devlet ve milletin bu statüsünün mecburiyet barındırmadığını da belirterek: “Milletle devletin evliliği hiçbir biçimde alinyazısı değildir, kendi rızalarıyla yapılmış bir evliliktir” (2009: 196) demiştir.

Halkların çeşitleri olan ırk, ulus ve etnik grubun modern dünyada kullanılan kavramlar olduğunu vurgulayan Wallerstein ise, “ırkın genetik, ulusun toplumsal-siyasal, etnik grubun ise kültürel bir kategori olarak tüm amaçlarının, bugünün yönlendirilebilir akılcı süreçlerine karşı, geçmiş üzerine kurulu iddialarda bulunmamıza imkân sağlamak olduğu” (2007: 96-97) nu söylemiştir.

Louis Synder, “bölünmüş olan ülkelerde milliyetçiliğin birliği sağlamaya yönelik bir araç olarak kullanıldığını ve aynı zamanda tezat oluşturacak bir şekilde,

milliyetçiliğin ulus devletlerin sınırları içerisinde yaşayan etnik azınlıkların ayrılmalarını engelleyen bir ideoloji olarak etkili olduğu” (Uzun, 2003: 141) nu söylemektedir. Synder’e göre devletler milliyetçiliği sömürge kazanmak veya topraklarını genişletmek için kullanmıştır. Aynı zamanda iktisadi kalkınma planlarını gerçekleştirmekte ve sömürge statüsündeki halkların bağımsızlıklarını elde etmelerinde de önemli rol oynamıştır. Ayrıca dikkat edilmesi gereken konulardan biri de milliyetçiliğin zamanla değişime uğruyor olmasıdır (Uzun, 2003: 142-143). Milliyetçilik aynı milletten olanların kenetlenmesini sağlarken, Osmanlı örneğinde olduğu gibi, imparatorlukların sona ermesinde de oldukça etkili olmuştur. Barındırdığı amaca bağlı olarak iyi-kötü tanımlaması yapılmaktadır (Gündoğan, 2002: 184).

Synder milliyetçilikleri incelerken dönemlere bölme yolunu izlemiştir. Buna göre milliyetçilikleri birleştirici, dağıtıcı, saldırgan ve modern milliyetçilikler olarak ayrıma tutarak incelemiştir. Carlton Hayes’in milliyetçilik türlerini incelemesi ise, hümanist, geleneksel, jakoben, liberal, birleştirici ve iktisadi milliyetçilik şeklindedir. Bunun dışında milliyetçiliğin içinde gerçekleştiği toplumsal yapıyı dikkate alarak, Batı tipi, modern veya az gelişmiş ülke milliyetçiliği şeklinde sınıflandırmaya tabi tutulduğu da görülmektedir (Uzun, 2003: 140-141). Bahsedilen sınıflandırma çeşitlerine baktığımız zaman kendi kabul ettiği milliyetçilik türünü iyi, diğer türleri ise kötü olarak değerlendiren bir tutum ortaya konulduğu görülmektedir.

Tüm milliyetçilik türlerinin değişik miktarlarda olsa bile ideolojik ve ahlaki totalitarizme sebep olduklarından bahsedilebilir. Milliyetçilik, toplumdaki bireyleri ortak bir inanişaya sürüklemektedir. Özünde laik de olsa, milliyetçilik dinlerle birleşme yoluna gitmektedir. Topluma en basit yol olarak dini duygularla yön verilebilmektedir. Milliyetçilik toplumun dini değerlerinden yararlanmayı tercih etmektedir (Karakaş, 2006: 60; Uzun, 2003: 150-151). Din ve milliyetçilik kavramlarının birbirine ters olduğu şeklindeki değerlendirmeler gerçeği yansıtmamaktadır. Dinle ilişkilerinde milliyetçi hareketlerin çoğunun bazı zamanlar seçmecilikleri kimi zamansa sentezi anımsatan bir birliktelik içinde oldukları görülmektedir (Karakaş, 2006: 61). Milliyetçilik, sadece istisnai tarihsel şartlarda milliyetçiliğin dine karşı verdiği mücadelenin bir taşıyıcısı konumunda olmuştur (Akıncı, 2014).

Karakaş'a göre "milliyetçilik sağ, sol veya dinsel bir görüşe ait ideoloji olarak konumlandırmak mümkün değildir. Milliyetçilik bütün bunların dışında bir şeydir" (2006: 61). Kimi toplumlarda milliyetçilik dinden ayrı şekilde değerlendirilemez. Bunun en iyi örneklerini İran, Polonya, İsrail ve İrlanda milliyetçiliği ortaya koymaktadır (Smith, 2004: 21-23).

Anderson, "18. yüzyılın dinsel düşüncesin günbatımı ve milliyetçiliğin doğum çağı olduğu" (2009: 25) nu dile getirmektedir. Dini kimliklerin şahıslarda oluşturduğu etkinin yerini milli duygular almaya başlamıştır. Eskiden kendisini dinine adayıp özveride bulunan bireyler, bir süre sonra milletleri için özveride bulunmaya başlamışlardır.

Armstrong'un, milletlerin oluşum sürecinin yüzyılları kapsayan geniş bir zaman dilimi içinde incelenmesi gerektiğini iddia eden yaklaşımının geliştirilmesi gerektiğine inanan Smith, modern milliyetçiliklerin geçmiş etnik topluluklar ve bağlılıklar dikkate alınmadan anlaşılamayacağını ileri sürmekte ve etnik bir köken olmadan millet olma sürecinin yarım kalacağını ifade etmektedir. Smith'e göre "Bir ideoloji ve bir dil olarak 18. yüzyılın sonlarına doğru siyasi arenada ortaya çıkan milliyetçilik, görece moderndir. Ama milletler ve milliyetçilik başka bir kültür, toplumsal örgütlenme ya da ideoloji türünden daha fazla icat edilmiş değildir." (2004: 118). Smith, milliyetçiliğin pek çok düzeyde faaliyet gösterdiğini belirterek, milliyetçiliğin bir siyasi ideoloji ve toplumsal hareket türü olduğu kadar, bir kültür biçimi olarak da görülebileceğini belirtmektedir. Milliyetçilik, bir milletin özerklik, birlik, kimlik kazanmasına ve bunu sürdürmesine yönelik bir ideolojidir. Temel varsayımlar milliyetçiliği, "bazı üyeleri tarafından bir millet kurması öngörülen bir halk adına özerklik, birlik ve kimlik elde etmeye ve bunları korumaya çalışan bir ideolojik hareket" olarak tanımlamaktadır (Smith, 2002a: 170). Smith, "devletin değil, milletin ideolojisi" olan milliyetçiliğin temel unsurlarını şu şekilde belirtmektedir: "1. Dünya, her biri kendi bireyselliği, tarihi ve kaderi olan milletlere bölünmüştür. 2. Millet, bütün siyasi ve toplumsal gücün kaynağıdır ve millete bağlılık bütün öteki sadakat bağlarının üstündedir. 3. Şayet özgür olmak ve kendilerini gerçekleştirmek istiyorlarsa insanların bir milletle özdeşleşmeleri zorunludur. 4. Dünyada barış ve adalet hâkim olacaksa milletlerin özgür ve güvenlik içinde bulunmaları gerekir." (2004: 121; 2002: 58, 170). Smith millet kavramını, "tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitleyi, bir kamu kültürünü, ortak bir

ekonomiyi ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı” (2004: 32) olarak tanımlamaktadır. Smith’e göre bu tanım milli kimliğin karmaşık ve soyut yapısını belirtmektedir. “Millet, kolektif kimliğin öteki türlerine ait unsurları toplamaktadır. Modern milletler eşzamanlı ve zorunlu olarak yurttaşlıkla ilgili ve etniktirler. Milli devlet bağlamında birey, yurttaşlık hakları ve ödevleri olan ve kişilerden bağımsız, tarafsız bürokrasi aracılığıyla modernliğin faydalarına erişen bir yurttaşdır.” (Smith, 2002a: 109). “Hem millet hem de milli kimlik birbiriyle ilişkili etnik, kültürel, teritoryal, ekonomik ve siyasal pek çok unsurdan oluşan karmaşık yapılarıdır” (Smith, 2004: 33). “Bu nedenle de milli bir kimlik temelde çok boyutludur; tek bir boyuta indirgenebilmesi mümkün değildir” (2004: 32).

Smith’e göre “milliyetçilik, milletin birliği ve bölünmezliği fikrini teşvik etmiş, kültürel ve siyasal türdeşlik adına bütün farklılıkların, çoğunlukla da zor kullanılarak, ortadan kaldırılmasını haklı göstermiştir. Bunun sonucunda devlet, millet olmanın aracı haline gelmiş, heterojen bir nüfusun çeşitli etnik kültürlerinin zorunlu olarak yerini alacak türdeş bir siyasal kültürü yaratmak adına toplumsal ve siyasal bütünleştirme politikaları uygulamaya koyulmuştur. Burada milliyetçilik kavramı, etnik kökenlerine rücu etmekte ve kültürel farklılıkları, tasarlanan millet ile aşacak bir tekbiçimlilik oluşturmaya çalışmaktadır” (2004: 125).

Smith, etnik kimliğe ve onun devamlılığının üstünde durmuştur. Bu sırada milletin modern bir yapı olduğunu da inkâr etmemiştir. Ona göre “etni ve modern uluslar arasında süreklilik vardır ancak hem ideoloji hem de hareket olarak milliyetçilik modern döneme ait bir olgudur” (2002b: 40-41).

Etno-sembolcü yaklaşım, modern yaklaşımı tamamlamaya yönelik bir yön izlemiştir. Modern yaklaşıma göre millet milliyetçiler tarafından yaratılmıştır. Smith milletin modern bir yapı olduğunu kabul eder. Buna rağmen yoktan var olmadığını, etnik bir öz üzerine kurulduğunu ve bunun da sembol ve mitlere dayalı ortak bir geçmişe modern dönemden önce de sahip olduğunu söyler. Milliyetçiliğin duygu yönüne modernizmin açıklamakta güçlük çektiği noktada bu şekilde ışık tutulur.

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY İRLANDA SORUNU

İrlanda, tarihin ilk dönemlerinden itibaren değişik bir kültürel oluşumun içinde olmuştur. Orta Çağ dönemine dek İngiltere'den ziyade İskoçya'ya benzer bir durum sergilemiştir. İrlandalılar'ın etnik kökeninin Keltlere dayandığı düşünülür. Keltler ise İrlanda Adasına Demir Çağı döneminde yerleşmişlerdir. Bu dönem M.Ö. 8. ve 1. yüzyılları kapsar. Kelt kültürü bugünlerde İngiltere ve İrlanda ile özdeşleştirilmektedir. Ancak geçmişte Avrupa'da her bölgede görülmekteydi. Roma İmparatorluğu'nun güç kazanmasıyla Kelt kültürünün Avrupa'daki etkisi azalmış ve yalnızca İmparatorluk sınırının dışındaki alanlarda tesirini devam ettirmiştir. Bu alanlar da Britanya ve İrlanda olmuştur (Laçiner, 2001: 6). Ada olduğundan dolayı müdafaası kolay olan İrlanda, 9. yüzyılın başlarındaki Viking akınlarından önce hiç işgale uğramamıştır. Ayrıca İrlanda'daki sorunun temelini olan Hristiyanlık, 432 senesinden itibaren St. Patrick aracılığıyla yaygınlaştırılmıştır (Şöhret, 2013).

2.1. İngilizlerin Ada'yı İşgali

Kuzey İrlanda'nın gerilim ve çatışmalarla dolu tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır (Darby,1995). İrlanda 9. yüzyılda Vikinglerin akınına maruz kalmıştır. 840 senesinde İrlanda kıyılarında yerleşke kurmaya başlamışlardır. Fakat tüm adayı hakimiyetleri altına alamamışlar ve 10. yüzyılda Vikinglerin denetiminde olan adanın büyük bir kısmı 12. yüzyılda II. Henry tarafından İngiltere'ye katılmıştır. İngiltere'nin adayı sömürgecilerle çevrelemesi uzun zaman almıştır. En başta Pale civarına konumlanmışlardır. Bu bölgenin dışında kalan alanlar ise İrlandalı kralların yönetiminde varlıklarını sürdürmüşlerdir (Cunningham, 2006: 394). O tarihe kadar İrlanda, Britanya adasının kuzeyine kadar gelen Romalılar tarafından bile işgal edilmemiştir. II. Henry bu işgali 'medeniyetsiz' halkları medeniyetle tanıştırmak misyonuzla meşrulaştırmıştır. II. Henry bu yetkiyi Papa'dan aldığını öne sürmüştür. İrlanda'nın işgalini kolaylaştıran olaylar genellikle bölgesel krallar arasındaki çekişmelerden kaynaklanmıştır. 12. ve 13 yüzyıllarda İngiliz göçmenler İrlanda Denizi'ni aşarak İrlanda adasına yerleşmeye başlamışlardır. Zamanla oldukça büyük

topraklara sahip olmuşlar ve bu etmenler sürekli adanın gerçek sahibi olan İrlandalı kral ile soyluların aleyhinde devam etmiştir. Yine bu dönemde İrlandalıların birlik oluşturamamaları nedeniyle İngilizler ciddi bir sıkıntı yaşamamıştır. Yine de 17. yüzyıla gelinceye dek yerel çatışmalarla toprak paylaşımı haricinde İrlanda'nın iç meselelerine karışmamışlardır (Laçiner, 2001: 7; Eğitimirlanda, 2019). Adanın toprakları İngiliz sömürgecilerle doldurulmuş ve Ulster Plantasyonu'nun ilk adımı atılmıştır. Böylece ada halkından farklı bir kültüre ve anlayışa sahip olan bir grup işgal edilen topraklarda yaşamaya başlamıştır. Bölgenin gerçek sahipleri ise önceki yurtlarına dönmek zorunda bırakılmıştır. İrlandalılar, büyük kısmı Katolik olan homojen bir yapı sergilemişlerdir. İngiliz göçlerinin hızının kesilmesiyle 14. ve 15. yüzyıllarda topraklarını geri kazanmayı başarmışlardır (Darby, 2003).

2.2. Tudorların Katolikleri Çevreleme Çalışmaları

17. yüzyıla gelindiğinde Tudor hanedanı adanın iç işlerine karışmaya başlamış ve 1602 isyanını takip eden dönemde İngilizler adada en büyük sorunun Katolik mezhebi ve kurumları etrafında geliştiğini düşünerek İrlanda adasının kuzeyine İskoç Protestanlar'ın göçünü teşvik etmişlerdir. Bu göçlerle birlikte adanın kuzey doğusunda Protestan adacıkları oluşmaya başlamıştır. İngilizler adaya Protestanları konumlandırarak İrlanda'yı ekonomik ve siyasal alanlarda Britanya hakimiyetinde bulundurmak istemişlerdir. Ayrıca Protestanlık mezhebinin yaygınlaşması için Katolik mezhebindeki halkın asimile edilmesi de amaçlanmıştır. Bu amaçlarla yürütülen çalışmalarda Protestanlar elde ettikleri verimli ve büyük topraklarda imtiyazlı biçimde zenginleşmişlerdir. Katolikler ise zamanla yoksul duruma düşmeye başlamıştır. Dönemin konjonktüründe din savaşlarının önemli bir yer kaplamıştır. Avrupa bu dönemde kendi içinde çatışma halindedir. Bu sebeplerle Katolikler ve Protestanlar arasındaki uzun yıllar sürecek olan gerilim ve çatışmalar kaçınılmaz duruma gelmiştir (Aktoprak, 2010: 167). Katoliklerle çevrelenen bu grupların radikalleşmesi ve yerel halkla aralarında gerilim oluşması da kaçınılmaz olmuştur. Britanya adasından yerleşimcilerin gelmesiyle İrlandalı Katolikler ekonomik olarak zor duruma düşmüştür. Büyük baskılar altında bırakılarak ve zorla kendilerinden alınıp Protestanlara verilen topraklarını yeniden elde etmeye çalışmışlardır. Bu nedenle Katolikler ve Protestanlar arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Bu duruma karşı Katolikler tarafından ilk ciddi

ayaklanma 1641 senesinde gerçekleştirilmiştir. En başta mezhep çatışması gibi algılanan bu ayaklanma aslında ekonomik adaletsizlikten kaynaklanmaktaydı. Katolik İrlandalıların hedefi kendilerinden zorla alınan toprakları geri almaktı. Ayaklanmanın başlamasıyla Katolikler büyük ölçekli bir Protestan katliamına kalkıştılar (Mulholland, 2002: 3). Bu ayaklanmada İrlandalılar 12000 Protestan'ın ölümüne sebep olmuştur (Laçiner, 2001: 8). İsyandan sonra İngilizler adaya ordu çıkarmıştır. Katolik İrlandalılar üzerinde geniş ölçekli katliamlarda bulunmuşlardır. Adanın gerçek sahiplerinin ellerinde kalan son toprakları da himayesine almıştır. İsyandan önce ada topraklarının %59'u İrlandalılara aitti. 1650 yılında bu oran %22'ye düşerken, 50 yıl içinde %14'e kadar gerilemiş ve 1714 yılına gelindiğinde %7'ye kadar inmiştir (Sezgin, 2005).

2.3. İç Çatışmalar ve Protestanların Zaferi

İngilizlerin adaya yaptıkları çıkarma 1642 yılındaki İngiltere İç Savaşı'nda İrlandalıların I. Charles'ın tarafında bulunmasına sebep vermiştir. 1649 yılında ülkenin yönetim biçimini cumhuriyete çeviren Cromwell, İrlanda'ya girmiştir. Katoliklerden gasp ettiği toprakları askerleri ve destekçileri arasında paylaşmıştır. İç savaştan önce toprakların yarısı İrlandalılara aitken, Cromwell'in ellerinden aldığı topraklarla ve Limerick Antlaşması'nın imzalanmasıyla adadaki İrlandalılara ait topraklar %20'ye kadar gerilemiştir. 1685'te bir Katolik olan II. James tahta geçmiştir. En büyük desteği de İrlandalı Katoliklerden almıştır. II James, Katoliklerden zorla alınan toprakların iadesi için çaba sarf etmiştir. Ayrıca Katoliklerin öteki bölgelerde olduğu gibi İrlanda'da da önemli görevlere gelmesi için çalışmalarda bulunmuştur. Ancak bu çabalar meclisin tepkisini çekmiş ve III. William (Prens William of Orange) tahta çıkarılmıştır. 1688'de gerilimin artmasıyla II. James İrlanda'ya kaçmak zorunda kalmıştır. İrlanda'nın her bölgesinde destek bulmasına rağmen sadece Kuzey İrlanda'daki Londonderry'de Protestan kralcılar buna karşı direniş göstermiştir. Bu direniş sonraki yıllarda Protestanların İrlanda'daki varlıkları konusunda en büyük dayanakları ve sembolleri haline gelmiştir. İç savaşla birlikte başlayan bu çatışmalardan zararlı çıkan yine Katolikler olmuştur. III. William 1690 yılında Belfast'a çıkarma yapmış ve 12 Temmuz Boyne Savaşı'nda II. James'in kuvvetlerini mağlup etmiştir (Laçiner, 2001: 8). Bunun sonucunda II. James'in Fransa'ya kaçmıştır. İrlanda'da ise

Protestan egemenliği başlamıştır. Protestanlar bundan sonraki her yıl William of Orange'ı şükranla anmış ve bu günü Orange zaferi olarak kutlamaya başlamışlardır.

Katolikler ekonomik kayıplarının yanında, parlamentodan da çıkarılmışlardır. Üniversitelerde eğitim almaları yasaklanmıştır. Ayrıca kamu kurumlarında görev almaları da imkansız hale getirilmiştir (Laçiner, 2001: 8). Böylelikle İngilizler, İrlanda'yı sömürge haline getirmiş ve bu baskılar da İrlanda milliyetçiliğini doğurmuştur.

İrlandalılar 18. yüzyılın sonuna gelirken Amerikan Devrimi'nden ilham almışlardır. Katoliklerin İngiltere'den bazı haklar elde etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu yenilikçi düşüncedeki Katolikler, yeterli mal varlığına sahip olmayan Protestanlar tarafından da destek görmüştür. Amerikan Devrimi'nde Fransızlara karşı savaşan İngiltere, ana topraklarının Fransa'ya karşı savunmasını sağlamak için İrlandalıları silah altına çağırmıştır. Wild Geese adı verilen bu İrlanda birlikleri 1782 tarihinde kurulmuştur. Zamanla İngiltere için mühim bir güç durumuna gelen bu birlikler, İrlandalıların taleplerinin kısmen de olsa karşılanmaya başlanmasını sağlamıştır. 1793 tarihinde mal varlığını kanıtlayan Katolikler oy hakkı elde etmiştir. Bunda İrlanda Yurtsever Partisi'nin payı büyüktür. Ancak İngiltere Parlamentosu, İrlandalı Katoliklerin devlet kurumlarında görev almalarını ya da seçilmelerini yasaklamıştır (Şöhret, 2013: 46). İrlanda'da bu gelişmelerin yankısı sürerken, Katolik bir ülke olan Fransa'da yaşanan devrim bağımsızlık yanlısı İrlandalıları heyecana getirmiştir.

2.4. 1798 İsyanı

İrlanda tarihinin en önemli liderlerinden birisi olarak kabul edilen Wolfe Tone Fransız Devrimi'nden aşırı etkilenmiş Protestan kökenli bir hukukçudur. Fransız Devrimi'nin ikinci yılında İrlanda Parlamentosu'nda reform ve Katoliklere eşit haklar isteyen bir konuşma yapmış ve tüm İrlanda halklarının dikkatini çekmiştir. 1791 yılında Belfast'ta Birleşik İrlandalılar Cemiyeti'ni kurmuştur. Wolfe Tone hızla İrlanda halkı üzerinde Fransız rüzgârı estirmeye başlamıştır. Sadece düşünsel alt yapı olarak değil askeri anlamda da Fransızlardan yardım istemiştir. Bu askeri yardımlardan ilki Fransız ordusunun beceriksizliği nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Tone ikinci bir isyan için 1798 yılını beklemiştir. 1798 yılı İngiltere için çok zorlu bir yıldır. Mali kriz

içerisindeki İngiltere hükümeti aynı zamanda kendi içerisindeki isyanlarla uğraşmaktadır. Bu ayaklanma, ayrılıkçı ve devrimci hususların bir arada olduğu 18 farklı bölgede sayıları 30.000 ila 50.000 arasında değişiklik gösteren gönüllülerin katılımıyla gerçekleşmiş bir ayaklanmaydı. Fakat Tone İngilizler tarafından yakalanıp idam edilince hareket son buldu. Çatışmada ölen kişi sayısı 20.000’ni geçti ve ölenlerin çoğu isyancıları (Gardiner, 1995: 425). İngiltere hükümeti bu dönemde İrlandalılara karşı kullanmak üzere Yeomanry adı verilen milis gruplar kurmuştur. Bu gruplar isyancı olduğundan kuşkulandıkları herkesi sorgusuz sualsiz öldürmüşlerdir. Birleşik İrlandalılar cemiyeti hedeflerine tam ulaşamamış ve karşısındaki İngiliz destekli oluşumları yenememiştir. (Özçağatay, 1998: 37-38) Ancak bu çabalarıyla gelecek 200 yıl boyunca sürecektir silahlı mücadelenin önderi olarak tarihe geçmiştir.

Bu olayların şiddetli bir biçimde sonlandırılmasının ardından İngiltere İrlandalıları memnun etmek amacıyla adanın sömürge statüsünü değiştirmiştir. Böylece İrlanda ve İngiltere tek bir devlet haline gelmiştir. 1800 yılında çıkarılan Birlik Yasası’yla resmîyete kavuşturulmuştur. Bu yasayla birlikte, Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı adı altında yeni bir düzen oluşturuldu. Günümüzde kullandığımız Birleşik Krallık ismi de buradan gelmektedir. Bu yasayla birlikte Katolikler ve Protestanlar birleştirildi. Ancak Katolikler için ekonomik anlamda durum yine değişmemişken ve adayın güneyi büyük bir ekonomik bunalım yaşarken, zaten zengin olan Protestanlar güçlerine güç katmışlardır. Böylece Birlik Yasası İrlanda milliyetçiliğini en çok besleyen kaynakların başında geldi (Ellis, 2004). Birleşik Krallığın kurulmasındaki amaç, İrlandalı Katoliklerin her türlü özgürlüğünün özellikle başında dini özgürlüğünün tanınmasıydı. Ancak durum böyle olmayınca Daniel O’Connell isimli bir İrlandalı 1823’de Katolik Topluluğu’nu (Catholic Association) kurdu. Derneğin amacı, Katoliklerle Protestanlar arasındaki eşitliği sağlamaktı. 1828 ‘de O’Connell milletvekili seçildi ve Avam Kamarası’na girmeye hak kazandı. O’Connell’in çabaları ve Muhafazakâr Duc de Wellington’un başkanlığı ile liberal düşünceli İç İşleri Bakanı Robert Peel’in teşebbüsü sonucunda İngiltere Hükümeti Katoliklerin Avam Kamarası’na seçilebilmesini 1829 yılında onayladı. Katoliklerin kamu yaşamına girmesi yönünde adımlar atan Daniel O’Connell, Birlik Yasası’nın kaldırılması için uğraştı fakat bu çabalardan 19. yüzyılın ortalarına kadar bir sonuç alınamadı (Armaoğlu, 2010:240).

2.5. İrlanda Milliyetçiliğinde Kurulan Örgütler

İrlanda'da milliyetçi örgüt niteliğinde kabul edilebilecek ilk yapılanma 1791 yılında oluşturulan Birleşik İrlandalılar Cemiyeti olmuştur (Donnelly, 2004b: 731). Bu cemiyet Katoliklere yapılan eşitsizliklere karşı durmuştur. Katolikler ve Protestanların bir arada yaşayabileceği bağımsız bir İrlanda'nın kurulması için çalışmışlardır. Fransız ve Amerikan ihtilallerinden esinlenmişlerdir (Hechter, 1975: 72). İngiltere'ye karşı kurulan ilk milliyetçi örgüt ise Fesih Cemiyeti'dir. 1830 tarihinde kurulan bu cemiyet 1800 yılında imzalanan Birlik Yasası'nın yürürlükten bütünüyle kalkmasını istiyordu. Ayrıca İrlanda'nın bu yasadaki önceki statüsüne dönmesini veya bütünüyle bağımsız olmasını savunuyordu (Aktoprak, 2010: 171). 1832 Westminster seçimlerinde %3,9 oy oranına ulaşarak mecliste 42 temsilci bulundurma hakkı elde etti. 1841 yılında yapılan seçimlerde de %2,1 oranına ulaşarak meclise 20 temsilcisini sokmayı başardı (1832 General Elections, 2019; 1841 General Elections, 2019).

1800'lü yıllarda İrlanda'da çok sayıda barış yanlısı ve ayrılıkçı örgütler kurulmuştur. Kuruluş biçimleri farklı olsa da tamamının hedefi İrlanda'nın bütünüyle özgür hale gelmesidir. Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden İrlandalıların desteğiyle birlikte bu örgütler İngiltere için siyasal ve iktisadi olarak zorluk çıkarmaya başlamıştır. Aralarında bunu en çok başarabilen Genç İrlanda Hareketi sayılabilir. Hareket, 1848 yılında İrlanda Kraliyet Polisiyle girdiği çatışmada büyük ölçekli bir kayba uğramıştır. Üyelerinden hayatta kalanların çoğu başka ülkelere göç etmek durumunda kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmeyi başaran üyeler Fenian Brotherhood örgütünü kurmuş ve bağımsız İrlanda mücadelesi için buradan destek olmaya çalışmışlardır. Bu örgütün ada sınırları içerisindeki İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği örgütüne karşılık gelir (Laçiner, 2001: 10). Merkezi Dublin olan bu örgüt açık biçimde yegâne gayelerinin bağımsız bir İrlanda olduğunu deklare etmiştir. Bu örgüt haricinde yalnızca toprak reformunu sağlamak için çabalayan örgütler de olmuştur.

2.6. Patates Kıtlığı

1800'lü yılların ilk dönemlerinde patates İrlanda için en önemli beslenme kaynağıydı. İrlanda nüfusunun yarıya yakını patates sayesinde yaşamlarını sürdürüyordu. Geçimlerini de yine patatesten sağlıyorlardı. Fakat 1845 senesinin sonlarında başlayıp dört sene kadar sürecektir olan kıtlık, İrlanda'nın tüm düzeninin

bozulmasına neden olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nden ülkeye giren bir patates mikrobi, kısa süre zarfında arazilerdeki patatesleri çürütmüş ve kullanılamaz hale getirmiştir. İngiltere olaya zamanında müdahale edememiştir. Açlıkla boğuşan insanları da düşük ücretlerle yol ve kanal inşaatlarında çalıştırmıştır. 19. yüzyıl başlarından 1845'e kadar İrlanda nüfusu 8,5 milyona yükselmiştir. Fakat bu büyük tarım felaketi, yani patates kıtlığı İrlanda nüfusunu büyük oranda etkilemiştir. İrlanda'daki bu kıtlıktan 3 milyon fakir İrlanda çiftçisi etkilenmiştir. Kıtlık, 1 milyon insanın ölümüne; 2 milyon insanın da açlık sebebiyle İngiltere, Kanada ve Amerika'ya göç etmesine yol açmıştır. 1900'lü yıllara kadar İrlanda nüfusu giderek azalmıştır. Bugün bile İrlanda nüfusu kıtlık öncesi zamanın yarısı kadardır. Bu olay modern çağın en ciddi felaketlerinden biridir. 1849 yılında hastalık sona ermiştir. Fakat İrlanda, nüfusunun %25'inden fazlasını yitirmiştir (Laçiner, 2001: 10-1; Aragüç, 2006: 34; Bartoletti, 2001).

İrlanda' da yaşanan patates kıtlığını anlamak için kıtlıktan önce patatesin bu adadaki rolünü açıklamak gerekir. Patates, özellikle 18. ve 19.yüzyıllarda Avrupa'da yaygın bir yiyecekti ve çok tüketilirdi. Fakat İrlandalıları diğer tüm milletlerden patates tüketiminde farklı kılan özellik, İrlanda kültürü incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Patates onların hayatında bir bahçe bitkisi, ek gıda ve sezonluk bir ürün olarak çok fazla üretilen ve tüketilen bir gıdaydı. Ayrıca İrlanda adasının asitli ve nemli topraklarının ve ikliminin bu ürünün yetişmesine rahat bir ortam sağladığı da bilinen bir gerçektir (Kinealy, 1997: 11). Bir başka sebep ise İngiliz krallarının İrlanda'yı ilk ele geçirdikleri zamandan bu yana İrlanda topraklarını İngiliz tahtına sadakatle hizmet eden ünlü kişilere veya generallere vermiş olmasıydı. Dolayısıyla, İrlanda'daki topraklarının çoğu İngiltere'de yaşayan toprak ağalarının (landlord) idi ve bu toprakların küçük parçaları İrlandalı çiftçiler tarafından kiralanırdı. Toprak ağaları, bu ayrıcalıklı görevlerin karşılığında adayı küçük bir kral olarak yönetirlerdi. İrlandalı köylüler ücret karşılığı bu kişilerden topraklarını kiralarlardı (Thornton, 2004: 18).

İrlanda'nın fakirliğine neden olarak bu toprak sistemi görülmüştür. Bu toprak sistemi insanları, zenginler ve güçlüler, toprak sahipleri ve toprak işçisi olan çiftçiler olmak üzere üç sınıfa bölmüştü. Toprak sahiplerinin bir kısmı İrlanda'da kalelerde yaşamayı tercih etse de pek çoğu İngiltere'de yaşıyordu. Kendileri İrlanda'da olmadığı içinde topraklarını kiralyorlardı ve sadece kiralarını almakla ilgileniyorlardı. İngiliz

toprak sahiplerinin topraklarını kiralayan İrlandalı çiftçiler ise kiralayabildiği toprak miktarına göre kendi aralarında üç sınıfa ayrılıyordu. Bunlar; geniş toprak kiralayanlar (30 dönüm), orta miktarda toprak kiralayanlar (30 dönümün 10 dönümünü) ve küçük miktarda toprak kiralayanlar (10 dönümün 2 dönümünü) idi (O'Neill, 2009: 25). Toprak ağalarının olmadığı yerde geniş toprakları kiralayanlar güç ve statü kazanırlardı. Bu geniş toprak kiralayan kesim genellikle iyi bir yaşama sahipti. Stoklarını süt ürünlerinden ve çiftçilikten oluşturlardı. Bazen harcamalarını karşılamak için bu çiftçiler de küçük çiftçilere toprak kiralarlardı veya işçi çiftçi tutarlardı. Küçük çiftçiler hayatta kalmak için mücadele verirlerdi. Bu küçük çiftçi grubu fakir ve hiçbir mülkün sahibi olmayan insanlardı. Küçük miktarda toprakları ve evlerini kiralarlardı ve bu kiralari ödeyebilmek için evin erkekleri patates, kadınlar ise yumurta satarlardı. Ayrıca bu toprak ağaları İrlandalıların kendi dillerini konuşmalarına izin vermiyor, kültürlerinin gerilemesine sebep oluyorlardı. İşte kıtlık sırasında Amerika'ya veya başka bir yere göçleri imkânsız olduğundan, bu grubun çok az kısmı felaketten kaçabildi. (Gribben, 1999: 2-4)

Çoğu İrlandalının bu kıtlıkta ölmesinin sebebi, İngiliz endüstrisinin İrlanda'ya henüz ulaşmamış olması ve çoğunun toprağa olan bağımlılıklarıydı (Bartoletti, 2001:19). İrlandalı çiftçiler özellikle patatese bağlı bir hayat sürüyorlardı. Her gün günlük besin kaynağı olarak tükettikleri patates, arazide buğdaydan daha çok ürün veriyordu. Ayrıca köylüler için büyük bir gelir kaynağıydı. Toprak kiralari yüksek olduğu için İrlandalı çiftçiler kendi ürünlerini yetiştirecek zamanı bulamazlardı, bu yüzden ucuz ve yetiştirilmesi daha az emek isteyen patatesi çok fazla miktarda yetiştirirlerdi. Böylece patates fakir İrlandalılar için temel besin maddesi konumuna geldi. İrlandalı köylü, kahvaltıda, öğle yemeği ve akşam olmak üzere her öğünde patates tüketirdi; böylelikle 6 milyon insan tarafından tüketilen patates, ortalama her insan için günlük 7- 15 pound demektir. Yıllık ortalama bir ailenin patates tüketimi en az 4 tondu. Patates yılda iki kez toplanırdı. Birincisi, erken hasat olan ağustos ayında diğeri ise genel hasat olan ekim ayındaydı (Bartoletti, 2001: 7). Erken hasatta toplanan patatesler yemek için saklanır, Ekim ayında toplanan patatesler ise satılır veya saklanırdı. Dönüm karşılığı ettikleri için köylüler mümkün olduğunca çok ürün almaya çalışırdı. En bilinen patates türü, Arran Banner isimli patatestir. Maalesef ki bu tür patates phythophthora infestans virüsüne meyilliydi. Bu mantar 1845 sonbahar başında aniden

İrlanda'da görülmüş ve patates ürününü mahvetmiştir. Phytophthora infestans virüsü temel besin maddesi olan patatese bulaşmasından dolayı bu felaket, Patates Kıtılığı olarak adlandırıldı (O'Grada, 1999: 13).

İrlanda geniş bölgeler halinde terk edilmiştir. Geriye ise terk edilen yapıların yıkıntıları kalmıştır. İrlandalıların yaşadığı kıtlık dönemi toplum için müşterek bir keder ve herkes tarafından anımsanacak bir hatıra vazifesi görmüştür. İrlandalıların millet olma bilinci artmıştır. Bununla birlikte kendilerinden farklı gördükleri İngilizler ve Protestanlara karşı öfkeleri de çoğalmıştır. Bahsi geçen dönemde kıtlıktan ziyade İngilizlerin sergiledikleri umursamazlık ön plana çıkmıştır. Durumun ciddiyeti ortaya çıkınca 1841'den beri başbakan olan Peel yiyecek kıtlığının kötü etkisini engellemek için birtakım tedbirler aldı. 1845-1846 kışı boyunca Peel hükümeti 100.000 pound harcayarak muhtaçlar için Amerika'dan mısır aldı ve daha sonra iş gücü sağlamak için yol yapımı ve kanal yapımı gibi yeni projeler başlattı. Bu proje kapsamında, bir hafta boyunca çalışan İrlandalı işçilere paraları hafta sonunda ödenmekteydi fakat sıklıkla işçiler bu süre zarfında paralarını alamadan ölmekteydiler. Çünkü para kazanmak için çalıştıkları vadi tepelerinde kalmakta, sağlıksız koşullarda ve aç bir şekilde yaşamaktaydılar. Peel'den sonraki Başbakan John Russel ise İrlanda politikasında daha fazla eleştiri aldı. Çünkü Russel yiyeceklerin İngiltere'deki market fiyatından düşük satılmasına karşı çıkmış, ticaret akışına müdahale etmek istemedi. (Gribben, 1999:3). Russel, Peel tarafından emredilen bedava çorba dağıtımını engelleyememesine rağmen halk harcamalarını kısıtladı. Ona göre bu, İngiltere'yi ekonomik krize sokup, İrlanda'ya yardımı güçleştiriyordu. Russel'in yaptırımları ve İngiltere'nin kapitalist çiftçilik anlayışı kıtlığın İrlanda'da uzun bir süre etkili olmasına sebep oldu (Gray, 1995: 92).

Bu dönemde Osmanlı Padişahı Abdülmecit İrlanda'ya yardım etmek istemiştir. On bin sterlinlik destek oluşturmuştur. Ancak İngiltere Kraliçesi Victoria İstanbul sefirikebiri aracılığıyla bu teklifin kabul edilmeyeceğini bildirmiştir. Çünkü İngiltere kendisine ait olan İrlanda'ya yalnızca iki bin sterlinlik bir yardımda bulunma kararı almıştı. Dışardan bir ülkenin kendilerinden daha fazla yardımda bulunması dış çevrelerce hoş karşılanmazdı.

Abdülmecit'in yardım talebi Victoria'nın isteğiyle bin sterline düşürülmüştür. Osmanlı'nın bu yardımı, dönemin İngiliz Büyükelçisi Lesle aracılığıyla İrlanda'ya

iletilmesi için İngiliz elçiliğine teslim edilmiştir. Bunun üzerine pek memnun olan İngiliz elçisi 1 Nisan 1847 tarihinde bütün elçilik personeliyle beraber Bab-ı Ali'ye gelerek yapılan yardımdan dolayı memnuniyet ve teşekkürünü bildirmiştir. Bu durum Hariciye Nazırı tarafından Sadrazama yazılmış olan belgede şu şekilde ifade edilmektedir:

“Efendim Hazretleri, Padişahımızın bütün âleme yayılan bol ihsanlarının eserlerinden biri olarak İrlanda ahalişi fukarasına ihsan buyrulan bin liralık yardım, İngiltere Sefareti'ne gönderildi. Bu yardımdan pek ziyade memnun olarak bugün bütün büyükelçilik maiyeti memurları yanında olduğu hâlde İngiltere Elçisi Lesle hususi olarak Bab-ı Ali'ye gelip cihanın bildiği ve kabul ettiği Padişahımızın şefkat ve merhametlerinin böyle açıktan yapılan yeni bir örneğinden dolayı milletçe teşekkür ettiklerini ifade etti” (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.HR 39/1847).

Bunun üzerine Abdülmecit Han İrlanda'ya beş gemi dolusu erzak yollamıştır. Ancak İngilizler Dublin Limanı'na boşaltma yapılmasına izin vermemiştir. Bunun üzerine tahıl yüklü gemiler 1847 yılında Drogheda Limanı'na indirilmiştir (Gönüler, 2009). Sanayi devrimi ile oldukça zenginleşen İngiltere ve Avrupa, İrlanda'ya yeteri kadar yardımda bulunmamıştır. Osmanlı ise ekonomik zorluklarla boğuşmasına ve İrlanda ile arasındaki uzaklığa aldırış etmeden müşkül vaziyetteki bölge halkına yardımda etmiştir.

1847 tarihinde Genç İrlanda Partisi başkanı seçilen William Smith O'Brien ise 22 Mayıs 1849'da İstanbul'a gelerek İrlanda halkı adına Padişah'a teşekkür maksatlı bir mektup getirdi. Bizzat Padişah'a yazıp sunduğu mektup şöyledir:

“Aşağıda imzaları bulunan biz İrlanda asilzadeleri, beyefendileri ve sakinleri, Osmanlı Padişahı tarafından acı çeken kederli İrlanda halkına gösterilen cömert hayırseverlik ve alâkaya en derin minnetlerimizi saygıyla takdim eder, onlar adına Padişah tarafından İrlanda halkının ihtiyaçlarını karşılamak ve acısını dindirmek üzere cömertçe yapılan bin sterlinlik bağış için teşekkürlerimizi arz ederiz” (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.HR 54/2538).

William Smith O' Brien'in getirdiği mektupta İrlandalıların, Sultan Abdülmecit'e yazdıkları teşekkürname ise şöyledir:

“Zat-1 Şahaneleri Osmanlı Mülkünün Sultanı Abdülmecit Han’a, aşağıda imzası bulunan biz İrlanda eşrafı, siz Zat-1 Devletlerinin mağdur ve perişan İrlandalılara karşı gösterdiğiniz alaka ve geniş kereminiz dolayısıyla minnet ve en derin şükranlarımızı arz için müsaade istirham ediyoruz. Yine ahalimiz adına ihtiyaçlarımızın görülmesi için siz Zat-1 Şahaneleri tarafından yapılan 1000 sterlinlik nakdî yardım sebebiyle teşekkürle cesaret eğliyoruz. Hikmet-i ilahî memleketimizi başlıca gıda maddesinden mahrum etti; ahalimizi hiçbir medenî millete isabet etmeyen kıtlığa duçar eyledi. Bu zorlu zamanda felaketzede İrlandalıların kendilerini ve ailelerini açlıktan kurtarmak için kendilerinden daha az belaya uğrayan diğer ülkelerin kerem ve ihsanına el açmaktan başka çaresi kalmadı. Siz Zat-1 Alileri yapılan bu çağrıya cevap verdiniz. Onlarca ırkdaşımızı yok olmaktan kurtaran bu vakitlice ve cömert yardımınız için İrlanda ahalisi adına Zat-1 Şahanelerine minnet ve şükranlarımızı arza müsaade rica ediyoruz” (Kılıç, 2013).

İrlanda milliyetçiliği fikirlerinin yaygınlaşmasında Patates Kıtlığı oldukça etkili olmuştur. Yaşanılan facia ve felaket ayrılıkçı düşüncelerin çoğalmasına neden olmuştur. Öyle ki İrlanda ile İngiltere arasındaki bağlar onarılması imkânsız duruma geldi. Katolik milliyetçiler böylesine bir faciayı yeniden yaşamamak için bağımsız bir İrlanda’nın kurulması mecburiyetini dillendirmeye başladılar. Ayrılıkçı hareketler güçlenince silahlı gruplar da kendini gösterdi. Fenian Brotherhood 1858 yılında Dublin’de kurulmuştur (Donnelly, 2004b). Bu örgüt İrlanda’daki ilk milliyetçi silahlı yapılanmadır. Amerika Birleşik Devletleri’ne göçmek zorunda kalan Genç İrlandalılar tarafından destek görmüştür. 1867 tarihinde ayaklanmaya hazırlanırken İrlanda Kraliyet Polis Teşkilatı tarafından daha tam olarak başlayamadan başarısızlığa uğratılmıştır (Pelling, 2003: 43). Henüz harekete geçmeden sona eren bu isyanın önlenmesinde istihbaratın önemi büyüktür.

2.7. İrlanda Toprak Ligi

Toprak meselesi İrlanda’nın sömürge haline getirilmesinde etkili olmuştur. Toprakların dağılım şekli iktidardaki yerlerini koruyabilmek açısından önemlidir. 1800’lü yılların sonlarına doğru bu sorun yine ortaya çıkmıştır. 1879 tarihine gelindiğinde ise İrlanda Toprak Ligi kurulmuştur. Kurucusu iki İrlanda milliyetçisi olan Michael Davitt ve Charles Stewart Parnell’dır. Parnell, seçkin bir İrlanda aileden gelen Protestan bir toprak sahibidir. Ancak zamanla İngilizlerden nefret etmiştir. Kendisi

ayrıca İrlanda'nın kendi içinde serbest olmasını savunan Home Rule hareketine de liderlik yapmıştır. Hareket üç talepte bulunmuştur. Bunlardan ilki adaletli kiralama, ikincisi satış serbestliği, üçüncüsü ise kiraların esnetilebilir olmasıdır (Britannica, 1998). Toprak ligi yalnızca toprakla ilgili konularda aktif olmuştur. Buna rağmen İrlanda milliyetçilerince bağımsızlık yolunda ciddi bir aşama olarak görülmüştür. Toprak Ligi'nin uyguladığı boykotlar oldukça etkili olmuştur. Başarılı çalışmaların sonunda 1881 yılına gelindiğinde İrlanda Toprak Yasası yürürlükteki yerini almıştır. Böylelikle Toprak Ligi misyonunu tamamlamıştır. Fakat bu yasal düzenlemelere rağmen toprak hakkındaki sorunlar tamamıyla çözüme kavuşturulamamıştır. Yine de Toprak Ligi, devamında kurulacak olan Ulusal Lig'e öncülük etmiş olacaktır. İrlanda sorununu çözmek için yeni yollar aranması gerektiği anlaşılmıştır.

2.8. Çözüm Arayışları

İrlanda'daki sorun, dünya imparatorluğu haline gelmiş İngiltere'de büyük yankılar uyandırmıştır ve sorunu çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. 1886'da iktidarda olan Liberal Parti yeni bir yasa düzenlemiştir. Buna göre İrlanda iç işlerinde özerk duruma gelmiştir. Diğer ülkelerle ilişkiler ve güvenliğini etkileyen konularda ise İngiltere'ye bağlı olmaya devam edecektir. Ancak yasa taslağı Avam Kamarası'nda otuz oyla düşürülmüştür. Bunun üzerine dönemin Başbakanı William Gladstone sorunun bir an önce çözülebilmesi için yeni bir taslak düzenlemiştir. Bütün İrlandalı vekillerin destek vermesiyle bağımsız İrlanda için çalışmalar yapılmıştır. Fakat hazırlanan son tasarı da Lordlar Kamarası tarafından reddedilmiştir. Çoğunluğunu tutucu görüşten lordların oluşturduğu bu meclis dışında daha köktenci kesimi temsil eden Protestan Kuzey İrlanda Birlikleri de kanunun çıkmaması için çalışmalarda bulunmuştur. Liberal Parti'nin yönetimi yeniden devraldığı 1906 tarihine dek İrlanda sorununun çözümüne yönelik bir gayrette bulunulmamıştır. İktidara gelmesinde İrlanda Parlamento Partisi'nin verdiği destek etkilidir. Bu sebeple İrlandalılar yardımlarına karşılık beklemişlerdir. İrlanda'nın özyönetimi için Home Rule Bill düzenlenmiştir. Üçüncü deneme sonunda yasa meclisten geçmeyi başarmıştır (Laçiner, 2001: 12). İrlanda sorunu bu şekilde çözüme kavuşturulmaya çalışılırken, I. Dünya Savaşı her şeyi değiştirmiş ve bu planların tamamı askıya alınmıştır.

2.9. Ayrılıkçı Çatışma Döneminin Başlaması

İrlandalılar bu gelişmeleri kendilerine yönelik bir ihanet kabul etmiştir. İrlanda Vatandaş Ordusu ve İrlanda Cumhuriyet Kardeşliği örgütleriyle Britanya karşıtı silahlı mücadeleye başlamışlardır. İngilizlerin bu isyanı bastırması oldukça şiddetli ve acımasızca olmuştur. 1916 yılının Paskalyası'nda İrlandalılar ağır bir yenilgiye uğramıştır. İsyanın 15 önemli lideri idama mâhkum olmuştur. Bunun sonucunda halkın radikal örgütlere olan desteği artmıştır. İngilizlerin bu şiddetli tutumu halkın olaya daha fazla dahil olmasında etkilidir. Canını kurtarmayı başaranlar Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere başka ülkelere kaçmışlardır. Burada ise boş durmayıp sonraki isyanlar için destek bulmaya çalışmışlardır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çalışmaların diğerlerine nazaran daha etkili olduğu görülmüştür. Bu isyanın bir başka önemli detayı ise İngilizlerin bölgedeki Protestan birliklerini kullanmasıdır. Bu birlikler mezhepler arasındaki kinin etkisiyle oluşmuştur. İngilizler bu toplulukları müttefikleri olarak kabul etmiştir. Sorunun giderilmesinde bunlara umut bağlamaları beraberinde daha fazla şiddet getirmiştir. Katolikler ve Protestanlar arasındaki öfke büyümüştür. Eylemler ise meşru gibi gösterilmiştir. Kıyafetlerinden dolayı Black and Tans ismi verilen bu birliklerin saldırıları Katoliklerin kolay kolay akıllarından çıkmayacak yıkımlara sebep olmuştur. Kendilerini tehdit altında hisseden bireyler tutunacak bir dal bulmak istemişlerdir. Sinn Fein bu dönemde öne çıkmıştır. Arthur Griffith'in 1905 yılında kurduğu parti geçmiş dönemde Britanya egemenliğini kabul etmiştir. Ancak bağımsızlık için çalışmalar sürdürmüştür. Son şiddet eylemleri sonucunda daha radikal bir görünüme bürünmüş, yalnızca İrlanda'nın egemenliği yolunda çalışmalarını sürdürmüştür. İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun (IRA) kurulması da yine bu döneme denk gelir. Örgütün silahlı kolu görevini üstlenmiştir. Çok az bir zaman aralığında büyük değişikliklere uğrayan Sinn Fein, zor yollarla olayları bastırmaya çalışan İngilizlere bunun sonuçlarının ne olabileceği konusunda ders vermiştir. İngilizlerin egemenliğini kabul eden bir örgüt yok olma tehdidini hissettiği anda reaksiyon göstermiştir. Yalnızca Katolikler silahlanmamıştır. Protestanlar da buna karşı silahlanarak Protestan Ulster Gönüllü Gücü ismiyle İngiltere ile birlik için harekete geçmiştir (Laçiner, 2001:13). Bu birliklerin Kraliyetle yakın ilişkileri olduğu bilinmektedir. Katoliklerin sertlik kullanmasında bu durumun önemli etkileri olmuştur.

2.10. Sinn Fein, IRA ve Mücadelenin Önemli Liderleri

Sinn Fein, 1902 yılında Arthur Griffith tarafından kurulan siyasi bir partidir. Bu partinin ismi Old Castle'da basılan bir gazete isminden gelmekte olup anlamı 'biz kendimiz'dir. Fenianlar ile İrlanda ve Cumhuriyetçi Kardeşliğin geleneğine sahip çıktı, aynı zamanda Gael kültür ve Rönesans'ından da özgün biçimde etkilendi. Mac Neil'in başkanlığında bir yandan İngiltere'nin oyalama politikasına bir yandan da Redmond'un İrlanda Partisinin aşırı uzlaşmacı tavrına karşı çıktı. Çok geçmeden İrlanda Gönüllüleri adı altında bir askeri kanat kurdu. Bu kanadın Patric Pearse yönetimindeki bölümü milli ideal uğruna bir fedakârlıkla İrlanda'yı uyarmayı kararlaştırınca 1916 Paskalya Ayaklanması başladı. Kanlı bir şekilde bastırılmasına rağmen ayaklanma amacına ulaştı. Kamuoyu artık birer şehit diye kabul ettiği kurbanların davasına gönülden bağlandı. 1918 seçimlerindeki zaferden sonra Cumhuriyetçiler Eamon de Valera'nın önderliğinde bir paralel hükümet kurdular. Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki Londra Anlaşması'nı izleyen karışıklıklar 1921'de partinin dağılış sürecini başlattı. De Valera'nın 1927'de parlamento'ya yeniden girmesi ve Fianna Fail partisini kurması Sinn Fein'in sonu oldu. Fakat Sinn Fein 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden canlanarak İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun siyasi kolunu oluşturdu (Büyük Larousse, 1986).

İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun kuruluş amacı, İrlanda'daki Britanya yönetimine son vermek idi. Çünkü Britanya İrlanda'yı 800 yıldır yönetmesinin yanında İrlandalıları İrlandalı yapan özelliklerini sert uygulamalarıyla yok ediyordu. Halkı Protestanlaştırmış, dillerini konuşmaları engellemişti. Bu gibi katı uygulamalarıyla halkı bezdirmişti (Derkins, 2003: 4). 1800'deki Birlik Yasası'ndan sonraki süreçte, İrlanda Cumhuriyeti düşüncesi oluştu ve IRA bu amaç için savaştı (O'Brien, 1999: 9).

İrlanda Cumhuriyet Ordusu, bu hareketin en kuvvetli silahlı gücü olmuştur. Güneyde bağımsız İrlanda devleti kurulduğunda Sinn Fein partisi de bu kararı tanımamıştır. Bunun yerine tek bir İrlanda olması için çalışmalarını sürdürmüştür. İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun kökleri Fenian Brotherhood'a dayanmaktaydı. Birlikçi ve cumhuriyetçiydiler. Sinn Fein bu hareketin yasal kolu görevini görmüştür. Bu anlamdaki en güçlü parti olmuştur. İrlanda Cumhuriyet Ordusu ve Sinn Fein tarihsel ve düşüngüsel olarak birbirine sıkı biçimde bağlıydı. Bundan dolayı birbirlerine yakınlaşmaları çok uzun sürmedi. İrlanda Cumhuriyet Ordusu buna önyak olmuştur.

Örgütün silahlı bir yapıda olması toplumsal konularda destek arayışında bulunduğunda legal bir kuruluşla iş birliği yapması olmasını zorunlu kılıyordu. Bunun için de en uygun seçenek Sinn Fein olmuştur. 1948 yılından sonra bu düşünce eyleme dönüştürülmüştür. İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun üst kademeleri Sinn Fein'in başına geçmiştir (Feeney, 2002: 161). Sinn Fein bu duruma karşı çıkmamıştır. Partinin güçlü bir duruma gelmesi ve tekrar etkin duruma geçme ihtimali bu yakınlığı cazip kılmıştır.

İrlanda Cumhuriyet Ordusu Kuzey İrlanda'da 1956-1962 arasında silahlı eylemlerde bulunmuştur. Fakat bu eylemler başarılı olmamıştır. Bu nedenle Sinn Fein ve Cumhuriyet Ordusu'nun büyük bir bölümü istifa etmiştir (Feeney, 2002: 161). 1948-1960 yılları arasında Sinn Fein'de önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bunlar nispeten niteliksel anlamdadır. Üye miktarında artış görülmemiştir. Fakat ideolojik anlamda büyük değişiklikler yaşanmıştır. Konjonktürün getirdiği sömürge karşıtlığı ve buna benzer eylemler Cumhuriyet Ordusu ve Sinn Fein'i de bir hayli etkilemiştir. Örgütler daha radikal bir yola kaymıştır. Sinn Fein, milliyetçi politikalardan uzaklaşmıştır. Sol görüşe yakın iktisadi politikalar yürütmeye başlamıştır. Sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve barınma hakkı gibi alanlarda çalışmalar başlatmışlardır. İrlanda Cumhuriyet ordusu ve Sinn Fein'in geçirdiği bu değişiklikler askeri ve politika alanlarında başarıya yeterince katkıda bulunamamıştır. Bu nedenle iki örgüt içinde de değişikliklerin yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir. 1962 yılının ardından yönetim kadroları değiştirilmiştir. Bu değişimlerle birlikte 1970'i yıllarda elde edilecek ilerlemenin hızı arttırılmıştır.

2.10.1. Eamon De Valera

14 Ekim 1882 de ABD'nin New York eyaletinde doğdu. Babası İspanyol asıllı annesi ise İrlanda asıllıdır. Babası ölünce İrlanda'ya (Limerick) annesinin yanına geldi, İrlanda Ulusal Üniversitesi'nde matematik okudu (Dwyer, 1980: 2). Paskalya Ayaklanmasında 3. Taburda Boland's Mill'e, Büyük Kanal havzasına, Dublin'in gerilerinden Westland sıralarına uzanan demiryolu istasyonuna ve Mount St. Karakolunun hâkim olduğu Dublin Dun Laoghaire yoluna komutanlık etti (Coogan, 2006: 44). Ayaklanmanın bastırılmasından sonra yakalandı. Ancak Amerika vatandaşı olduğu için idam edilmeyip hapse atıldı. 1917'de hapishaneden salındıktan sonra Sinn Fein ve Irish Volunteers'in başkanı seçildi. 1918'de diğer Sinn Fein liderleri ile birlikte

Alman casusluğu iddiasıyla tutuklandı. 1919 Şubat'ında Lincoln hapisanesinden kaçarak Dail Eireann'a (İrlanda Meclisi) başkan seçildi. 1919 Haziran'ında Amerika'ya giderek İrlanda için 5 milyon dolar topladı ancak İrlanda Cumhuriyeti için Amerika topluluğu oluşturmakta başarısız oldu. Aralık 1920'de Amerika'dan İrlanda'ya döndü yokluğunda IRA'ya başkanlık eden Michael Collins birlikte İngiltere'ye karşı olan İrlanda Kurtuluş Savaşı'na liderlik etti. Ancak savaştan sonra önerilen anlaşmayı kabul etmemesi tüm İrlandalıları etkiledi. O ve tam bağımsızlıktan yana olanlar tam bağımsız İrlanda için savaşmaya devam ettiler. Ancak iç savaşı kaybetmelerinden sonra anlaşmaya varılsa da Eamon de Valera hiçbir zaman bağımsız İrlanda Cumhuriyeti fikrinden vazgeçmedi. Bu sebeple yeniden iktidara geldiği tarih olan 1932 yılında ilk iş olarak 1921 İrlanda-İngiltere Anlaşması'nın ekonomik olarak İrlanda'yı İngiltere'ye bağlayan maddelerinin feshedilmesi için gereken sorumlulukları yerine getirdi. Böylece 1938'e kadar İngiltere'ye ekonomik savaş açtı. Bununla yapmak istediği tam bağımsız İrlanda Cumhuriyeti hayalini gerçekleştirmeyi. 1948' kadar İrlanda başkanı olarak kalan Eamon de Valera bu tarihte seçimleri kazanamadı ancak 1949 yılında İrlanda'da cumhuriyet kuruldu. Eamon de Valera, (1951-1954), (1957-1959) yıllarında başbakanlık, (1959-1973) tarihlerinde de cumhurbaşkanlığı yaptı. 1975'de yaşama veda eden Eamon de Valera tüm hayatını İrlanda'ya adanmış bir liderdir. Ünlü İngiliz lideri David Lloyd George onun için hayatım boyunca tanıdığım hiç kimseye benzemiyor, kesinlikle eşsiz dedi (Dwyer, 1980: 2).

2.10.2. Michael Collins

12 Ekim 1890'da İrlanda'nın Cork şehrinde doğdu. Daha sonra Londra'ya taşınarak orada King's College London'da okudu. Irish Republican Brotherhood örgütüne katılarak İrlanda bağımsızlığı için mücadele etmeye karar verdi. 1916'da Dublin'e döndü ve kısa zamanda Irish Republican Brotherhood'da saygı gören biri oldu. Bu onu 1916 ayaklanmasının liderlerine (Count Plunkett ve Joseph Mary Plunkett) finansal danışman yaptı. Collins ayaklanmada silah hazırlıyor ve aynı zamanda askeri talim yaptırıyordu. Paskalya Ayaklanması onun milli sahneye çıkışının ilk perdesiydi. Ayaklanma günü Genel Posta Ofisi'nde Dublin'deydi. Burada Patrick Pearse, James O'Connolly ve diğer liderlerle tanıştı (Coogan, 2006: 5). Ayaklanma başarısız olunca tutuklandı ve hapsedildi. Aralık 1916'da diğer tutuklularla birlikte

salındı. İngiltere Hükümeti ayaklanmadan Sinn Fein'i sorumlu tutuyordu. Bunun üzerine ayaklanmaya katılanlar partinin ününü kurtarmak için toplandılar ve Michael Collins 1917 Ekim'inde partinin yöneticisi oldu. 1918 genel seçimlerinde Sinn Fein Dublin'in oylarının çoğunu topladı. Rakiplerinin aksine İrlanda Parlamento Partisi ve Sinn Fein, Westminster'daki koltuklarında oturmayı değil İrlanda Parlamentosunu kurmak istediler ve Dail Eireann isimli ilk First Dail'de denen yeni parlamentoyu 1919 yılı Ocak ayında okudular. Eamon de Valera ilk başbakan Michael Collins'i Ekonomi Bakanı olarak atadı. Dail Eireann'nın ilk toplantı günü 21 Ocak 1919'da İrlanda Kurtuluş Savaşı'nın ilk izi başladı. Michael Collins İrlanda Ulusal Ordusu'nun ilk komutanı olarak generalleri O'Sullivan ve Eoin O'Daffy ile birlikte İrlanda Kurtuluş Savaşı'nı yönetti (Coogan, 2006: 7). Bu savaşın sonucunda Britanya Hükümeti ile görüşmek için Londra'ya gitti. Anlaşmanın kabul edilip edilmemesi konusundaki tartışmadan doğan iç savaşta öldürüldü.

2.10.3. Arthur Griffith

31 Mart 1872 yılında Dublin'de doğdu. Ölüm tarihi olan 12 Ağustos 1922'e kadar İrlanda'nın bağımsızlığı için savaştı. Bu amaçla 1905'de Sinn Fein partisini kurdu. 21 Ocak 1919- 10 Ocak 1922 tarihleri arasında Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığı yaptı (Colum, 1959: 12). Griffith, 1912'de parlamentoya sunulan ve İrlanda'nın bir bölümüne özerklik tanınmasını öngören Yönetmelik Özerklik Yasası'na İrlanda'yı böldüğü gerekçesiyle şiddetle karşı çıktı. 1912'de İrlanda'yla İngiltere'nin birliğini savunan Ulster Gönüllüleri adlı örgüt kurulunca, bu örgütün girişebileceği şiddet eylemlerine karşı koymak üzere İrlanda Gönüllüleri'nin örgütlenmesine yardımcı oldu. I. Dünya Savaşı sırasında İrlandalıların İngiltere adına savaşmalarına karşı çıktı (Coogan, 2006: 8) Paskalya Ayaklanmasına (1916) katılmaması, radikal milliyetçiler üzerindeki etkisini yitirmesine neden oldu. Ama Mayıs 1916'da tutuklanarak Frongoch'taki öteki Sinn Fein üyeleriyle birlikte, Galler bölgesindeki Merioneth'te bulunan bir tutuklu kampına gönderilince yitirdiği nüfuzunu yeniden kazandı. Griffith ve arkadaşlarının Aralık 1916'da serbest bırakılmalarından sonra Sinn Fein'in başkanlığına Eamon De Valera seçildi. Yeniden gazeteciliğe başlayan Griffith, İngiliz yönetimine karşı yazıları nedeniyle iki kez daha hapse girdi (Collum, 1959: 30). Aralık 1918 seçimlerinde Sinn Fein'in büyük bir başarı kazanması üzerine Avam Kamarası'nın İrlandalı üyeleri

Dublin'de kendi meclisleri Dail Eireann'ı (İrlanda Meclisi) oluşturdular ve Griffith'in planının da ötesine geçerek İrlanda Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan ettiler. De Valera cumhurbaşkanlığına, Griffith ise yardımcılığına getirildi. Griffith, De Valera'nın Kuzey Amerika'da bulunduğu 1919-20 yıllarında yönetimi Michael Collins ile birlikte üstlenerek İngilizlere karşı pasif direniş programını uygulamaya koydu (Coogan, 2006 :9) 1921 sonbaharında Londra'da yapılan özerklik görüşmelerinde Michael Collins ile birlikte gitti. İrlanda heyetine başkanlık etmeyi isteksiz de olsa kabul etti. Bu görüşmelerin sonunda Ulster bölgesindeki altı ilin İngiltere'ye bağlı kalması koşuluyla dominyon statüsündeki Serbest İrlanda Devleti'nin kurulmasını öngören İngiliz-İrlanda Antlaşması imzalandı. İngilizlerin koşullarını kabul eden ilk İrlandalı delege olan Griffith, sonuçtan hoşnut olmamakla birlikte, bu antlaşmanın İrlanda'nın tam bağımsızlığına giden yolda bir adım olduğuna inanıyordu. İngilizlerin dayattığı koşullara karşı çıkan De Valera ise antlaşmanın Dail Eireann'da onaylanması (7 Ocak 1922) üzerine istifa etti. Griffith, De Valera'nın yerine cumhurbaşkanı oldu. Yeni kurulan geçici hükümetin başkanlığına ise Michael Collins getirildi. Antlaşmaya karşı çıkanların sert muhalefeti üzerine İrlanda'da iç savaş başladı. Aşırı çalışmadan sağlığı bozulmuş olan Griffith, 12 Ağustos 1922'de yaşamını yitirdi (Colum, 1959: 22).

2.11. İrlanda Kurtuluş Savaşı

Çatışmaların ve baskıların sonucuyla bilhassa 1916'da Paskalya ayaklanmasının ardından öteki partiler ve ayrılık yanlısı oluşumlar ortamında ışığı parlayan çıkan Sinn Fein, 1918 yılında gerçekleşen seçimin mutlak kazananı olmayı başarmıştır. Westminster bölgesinde İrlanda'ya tahsis edilen 105 koltuktan 73 tanesini Katolik Sinn Fein ele geçirmiştir. Ama, Sinn Fein seçim sonrası Londra'ya ait yetkiyi tanımadığını belirtip seçilmiş vekillerini Britanya'ya yollamamıştır. Bunun yerine, Dublin'de İrlandalılar için Dail Eireann Dublin parlamentosunu kurmuştur. Parlamento, bütün İrlandalıları kendilerinin bütün İrlanda topraklarının yek ve meşru parlamentosu olduğu şeklinde kabul etmeye çağırmıştır. Çağrı, güneyde kalan ve Katoliklerin çoğunluk konumunda bulunduğu 26 bağımsız bölge tarafından yanıt bulurken, kuzeyde kalan 6 bölge, Britanya'nın da teşvik ve koruma politikasıyla çağrıya yanıt vermemiştir. Bu şekilde, İrlanda iki parçaya ayrılmıştır. Aynı dönem içinde Avrupa ve Ortadoğu coğrafyasında harp durumunda bulunan Britanya istemeyerek de bulunsa durumu kabul

etmek zorunluluğunda kalmıştır. 1921 yılında geçerlilik kazanan 1920 İrlanda Hükümeti mevcuttaki bölünmüş durumu kabul ederken, Kuzey de Britanya'ya aidiyetini devam ettiren Ulster Meclisi'ni meşrulaştırma çalışmaları yapmıştır. Bu şekilde, bahse konu yasanın uygulanabilirliği yalnızca Kuzey ile sınırlı kalmıştır. Londra halen iki İrlanda üstünde de yetki sahibiymişcesine hareket etmektedir. Dönem başbakanı Lloyd George Güney bölgesinde kurulmuş olan İrlanda Parlamentosunu ve parlamentonun bağımsız olma yetkilerini kabul etmemekte direnç göstermiştir. Karşılık olarak, Güney İrlanda tarafı da İngilizleri göz ardı etmiştir. 11 Mart 1921 tarihinde İrlanda Parlamentosu resmi olarak Britanya'ya harp ilanında bulunmuştur. Britanya ile Sinn Fein arasında süren görüşmelerle 1921 Aralık ayında Britanya-İrlanda Antlaşması ile Serbest İrlanda kurulmuştur (Laçiner, 2001: 14).

İngiltere Hükümeti'nin önerdiği barış teklifinin maddeleri şöyleydi;

1) İrlanda, İngiltere'ye bağlı bağımsız bir devlet olacak ve kendi parlamentosuna sahip olacak. Parlamento kanun yapma, düzeni sağlama, barış yapma ve İrlanda'yı yönetme hakkına sahip olacak.

2) Yargı konusu gelecekte halledilecek, Serbest İrlanda Devleti'nin imparatorluk parlamentosu ve hükümeti ile ilişkilerindeki pozisyonu, Kanada yönetimindeki gibi; yasama, yürütme ve yargı işlemlerinde Kraliyet ile ilişkili ya da kraliyeti temsil eden durumda olacak.

3) Kraliyetin İrlanda'daki temsilcileri Kanada örneğinde olduğu şekilde atanacak.

4) Serbest İrlanda Devleti Parlamentosu üyelerinden, kanunun sağlanacağı ve Kral V. George ile haleflerine sadık olunacağı şeklinde bir yemin alınacak.

5) Serbest İrlanda Devleti, İngiltere'nin borçlarını ödemedeki payına düşen yardımı yapacak.

6) Britanya ve İrlanda arasındaki düzenlemeler yapılana kadar, yani Serbest İrlanda Devleti kendi kontrolünü alana kadar, denizlerin savunmasını İngiltere ve İrlanda yapacak bu da İngiliz Kraliyet birlikleri tarafından sağlanacak. Ancak bu, Serbest İrlanda Devleti'nin hükümetini engellemeyecek. Bu gibi tedbirler gelirleri ve balıkçılığı korumak için gerekliydi.

7) Serbest İrlanda Devleti Hükümeti İmparatorluk güçlerine maddi destek sağlayacak,

a) Barış zamanında limanlar ve diğer yerler hakkındaki konularda iki hükümet arasında fikir birliği olacak,

b) Savaş zamanında ya da yabancı güçlerle ilişkilerde limanlarda ve diğer yerlerde İngiltere Hükümeti'nin onayı gerekecek,

8) Eğer Serbest İrlanda Hükümeti askeri güç oluşturmak isterse, bu gücün miktarı İngiltere'ninkini geçmeyecek, İrlanda nüfusu oranına göre ayarlanacak,

9) İngiltere ve Serbest İrlanda Devleti'nin limanları ücret karşılığında diğer ülkelere açılacak,

10) Serbest İrlanda Devletinin Hükümeti, İngiltere'ye savaşla geçen iki yılın telafisi olarak adil bir ödeme yapacak,

11) Parlamento, kanununun onayından bir aylık sürenin bitişine kadar, Serbest İrlanda Parlamentosu güçleri Kuzey İrlanda'ya 1920 İrlanda Hükümeti anlaşmasının Kuzey İrlanda ile ilgili şartlarına uyum konusunda, çözüm bulunana kadar saygı gösterecek,

12) Bu süre bittiğinde İngiltere de Güney İrlanda da Kuzey İrlanda'ya müdahale etmeyecek. Kuzey İrlanda isterse Güney İrlanda parlamentosuna temsilci gönderebilecek istemezse de bu konuda hür olacak. İsteği konusunda gerekli ayarlamalar yapılacaktır. Bir konsey meydana getirilecek. Buna göre; iki yerleşim arasındaki coğrafi, ekonomik ve sınır konusunun belirlenmesinde bir kişi Kuzey İrlanda'dan bir kişi Güney İrlanda'dan ve bir kişi de İngiltere Hükümeti'nden yönetici olarak bulunacak.

13) Ne Güney İrlanda parlamentosunda ne de Kuzey İrlanda parlamentosunda direkt herhangi bir dinle alakalı bir kanun ya da din gereği yasaklama, kısıtlama yapılmayacaktır. (Documents on Irish Foreign Policy <https://www.difp.ie/docs/1921/Anglo-Irish-Treaty/214.htm>). Böylece asırlardır süren İrlanda-İngiltere kavgası bitti. Sonunda İrlanda yarı da olsa bağımsızdı. Bu anlaşma imzalandıktan sonra Lloyd George, Kral'a bir telgraf çekerek durumu anlattı. Kral bu parlak durumdan çok memnun olduğunu, uzun süren bu müzakerelerin nihayet sonuca ulaştığını ve onu tüm

kalbiyle tebrik ettiğini yazdı. Anlaşmadan sonra 10 Aralık 1921'de İrlanda'da kamplarda ve hapishanelerde bulunan milliyetçi suçlular salındı. Antlaşmanın söylediği Serbest İrlanda'nın bağımlı ülke statüsünde olmasına, ayrıca savaş faslını sona erdirmesine rağmen antlaşma, Kuzey İrlanda'nın antlaşma muhalefeti hareketini kabul etmiştir. (Laçiner, 2001: 14). Böylelikle 1925 yılına geldiğimizde İrlanda, Serbest İrlanda ve Kuzey İrlanda şeklinde iki parçaya ayrılmış, böylece dolaylı da olsa tam şekilde bağımsızlığına ulaşmıştır.

2.12. İrlanda'da Tam Bağımsızlık Arayışı

Meclis ile IRA içinde bir oluşum bölünme meselesinin her an karşısında durmuş, birleşme fikrini savunmuştur. Bu oluşum ayrıca Kral'a ait yetkilere kesinlikle saygı göstermeyeceklerini duyurarak antlaşmaya imza atanları sertçe eleştirmiş ve bu duruma karşı çıkmışlardır. Böylece, Kraliyete aitlik andı içenler vatan haini ilan edilmiştir. Bu şekilde, başlangıçta Britanyalılar ve bahsi geçen antlaşmaya imza atan Michael Collins ile onlarca insan cumhuriyetçilerin elinden ölümü görmüş ve 1932'li yıllara varana dek ara sıra etkisini yükselten iç savaşı başlatmıştır. 1932 yılında iktidar olan Eamon De Valera ile İrlanda'nın statü durumu tam bağımsız ülke olma yolundaki yasal yönelimler artış göstermiştir. 1926'a kadar Sinn Fein'in öncülüğünü edinen De Valera, İngiliz-İrlanda Antlaşmasına karşıt olarak antlaşmanın karşısındakilerin safına katılmıştır. Daha sonra, 1926 yılında radikalleşmesini tamamlayan Sinn Fein'in yanından ayrılarak liderliğini yaptığı partisini, Fianna Fail'i kurmuştur. Böylelikle, bu kadar fazla bir milliyetçi iktidarında 1921 Antlaşması'nın yaşaması imkân dışı hale gelmiştir. 1933 yılında aitlik andı iptal edilerek 1937 yılında İrlanda devletinin adında, İrlanda Serbest Cumhuriyeti'nden Eire'ye geçiş yapılan anayasa dahilinde bir değişikliğe gidilmiştir. Baştan oluşturulan anayasa vasıtasıyla Kuzey İrlanda üstündeki hak talepleri tekrarlanmıştır. Eire adıyla, 1949 yılında İrlanda Cumhuriyeti olarak düzenlenirken, İrlanda, İngiliz Milletler Topluluğu'ndan da çıkmıştır. (Laçiner, 2001: 14) Bu şekilde Britanya Krallarının göstermelik de olsa İrlanda üstündeki yetkileri artık nihai olarak son bulmuştur. Bu yıl sonrasında Kuzey İrlanda'da meclis tamamıyla Protestanların güçlü olduğu bir hale gelmiştir. Kuzey İrlanda tarihi, sonrası dönemde Kuzey'de bulunan Katoliklerle Protestanlar arasında olan gerilim ve çarpışmalardan ibaret kalmıştır. Protestanlar, biraz da olsa çoğunluk sahibi konumda olduklarından ve

İngilizlerin desteklemelerinden ekonomik alanda ve yaşamın kalan alanlarında adaletli dağılışı olamamıştır. Bu durum iki toplumun arasındaki gerginlik ve çatışmaları fazlasıyla arttırmıştır (Laçiner, 2001: 15). Yerel ve merkezi yönetimlerin kontrolünü ele alan Protestanlar çalışma, ev gibi sahalarda Katolikleri görmezden gelirken, aynı dönem içinde toplumsal ve ekonomik problemler hükümetin organları tarafından göz ardı edilmiştir.

1949'da İrlanda Cumhuriyeti'nin, Britanya'yla bütün ilişkilerini kopartmasının ardından, İrlanda probleminde tazece filizlenen mücadele periyodu başlamıştır. Böylece, IRA'yla Sinn Fein liderliğinde Kuzey İrlanda'nın bağımsızlığına yönelik ve Güneydeki İrlanda Cumhuriyetiyle birleşmeye dayanan bir mücadele biçimine evrilmiştir.

2.13. İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun Şiddetini Arttırması

1950 ve 1960'lı yıllar içinde göreceli olarak mühim iktisadi gelişmeler yaşandı ise bile Kuzey İrlanda'nın Katolik nüfuzu bu durumdan yeteri kadar yararlanamamış, Katoliklerin arasında işsiz sayısı giderek artış göstermeye başlamıştır. İktisadi problem bu bağlamda öncekinden daha çok radikalizm ile çatışmalar getirmektedir. Sonuç olarak, 1950'lerin bitiminde IRA şiddetini uç sınırlara kadar çıkarmıştır. IRA içerisindeki şahinler 1956 yılında IRA'yı tekrar savaşın içerisine sokmayı başarmışlardır. Bu sefer amaç güneyde hazırlanarak, kuzey bölgesini yaşanmaz bir hale getirmektir. "Hasat Operasyonu" adı verilen saldırılarda devlet malları, iletişim hatları, yollar ve köprüler hedef alınmıştır. İlk olarak gümrük binalarının havalara uçurulması ile eylemler gerçekleştirilir. Fakat beklenen hedeflere bir kez daha ulaşamamıştır. Kuzeyde gereken teşkilatlanmanın sağlanamaması, IRA militanlarının birbirinden kopukluğu ve düzensizliği başarısızlığı beraberinde getirmiştir. Binlerce IRA militanı yeniden hapse atılmıştır. Bu ise IRA tarihinde çok önemli bir kırılma anı olacaktır. Çünkü hapishaneye giren IRA militanları başta Sovyet casusları ve EOKA militanları olmak üzere dünyanın değişik bölgelerindeki örgüt üyeleri ile tanışma fırsatı bulmuşlardır. (Özçağatay, 1998: 154) Bu durum ise gelecek yıllarda IRA'nın yönetim kadrosunu oluşturacak militanların yetişmesini sağlayacak ve IRA'yı ideolojik olarak sol görünüme bürüyecektir.

Hapishaneden çıkmaya başlayan bu kişiler 1960'lı yıllarla birlikte yavaş yavaş IRA'nın kabuğunu değiştirmeye başlamışlardır. Bu kişiler askeri değil politik bir mücadele için teoriler hazırlamaya başlamışlardır. IRA artık Stalinist bir kadronun egemenliğine girmeye başlamıştır. 1964'deki Sinn Féin'in kongresinde IRA'nın yeni yönetim kadrosu yeni programı partiye kabul ettirmişlerdir. Bu programda; başta parlamentolarda olmak üzere hayatın her alanında politik mücadelenin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gaye daha çok, geniş olmayan bir ekiple, silahlı mücadeleden ziyade insan ve işçi hakları, eşitlik, sosyal adalet benzeri konulara yoğunlaşmak, ayrıca da öncelikle işçi kesimi olmak üzere geniş toplulukları politize hale getirmektir. IRA artık yüksek seviye bir politik olgunluğa ulaşmıştır ve üyeleri toplumun ezildiği ve direniş gösterdiği her türlü sivil toplum örgütlerinde yer almaya başlamışlardır (Özçağatay, 1998: 155). Artık İrlanda'da IRA İnsan Hakları Hareketi oluşmuştur. Hareket yalnız Moskova'dan değil Amerika'dan da ilham almıştır. Amerika'da bu dönemde İrlanda asıllı Kennedy başkan seçilmiş ve İnsan Hakları politikaları hızla gelişmeye başlamıştır. IRA'daki bu değişiklikler, halka dönük faaliyetler ve lider kadroların politize olması, halk tabanının genişlemesini sağlamıştır.

IRA'nın kamuoyunda sempatisi giderek artarken gelişmelerden rahatsız olan İngiliz hükümeti ve adadaki Protestan gruplar, gayri resmi saldırılarını arttırmışlardır. Özellikle enerji ve su hatlarına saldırılar düzenleyip bu saldırıları IRA'ya mal etmeye çalışmışlardır (Özçağatay, 1998: 155). 1968 Ekim'inde Katolikler ile Protestanlar arasında şiddet eylemleri tekrar başlamıştır. Böylelikle terör olayları vasıtasıyla toplum içerisinde de destekleyiciler bulunmaya başlanmıştır. Bu olaylar sırasında yalnızca IRA değil, Protestanlar da terör eylemleri yapmışlardır. Protestanların terör yapılanması olan Ulster Gönüllü Gücü (UVF) çok kez bombalı eylemler gerçekleştirmiştir. 1869 Protestan galibiyetinin 100. Yılı taze çatışmaların adeta sinyali olmuştur. Katolik mahalleleri boyu yol alan Protestanların sebep olduğu olaylar o kadar ileri bir seviyeye gelmiştir ki İngiliz ordusu müdahalede bulunmak zorunluluğunda kalmıştır. Böylelikle İngiltere'nin Kuzey İrlanda'da tuttuğu asker sayısında artış olmuştur. 1969'da 3.000 olan İngiliz asker sayısı 1970'de 13.000'e, 1972'de ise 21.000'e çıkmıştır. (Laçiner, 2007).

2.14. İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun Bölünmesi

İrlanda ve ABD'deki destekçilerinin yardımıyla kaçırılmış silahlarla güçlenen IRA 1950 ve 1960'larda otorite boşluğundan ayrıca da Katolik kesimin güvenlik sorunundan güç alarak eylemleri yoğunlaştırmış, halk da eylemlerin içine çekilmeye başlanmıştır. Bu sırada IRA, milliyetçi (Provisional IRA) ve Marksist (Official IRA) olarak iki farklı oluşuma bölünmüştür. Bunların ortak hedefleri ise iki İrlanda'nın yek bir çatının gölgesinde buluşması şeklinde deklare edilmiştir. IRA'nın bölünmesi 1970'de Belfast'taki liderlik yapısının Dublin merkezindeki Ordu Yüksek Komutası'ndan ayrılıp Provisional IRA'ı (P-IRA) oluşturmasıyla başlamıştır. Ek olarak, P-IRA Kuzey İrlanda'daki çatışmalarda en önemli güç şekline bürünmüştür. Belirtilen tarih sonrasında P-IRA'yla Sinn Fein arasındaki ilişki devam etmiş, Sinn Fein örgütün politik ayağı şeklinde hareketlerini sürdürmüştür. (Özçağatay, 1998: 155). Özellikle 1970-günümüz süresince siyasal içerikli görüşmelerin merkezinde olmuş, seçim müessesesini sürekli kendisini ifade edebilmeye yönelik kullanmıştır.

2.15. Yeni IRA'nın Eylemlerini Arttırması

Kuzeyde yeni kurulan IRA bir yandan silahlı örgütlenmesini hızla tamamlamaya çalışırken bir yandan da ideolojik olarak kendisini tanımlamaya çalışmıştır. Kısa sürede önemli bir insan gücüne ulaşan IRA, daha önce uluslararası örgütlerle iletişim kurmanın faydasını bu dönemde hissetmiştir. Başta Bask Yurdu ve Özgürlüğü Örgütü (ETA) ve El-Fetih gibi örgütler olmak üzere dünyanın değişik yerlerindeki örgütlerle temasa geçmiş bu örgütlerden silah desteği sağlamıştır. Militanlarını Ortadoğu ülkelerine eğitime göndermiştir. Askeri olarak gelişmesine rağmen politik ve entelektüel düzeyde aynı gelişimi gösterememiştir. Bunda militanların genellikle işsizlerden, mevsimlik işçilerden oluşması ve yaş grubunun çok genç olmasının etkileri vardır. IRA askeri olarak eylemsel taktiklerini oluştururken İsraili milliyetçi gruplardan ve Afrika Ulusal Kongresi'nin silahlı kanadından esinlenmiştir. Amaç günlük hayatı felce uğratmak ve can kaybına sebep olmadan savunulması güç hedeflere saldırmaktır. Güneydeki eski IRA, kuzeydeki gelişmelerden geri kalmamak için silahlı mücadeleyi benimsediğini ilan etse de ilerleyen zamanda askeri mücadele tamamen yeni IRA'nın eline geçmiştir. Yeni IRA Katolik topluma kendisini ispat etmek için hızla eylemlere girişmiştir. 1970 yılı içinde 44 ayrı yerde bombalama eylemi gerçekleştirmiştir. İngiliz güçleri ise adaya

ulaşır ulaşmaz “Falls Sokağa Çıkma Yasağı” adı verilen kanunu uygulamaya koyarak bir nevi olağanüstü hâl uygulaması başlatmışlardır. Bu dönemde birçok sivilin ölümüne ve çok sayıda kişinin tutuklanmasına sebep olan İngilizler Katoliklerin daha da milliyetçi duygulara sarılmasını sağlamışlardır. IRA ise 1972 yılının başına kadar yaptığı eylemlerde 200’den fazla İngiliz silahlı gücünün üyesi kişileri öldürmüştür. (Özçağatay, 1998: 156) 1972 yılından itibaren ise IRA’nın karşısında yalnız İngiliz silahlı güçleri değil Protestan ve İngiliz yanlısı Ulster Savunma Güçleri de bulunmaktadır. IRA ise eylemlerini bombalamanın yanında İngiliz askerlerine yönelik suikastlar şeklinde sürdürmeye devam etmiştir.

İngilizler bu dönemde askeri uygulamalarının yanında hukuki olarak da Katolik toplumuna yönelik birtakım düzenlemeler yapmışlardır. Bu düzenlemeleri ise 1969-1997 arasında bölgeye yönelik; Enterne etme, adi suçlu sayma ve Ulsterizasyon olarak 3’e ayırmak mümkündür. (Kapaklıkaya, 2009: 80) Enterne etme; başta IRA militanları olmak üzere yakalanan kişilerin süresiz olarak gözaltında tutulmasıdır. Bu uygulama şiddet olaylarının daha da artmasına neden olmuştur. 1975 yılına kadar sürmüştür. 1975 yılında kullanılmaya başlanan Ulsterizasyon ve adi suçlu sayma ise özellikle IRA militanlarını kamuoyunda küçük düşürmeye yönelik uygulamalardır. IRA ile mücadelede ön saflarda Protestan Birlikçilerin kullanılmasını savunan İngilizler yakalanan IRA militanlarını da suç işleyen adi suçlular olarak göstermeye başlamışlardır. Ancak bu politikalar IRA’ya olan desteğin katlanarak artmasını sağlamıştır. Özellikle IRA militanlarının adi suçlu olarak gösterilme çabası Katolik toplumda IRA’ya katılımları arttırmıştır. IRA ise bu uygulamalara bombalama eylemlerini devam ettirerek karşılık vermiştir. Özellikle İngiliz özel güçleri tarafından IRA’nın lider kadrosuna yönelik suikastlar IRA’nın Protestanların elindeki şehir merkezlerini yerler bir etmesi ile karşılık bulmuştur (Özçağatay, 1998: 156). Bu dönemde IRA’nın liderlerinden olan ve daha sonra barış sürecinde etkin rol alacak olan Martin McGuinness Derry kent lideri ve Gerry Adams ise Belfast Tugay Komutanı’dır.

Kuzey İrlanda tarihine “Blood Sunday – Kanlı Pazar” olarak geçen eylem bu tarihlerde gerçekleşmiştir. Derry’de yasadışı bir gösteriye otomatik silahlarla müdahale eden İngiliz güçleri onlarca insanın yaralanmasına ve 13 Katolik gencin ölümüne sebep olmuştur. Bu sert ve kanlı operasyon dünya kamuoyunun da dikkatlerini Kuzey İrlanda’ya çekmiştir. Bu gelişmeler üzerine İngiliz hükümeti daha da ileri giderek

Kuzey İrlanda Parlamentosu'nu kapatmıştır (Laçiner, 2001: 15). IRA ise bu gelişmeleri bir başarı olarak görmüştür.

Toplumda şiddet yorgunluğunun giderek artmasının doğurduğu baskı ve İngiliz güçlerinin görüşme talebi nedeniyle IRA bu dönemdeki ilk ateşkesini ilan etmiştir. Fakat bu ateşkes yalnız 14 gün sürebilmiştir. Çatışmaların daha da arttırılmasını savunan IRA içindeki şahin grubun düşüncesini Birlikçilerin Katolik ailelere saldırması doğrulamıştır. Ateşkesin ardından IRA Belfast'ta 26 ayrı bombalama eyleminde bulunmuştur (Özçağatay, 1998: 156). Bu ise sivil vatandaşların IRA'ya karşı tavrını olumsuz etkilemeye başlamıştır.

İngilizlerin 1974 yılında Londra parlamentosundan anti - terör kanunu geçirmesi ile IRA tekrar güç kaybetmeye başlayacaktır. İngilizler 1980 yılına kadar 5 binden fazla IRA ile bağlantısı olan kişileri tutuklamıştır. 1980 yılına gelindiğinde İngiliz güçleri özellikle istihbarat birimlerinin etkin çalışması ile IRA'nın önemli para ve silah kaynaklarını kesmesi ile IRA güç kaybına uğramıştır. Ayrıca IRA bu dönemde Katolik toplumdaki gelen savaş karşıtı mesajları da tam olarak okuyamamıştır. İngiltere topraklarında bombalama eylemlerine devam etmiştir. 21 kişinin ölümüne yol açan Birmingham saldırısının ardından ise İngiltere'de yaşayan İrlandalılarda güvenlik endişesi söz konusu olmuştur. (Laçiner, 2001: 15) Bu saldırı ise IRA'nın imajını bir kez daha aşağılara çekmiştir. Özellikle IRA'ya destek veren İngiliz solu, bakış açısını gözden geçirmeye başlamıştır. Bunlara karşın IRA, bombalama eylemlerine devam etmiştir.

1980'li yılların ortasından itibaren ise IRA'ya hiç beklemediği bir yerden yardım gelmeye başlamıştır. Kaddafi, 1985'in Mart'ında Avrupa ülkelerine çağrıda bulunarak Libya'ya muhaliflerin desteklenmesi halinde Libya'nın da IRA, Kızıl Tugaylar gibi örgütleri destekleyeceğini ilan etmiştir. 1985 ve 1986 yılları içinde 150 ton ağırlığında silah ve patlayıcı İrlanda'daki IRA depolarına ulaşmıştır. (Özçağatay, 1998: 156) Elde ettiği mühimmatlarla birlikte saldırılarını arttıran IRA, 1990'lı yılların başında İngiltere'nin artık IRA ile mücadele edemeyeceğini anlayacağı yoğun ekonomik kayıplara yol açan saldırılarda bulunmuştur.

Bu dönemde aynı anda IRA ile Britanya ve Protestanlara bağlı paramiliterlerin eylemlerinin seviyesi yukarı çıkmıştı. Fakat buradaki yükseliş aynı anda başlayan bir

düşüşün de sinyaliydi. Taraflar silahlı eylemlerin çözüm sunmayacağını anlamıştı. Gerry Adams, müzakerelerin sıhhatli sürebilmesinin savaşın sona ermesiyle olacağını düşünüyordu; Adams'a göre "mücadele farklı enstrümanlarla devam etmeli" idi (Frampton, 2009: 101). Danny Morisson, silahlı mücadelenin Cumhuriyet taraftarı hareket için artık zararlı bir hal almaya başlamasını aşağıdaki şekilde söylemiştir:

"Strabane'deki bir seçim kampanyasında, kapısının önünde duran bir kadınla konuşuyordum, ulusal sorun için dile getirdiğimiz yollara hayran olduğumu ve benimsediğini ama bize oy vermeyeceğini söyledi. Neden diye sorduğumda bombalar yüzünden olduğunu söyledi. Yani açıklı ki oy miktarı konusunda hep bir sınırimız olacaktı çünkü milliyetçi topluluk içinde IRA'nın eylemlerine şüpheyle yaklaşan bir kesim vardı." (Frampton, 2009: 60).

1980'li yılların bitiminde Gerry Adams ile Martin McGuinness vasıtasıyla Kuzey İrlanda'da bulunan öteki politik isimlerle başlayan iletişim 1990'lu yılların başına dek devam etti. Sinn Fein'in öncüleri Sosyal Demokrat İşçi Partisi'yle görüşüyor durumdalar. Fakat İngiltere ve Kuzey İrlanda'da bulunan birlik yanlısı partilerin bir şartı vardı. Sinn Fein müzakere aşamasına sadece IRA silah bırakırsa katılabilecekti. (Feeney, 2002: 407). İngiltere hükümetinin yetkilileri Sinn Fein ile görüşmelerini resmi yollardan sürdürmek istemediğinden görüşmeler Britanya'nın istihbarat grubu olan MI-6 tarafından devam ettiriliyordu. Kapalı kapılar ardında yapılan müzakereler sonuç bulmadı. Görüşmeler 1993'te son buldu (Feeney, 2002: 387-388).

2.16. Ateşkes ve Barışın Sağlanması

Kuzey İrlanda'da savaşın tarafları şiddetin çözüm olmadığını yavaş yavaş düşünmeye başlarken sorunun çözümüne olumlu bir katkı sağlayacak gelişmede Amerika Birleşik Devletlerinden gelmiştir. 1992 yılında Amerika Başkanı seçilen Clinton, Kuzey İrlanda konusunda etkin rol almaya başlamıştır. Clinton'un Kuzey İrlanda meselesine özel ilgi göstermesinde seçim sürecinde kendisini destekleyen İrlanda Lobisinin etkisi büyüktür. Clinton özellikle IRA'nın siyasi kanadı Sinn Féin'i desteklemiş, partiyi İngiltere nazarında saygın bir konuma getirmiştir. Bu gelişmeleri takiben sorunun çözümü konusunda 1993 yılında İrlanda Cumhuriyeti Başbakanı ile İngiltere Başbakanı arasında önemli bir toplantı gerçekleşmiş ve Downing Street adı verilen bir deklarasyon yayınlanmıştır. (Özçağatay, 1998: 157) Sınırların zaten Avrupa

Birliği sürecinde anlamsızlaştığı, İngiltere'nin bölgede hiçbir çıkarı olmadığı gibi umut dolu bu metin IRA tarafından olumlu karşılanmıştır.

Bu gelişmeler üzerine 1994 yılında IRA, 17 ay sürecek olan ateşkes ilan etmiştir. Fakat bu 17 ay boyunca taraflar görüşmelerde çok fazla ilerleyememişlerdir. Bunda görüşmelerin yönteminin nasıl olacağını tam belli olmaması ve görüşmeler esnasında hükümet üyelerinin ve Protestan grupların söylemlerinde IRA tabanını rahatsız edecek ifadeler kullanmaları etkili olmuştur. Gelişmelerin olumsuz bir noktaya gittiğini gören Clinton'ın 1995 yılında Kuzey İrlanda'ya yaptığı ziyaret ve Sinn Féin lideri ile görüşmesi de sonucu değiştirmemiştir. 17 ay sonra yeni inşa edilen finans merkezi Dockland bölgesinde bir kamyonla patlatılan bomba barış görüşmelerini sona erdirmiştir. 1997 Mayıs'ında İngiliz İşçi Partisi'nin ezici bir zafer kazanması şiddet ortamına zemin hazırlayan siyasal ortamın bir anda değişmesini sağlamıştır. İşçi Partisi başkanı Tony Blair, Kuzey İrlanda probleminin barışçıl bir şekilde ivedilikle çözüme ulaşmasını arzulayan birisiydi. İşçi Partisi'nin iktidar olduğu 1997 yılında İskoçya-Galler ile yetkilerin devredilmesine yönelik antlaşmalar yapılmıştı (Aktoprak, 2010: 215). Yeni kurulan hükümet, görüşmelere başlanması için ön şart olan silahsızlanma talebinden vazgeçtiğini duyurmuştur. Bunun yanı sıra İrlandalı Cumhuriyetçilere yönelik de bir dizi reform paketi açıklanmıştır. Aynı seçimlerde IRA'nın siyasi kanadı Sinn Féin'in oylarını arttırarak liderleri Gerry Adams ve Martin McGuinness'in milletvekili seçilmesi olumsuz havanın bir anda dağılmasını sağlamıştır. Bu tarihlerde İngiltere'de binlerce kişinin katıldığı barış yanlısı gösterilerde artmaya başlamıştır. Yaşanan tüm bu siyasi ve sosyal gelişmelerden sonra 1997 Temmuz'unda IRA ikinci ateşkesi ilan etmiştir. (Özçağatay, 1998: 157) IRA'nın ikinci ateşkesini takiben görüşmeler tekrar kaldığı yerden devam etmeye başlamıştır. Her ne kadar IRA militanları içerisinde ateşkesi kabul etmeyip Real IRA (RIRA) gibi ufak çaplı yeni örgütler kurulsa da bunlar görüşmeleri engelleyecek tarzda eylemlerde bulunamamışlardır. Belfast'ta sürdürülen görüşmeler kimi zaman sert tartışmalara sahne olsa da 10 Nisan 1998 yılında görüşmeler bir sonuca varmış ve tarihe Kutsal Cuma Antlaşması olarak geçen antlaşma metni taraflarca imzalanmıştır. İmzalanan antlaşma için Kuzey İrlanda %71, İrlanda Cumhuriyeti %94 "evet" seçimi yapmıştır. (Kapaklıkaya, 2009:100). Böylece silahlı dönem sona ermiş, barış süreci başlamıştır.

2.17. Hayırlı Cuma Antlaşması

Hayırlı Cuma antlaşması üç ana bölümden oluşuyor idi. İlk bölümde Kuzey İrlanda'daki camiaların aralarındaki etkileşimi ve yönetim şeklini derleyen maddeler; bulunuyordu. İkinci bölümde Kuzey İrlanda- İrlanda Cumhuriyeti ilişkilerini derleyen maddeler vardı. Son bölümdeyse Kuzey İrlanda-İngiltere arası ilişki ağını derleyen maddeler bulunmaktaydı. (The Northern Ireland Peace Agreement, 1998; Aktoprak, 2010: 221-223).

Antlaşma esasen Kuzey İrlanda'da yaşayanların kaderlerine yön verme yetkisini veriyordu. Kuzey İrlandalılar, ister İngiltere'ye bağlılığa devam etmek, isterse İrlanda Cumhuriyeti'yle birleşmek şeklinde karar verebilirlerdi. (The Northern Ireland Peace Agreement, 1998).

Antlaşmada ilk bölüm, Kuzey İrlanda'da 108 kişiden oluşan bir parlamento oluşturmayı ve adada gerçekleşecek yasamanın ve yürütmenin buraya aktarılmasını hedefliyordu. Biri birlikçi, diğeri milliyetçi gruplardan seçilmiş olarak başbakan ve bir yardımcısının yer alması hedefleniyordu. Yürütmenin sağlandığı kanallarda, kamuya ait ve özel sahalarda 2 grubun (Milliyetçiler ve Birlikçiler) eşitcil temsiliyetine yönelik işleyiş yürütülmesi de birinci sütunda var olan konulardan biri idi. (The Northern Ireland Peace Agreement-Strand One, 1998).

Antlaşmada ikinci bölüm, Kuzey İrlanda- İrlanda Cumhuriyeti arasındaki Bakanlar Konseyini kurmayı öngörmekteydi. Bakanlar Konseyiyle Kuzey İrlanda Parlamentosu, çalışma olarak birbirlerine bağlanmıştı. Fakat biri faalken ötekisi faal olabilecek idi. (The Northern Ireland Peace Agreement-Strand Two, 1998).

Üçüncü bölüm, Britanya-İrlanda bakanları konseyini oluşturmayı hedefler. Britanya ve İrlanda tüm alanlarda iş-birliği yapma garantisi ile, konseyin oluşturmuş, ayrıca Hükümetler-arası İş birliği Konferansı'nı da faaliyete geçirmiştir. (The Northern Ireland Peace Agreement, 1998).

Hayırlı Cuma Antlaşması, Kuzey İrlanda problemini tamamen ortadan kaldırmakta başarılı olamamıştır. Sinn Fein halen Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti'nin bütünleşip bağımsız İrlanda'nın oluşturulmasını istemekte, bu istikamette siyaset yapmaktadır; Birlikçilerse tam ters yönlü olarak, Kuzey İrlanda yönetiminin Britanya ile bağlantılı olması amacıyla politik yol belirlemektedir. Fakat,

antlaşmanın ehemmiyeti, Kuzey İrlanda'da yaşamakta olan, asırlar içerisinde birbirleriyle ayrışıp yabancılaşma sürecine giren bu farklı grupların beraber yaşayabilecekleri şartları oluşturmaya çalışmalarından meydana gelmektedir.

2.18. Avrupa Birliği'nin Rolü

Avrupa Birliği'nin Kuzey İrlanda'daki barışçıl yerleşime katkısı, İrlanda sınırına ilişkin olarak tanımlanan iki kimlik arasındaki çatışmanın kavramsallaştırılmasına dayandırılmıştır. Bu yaklaşım 1984'te Avrupa Parlamentosu Siyasi İşler Komitesi tarafından yayınlanan Kuzey İrlanda'daki durumla ilgili Haagerup Raporunda sunuldu ve somutlaştırıldı. Buna göre;

Koşullar:

A. Kuzey İrlanda'daki sorun, toplulukta var olan en önemli siyasi ve sosyal sorunlardan biridir.

B. Avrupa Parlamentosu (AP) Kararı 7 Mayıs 1981:

1. Her türlü şiddete şiddetle karşı çıkma

2. Avrupa Toplulukları (AT), Kuzey İrlanda Anayasasında değişiklik yapmak için önerilerde bulunma yeterliliğine sahip değildir.

C. Büyük Britanya hükümetinin Kuzey İrlanda'da kanunu sürdürmekten sorumlu olduğu akılda tutulmalıdır.

D. İngiliz ve İrlanda hükümetlerine sınır güvenliğinin sağlanması için büyük maliyetler oluşmaktadır.

E. Kuzey İrlanda'da iki toplum arasında yapılan düzenleme → hükümetlerin normal demokratik değişim sürecini engelledi → azınlığı siyasal sistemden yabancılaştırdı.

F. Kuzey İrlanda'da kalıcı barış ve istikrarın sağlanması. İyileştirme, İngiltere ile İrlanda Cumhuriyeti hükümetleri arasında mümkün olan en yakın iş birliğini gerektiriyor.

Öneriler:

1. Kuzey İrlanda'nın ekonomik ve sosyal kalkınması için daha fazla sorumluluk almaya hazır olunmalıdır.
2. AT Komisyonu, genel AT hedeflerine uygun Kuzey İrlanda'nın geliştirilmesi için entegre bir plan hazırlamalıdır.
3. Ek: Mevcut İngiltere ve gelecekteki AB planlarına ek olarak mevcut AB projeleri.
4. Kuzey İrlanda'daki AT projeleri için AB finansmanını tanıtmak, böylece her iki gelenek de AB üyeliğinin faydalarından haberdar olabilir.
5. Kuzey İrlanda'daki ilgili makamlar, seçilen temsilciler, AT Komisyonu arasındaki iş birliğinin sağlanması.
6. Anglo-İrlanda Hükümetlerarası Konseyi tarafından yürütülen çalışmaların desteklenmesi ve takdir edilmesi.
7. İstihdam yaratmak için 'Sınırın her iki tarafındaki kaynakları kullanmak' konusunda daha fazla İngiliz-İrlanda iş birliğini desteklemek.
8. Sınır iş birliği projeleri için Ekonomik ve Sosyal Komite çalışmalarının önemi
9. İrlanda'nın iki bölgesi arasında daha dengeli bir ticaretin teşvik edilmesi gerekiyor.
10. Terörizmle mücadelede mevcut İrlanda Cumhuriyeti – Büyük Britanya iş birliğini teşvik etmek ve desteklemek. (Haagerup, 1994)

Raporun kararı, çatışmanın İngilizleri bir araya getirme eylemiyle etkisiz hale getirilmesini öneriyor ve İrlanda, en üst düzeyde hükümetten başlayıp bölgesel ve yerel düzeye süzülüyor. Buna dayanarak, AB'nin çatışma çözme konusundaki kendi kendine atfedilen rolü öncelikle iki devlet arasındaki hayati bir anlaşmayı kolaylaştıran ve geliştiren destekleyici bir rol oynadı. Canlandırılmış İngiliz-İrlanda ilişkilerinin en dikkat çeken ürünü, tarafların İrlandalı milliyetçi ya da İngiliz sendikacı olarak sınıflandırılmasını uygulayan 1998 tarihli Hayırlı Cuma Anlaşması'ydı. Bu başlangıç noktasından itibaren Haagerup Raporunda belirtilen hükümetler arası anlaşma, çok düzeyli yönetim ve sınır ötesi iş birliğini uygulamaya koyar. Kuzey İrlanda'daki

ihtilafın yeniden tanımlanmasının bölgesel iddiaların çatışmasından biri olarak karşıt ulusal kimlikleri ele almasını izleyen bu rapor, iki devlet tarafından beslenen barış süreci ile AB'nin Kuzey İrlanda'ya yaklaşımı arasındaki ortak zemini değerlendirmektedir. Bunun yanında küresel ekonomik gelişmeler AB'nin Kuzey İrlanda sorunu ile ilgilenmesini kolay hale getirmiştir. AB'nin etnik sorunları çözme anlamındaki en önemli tecrübelerinin başında bu bölgedeki bölgesel güçler ile iyi ilişkilerde bulunması gelmektedir. Kuzey İrlanda sorununda arabulucu rolünü üstlenmesi yerel aktörler tarafından istenmiştir. Birleşik Krallık 25 yıldır AB üyesi olmasına rağmen sorunun çözümü için olumlu bir adım atılamamıştı. Bundan dolayı AB'nin misyonu dışında bir görev üstlendiği algısını oluşturdu. İrlanda'nın da üyeliği ile AB, ortak kimlik, istihdam ve ekonomik alt yapı konularında İrlanda'da siyasi bir düzen hedeflemiştir (Hayward, 2012: 441). Ülkelerin gelişmesine AB'nin önemli katkılar sağladığı söylenebilir. İrlanda Cumhuriyeti'nin AB üyesi olması ile birlikte küreselleşmeye ayak uyduran bir ülke haline geldiğinden bahsedilebilir. AB'nin İrlanda Cumhuriyeti ile geliştirmiş olduğu ilişkilerin sonucunda sorunun çözüm aşamasında pozitif anlamda inisiyatif alması daha kolay hale gelmiştir. Tarihsel süreçte AB – İrlanda ilişkisi, Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET) ile başlamıştır. AET, 1985 İngiltere-İrlanda Anlaşması'nın oluşturulması ve uygulanmasında çok önemli rol oynamıştır. AET, İngiltere-İrlanda Anlaşması'nın uygulanması için bütçeden 1989 yılında 15 milyon euro ayırmıştır. AET'nin sorunun çözümü için taraflar arasında iletişim kanallarını açmaya çalıştığından bahsedilebilir. Bu sorun ile ilgilenirken Birleşik Krallık'ın iç işlerine karışmamaya özen göstermiştir. Müzakere sürecine evrilen dönemde maddi kaynak yaratması reformları güçlendirmiştir (Hayward, 2012: 444). Maastricht Anlaşması'nın sağladığı fırsatlar ile AB'nin Kuzey İrlanda sorununa daha aktif müdahale etme ihtimali ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği Komisyon Başkanı 1994 yılında hazırladığı barış programı ile bu süreci güçlendirmek, istikrarlı ve barışçıl bir toplum yaratmayı amaçlamıştır. Program Kuzey İrlanda'daki belli sorunlara odaklanmıştır. Temel hedefi ekonomik olarak güçlenmiş, yeni bir nesil yaratmak olmuştur. Programın başarıya ulaşması durumunda toplumlar arasındaki uzlaşmanın sağlanacağı öngörülmüştür. Bu programın bir diğer amacı da barış inşasını sağlayacak siyasi bir atmosferin sağlanması olarak sayılabilir. Böylece Kuzey İrlanda'da çatışmanın dönüştürülmesini sağlayacak bir dönem oluşturulmak istenmiştir. Bunun

yanında Kuzey İrlanda Meclisi'nin Avrupa Parlamentosu tarzında karar alma metodunu benimsemesi de Kuzey İrlanda milliyetçilerinin endişelerinin azalmasına yardımcı olmuştur. Böylece müzakere sürecine zemin hazırlanmıştır. AB, Kuzey İrlanda'daki sorunun çözümünü bir Avrupa kimliğinin biçimlendirilmesi veya bir Kuzey İrlanda kimliğinin biçimlendirilmesi olarak değil, içinde farklı ulusal kimlikleri içeren yeni düzenlemelerin biçimlendirilmesi olarak algılamaktadır. Kuzey İrlanda ancak barış içinde ifade edilebilir. Kuzey İrlanda'daki durumun bir alt bağlaşma çatışmasından bir kimlik çatışmasına dönüşmesi, bölgenin yeniden silahsızlandırılması ve şiddet içermeyen anlaşmazlıkların iletilmesi açısından başarılı olmuştur (Hayward, 2004: 15) Kuzey İrlanda'daki çatışmanın siyasallaşması, kimliklerin ifade edilmesini ve sınır ile doğrudan ortaya çıkan çıkarların doğrudan müzakere edilmesini ve bunun sınır, siyasi, ekonomik, sosyal ve ideolojik etkisi ile ilgilidir. Bu yaklaşımın gerekçesi, ortaya konan zorluk türüne, yani iki hükümetin çeşitliliğe uyum sağlamaktan bahsetmekten vazgeçmesi ve Kuzey İrlanda'nın işlevini sürdürmesi için yardım etmesiydi. Anlaşma tarafları tarafından, bu sürece iki ideolojinin kendi içindeki değişimin eşlik etmesi ve dolaysız olarak onları daha doğru hale getirmeleri gerektiği açıkça anlaşılmıştır. Ne yazık ki, ideolojik konumlarının sınırlarına yaklaşan aktörlerden kaynaklanan grup güvensizliği duygusu, topluluklar arası bir temelde kayda değer ilerleme kaydedememiştir.

2.19. PEACE Programları

1994 yılında Kuzey İrlanda'daki paramiliter grupların ateşkes ilan etmesinin ardından Avrupa Komisyonu tarafından bölgede daha huzurlu bir görünüme doğru değişimi desteklemek adına PEACE Programı bir Topluluk İnisiyatifi olarak Temmuz 1995 yılında resmen başlatılmıştır. 1995-1999 yılları arasında uygulanan Programın, Mart 1999 yılında Berlin'deki Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyinin kararıyla bir beş yıl daha (2000-2004) uygulanmasına karar verilmiştir. Ayrıca 2000-2004 yılları için PEACE II Programına 500 milyon euro ayrılmasını kararlaştırmıştır. PEACE I Programı, Topluluk İnisiyatifi olarak uygulanmışken, PEACE II ise her iki tarafın Topluluk Destek Çerçevesine dahil edilen Hedef 1 Bölgesi Operasyonel programı olarak ele alınmıştır. PEACE II Programı, Kuzey İrlanda'nın iki, İrlanda'nın ise yedi Operasyonel Programından birini oluşturmaktadır (Yeter, 2004: 59).

PEACE II Programının 5 önceliği bulunmaktaydı.

“1. Ekonomik yenilenme (rekabet gücü, turizm, girişimcilik, çiftçi eğitimi, tarım ürünlerini çeşitlendirilmesi, teknoloji desteği, tarım işletmeleri için yatırım ve kırsal ekonomi için temel hizmetler).

2. Sosyal bütünleşme ve içirme (çocuk bakımı, faal vatandaşlığın teşvik edilmesi, köylerin yenilenmesi, sosyal ekonomi tedbirlerinin geliştirilmesi).

3. Yerel kalkınma stratejileri (sosyal ekonomi, insan kaynakları ve eğitim, kırsal toplulukların desteklenmesi).

4. Dışa yönelik bölge anlayışı (Avrupa ile bir ağ oluşturulması, bölgenin bir turizm merkezi olarak pazarlanması).

5. Sınır ötesi iş birliği (ekonomik kalkınma imkanlarının geliştirilmesi, kamu sektörünün iş birliği, uzlaşma ve kültürel anlayış, eğitim ve insan kaynakları için ortak anlayışlar, okul ve genç iş birlikleri, tarım ve kırsal kalkınma, balıkçılık)” (The EU PEACE and INTERREG Programmes in Northern Ireland, 2001).

2007 yılında ise PEACE III Programı yürürlüğe konulmuştur. Program, Kuzey İrlanda ve Sınır Bölgesinde uzlaşmayı teşvik ederek barışçıl ve istikrarlı bir toplumu güçlendirmeyi amaçlayan kendine özgü bir AB Yapısal Fon Programıdır. Topluluklar arasındaki uyumu destekleyen eylemleri destekleyerek bölgedeki sosyal ve ekonomik istikrarı geliştirmeyi amaçlamıştır. Toplulukları özellikle uzlaştırmaya ve ortak bir topluma katkıda bulunmaya odaklanarak Kuzey İrlanda ve sınır bölgesine yardımcı olmayı hedeflemiştir. Önceki barış programlarının (PEACE I ve II) anahtar yönlerini ileri sürecek ve uzlaşma konusundaki sürekli ve yenilenmiş bir vurguya sahip olacaktır. Programın öncelikleri, toplumları uzlaştırmak ve paylaşılan bir topluma katkıda bulunmaktır. Program, toplumları uzlaştırmak için mezhepçilik ve ırkçılığa yönelik tutumlara meydan okumayı ve yerel toplulukta çatışma çözme ve arabuluculuğu desteklemeyi amaçlar. Uzlaşma, kültürel çeşitlilik ve eşitlik odaklı kamu ve özel sektör arasında stratejik iş birliği modellerinin uygulanması desteklenecektir. Güven artıracak, mezhepçilik ve ırkçılığı azaltacak anlamlı sınır ötesi girişimler kurmayı amaçlamıştır.

Ayrıca, bu öncelik altındaki faaliyetler mağdurların yakınları ve bakıcıları için danışmanlık ve mağdur destek hizmetleri vermektedir. Bu öncelik, kapsamlı destek

hizmeti yaklaşımlarını kolaylaştıran danışmanlık, arkadaşlık ve diğer toplum temelli hizmetleri içeren çatışma çözme erişilebilirliği destek hizmetlerinin iyileştirilmesine destek sağlamayı amaçlamıştır. Bir bireyin barış ve uzlaşmaya geçişi ele alma kapasitesini artırmak ve çatışma kurbanlarının ve hayatta kalanların geçmişle kendi koşullarıyla baş edebilmelerini sağlayacak kapasiteyi geliştirmeyi hedeflemiştir. Paylaşılan bir topluma katkıda bulunma önceliği için sahipsiz, ayrılmış, az kullanılmış, tehdit edici veya isteksiz görünen kentsel, kırsal ve sınır bölgelerinin yenilenmesine odaklanmaktadır. Amaç, bu alanları ortak alanlara dönüştürmektir. Müdahale, toplum içindeki ayrılık sorunlarının bir süredir ele alınmasını ve onu bir bölge olarak tanımlayan sembollerle işaretlenmemiş fiziksel ortamların gelişimini teşvik ederek, temelde mezhepçilik, ırkçılık ve önyargı sorunlarına değinmeyi amaçlamaktadır. Paylaşılan kamusal alanlar için finansman sağlayacak ve barış duvarları ve mezhep grafiti, bayraklar veya amblemler tarafından tezahür ettirildiği gibi fiziksel ayrışma sorunlarının ele alınmasına yardımcı olacaktır.

Bu öncelik aynı zamanda kilit kuruluşların Kuzey İrlanda içindeki ortak bir topluma katkı sağlayacak şekilde ve sınır ötesi bir temelde hizmet sunma kapasitesini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Buna karşılık, bu amacın gerçekleştirilmesi, uzlaşma çabalarını etkileyen tutum, sosyal ve ekonomik değişikliklerin yanı sıra toplum için ortak bir vizyonun geliştirilmesine katkıda bulunacaktır (PEACE III Programme, 2007). 2016 yılında ise PEACE IV Programı yürürlüğe girmiştir. Bu program İrlanda ile İngiltere arasında sınır ötesi bir iş birliği programı olarak uygulanmıştır ve iki ana amacı vardır. Bunlardan ilki Kuzey İrlanda'daki çatışmaya katılan topluluklar ile İrlanda'nın sınır ilçeleri arasındaki uyum, ikincisi ise ekonomik – sosyal istikrardır. Bu program katılım ve diyalog için fırsatlar sağlamış ve toplum gelişimi için insanlara daha yakın karar alma ve sorumluluklar getirmiştir. Mağdurları ve hayatta kalanları destekleyen projeler, gençler ve Kobiler, altyapı ve kentsel dönüşüm projeleri ve göçmenleri destekleyen, toplumun etnik çeşitliliğini bir bütün olarak kutlayan projeler dahil olmak üzere çok çeşitli projeleri finanse etmiştir. Ayrıca bu program şimdi Avrupa ve diğer bölgelerde de paylaşılacak olan barış oluşturma politikasının bir örneği olarak görülmektedir (PEACE IV Programme, 2019).

SONUÇ

İngiltere'nin 17. yüzyıldan itibaren Fransa'nın güçlenmesiyle başlayan tehlike algısıyla birlikte İrlanda'yı kendi kontrolü altında tutmak istemesi ve bunu sağlamak için de halkı bölerek yani siyasal ve mezhepsel birliğin sağlanmasını engelleyerek bu bölgeyi bir atlama taşı olarak gören Avrupa'ya yakın komşularının emellerine ulaşmalarını engellemeye çaba göstermesi, bölgede daha önce Galler ve İskoçya'da karşılaşmadığı ölçüde bir isyana sebep olmuştur. Katoliklerden alınan toprakların Protestanlara verilmesi ve Katoliklerin eğitim hakkının ellerinden alınması gibi uygulamalarla, iki toplum arasında ekonomik ve toplumsal olarak bir fark yaratılmış ve çatışmalar körüklenmiştir. Birinci Dünya Savaşı yaklaşırken dünya imparatorluğu konumundaki İngiltere'nin en zayıf halkası Asya ve Afrika'daki sömürgeleri değil, İrlanda olmuştur. İrlanda'nın bağımsızlığını kazanması da yeterli olmamış ve kuzeyde kalan altı kantonun İrlanda'ya katılmayı reddetmesiyle olaylar farklı bir boyut almıştır. Bu kuzeyde kalan bölgede İrlanda'nın Kuzey İrlanda devletinin oluşumunu desteklemesiyle bölgede yer alan Katolikler azınlık durumuna düşmüş ve İngiltere'den her türlü desteği alan Protestanlar hayatın her alanında ayrıcalıklı hale geçmiştir. Kuzey İrlanda yönetiminin ayrılıkçı uygulamalarının İngiltere'den de destek görmesiyle birlikte Protestan Kuzey İrlanda devletinin Katoliklere uyguladığı devlet terörü, buna karşılık olarak IRA'nın oluşmasına neden olmuştur. İngiltere'nin bu Protestan terör örgütlerini kullanarak olaya yalnızca terör gözüyle bakması ve sorunun toplumsal kökenlerini umursamamasıyla, insan haklarında yaptığı hataların da etkisiyle kendisine karşı köklü bir nefret oluşmasına neden olmuştur. Bu etmenler İrlanda milliyetçiliğini güçlendirmiş ve tarihten gelen bu unsurların iyice gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. İşte Kuzey İrlanda sorunu bu etnik milliyetçilik etrafında şekillenmiş ve iki topluluk da etnik kimliklerini inşa etmişlerdir.

Uzun zamandır devam eden etnik (dinsel) çatışmaların yaralarını taşıyan Kuzey İrlanda, 2005 yılında Sinn Fein'le gerçekleştirilen silah bırakma antlaşmasıyla çatışma periyodunu atlatmış görünmektedir. Yine de IRA'dan kopan ve Sinn Fein ve Gerry Adams'ı ihanet ile suçlayan Real IRA ve Continuity IRA tarzı radikal oluşumlar arada sırada ses getirici eylemler düzenlemektedir. Fakat, onların bu aşamalarda halktan desteği bulunmamaktadır, tahminen 200–300 kadar faal mensubu olduğu öngörülen bu grupların sulh dönemini bozacak durumda olmadıkları görülmektedir.

Kuzey İrlanda'da 2001 yılında gerçekleşen nüfus sayımına göre ülkede 1.685.267 insan bulunmakta ve onların %53'ü Protestanlığa, %44'ü Katolik mezhebine %3'lük kısım da diğer din ve mezheplere aidiyet hissetmektedir (Communities in Northern Ireland, 2001). Bu sebeple nüfussal potansiyel yönünden iki mezhep arasında çok bir ayırım olmadığı aşikardır. Nüfus olarak fazla fark olmayışı, iki topluluğun bir arada yaşamasına karşın Protestanlar ve Katolikler arasında asırlardır var olan gerilim ve hışım halen tamamıyla son bulmamıştır. 2001 yılı temmuz ayında Kuzey İrlanda Başbakanı David Trimble İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun silahsızlanmaması üzerine istifa etmiştir. Bundan bir yıl sonra 4 Ekim 2002'de Kuzey İrlanda polisi, Sinn Fein'in bölge meclisindeki bürosuna baskın düzenleyerek üç kişiyi resmî belgeleri çalma suçlamasıyla tutuklamıştır. Sinn Fein'in önde gelen yöneticisi Denis Donaldson, 20 yıl boyunca İngiltere için casusluk yaptığını açıklamış, İngiltere yerel yönetimi askıya almıştır. 2003 yılı kasım ayında yapılan bölgesel seçimlerde Ian Paisley'in sertlik yanlısı Demokratik Birlik Partisi seçimlerde en fazla oyu almıştır. Demokratik Birlik Partisi 1998 yılında imzalanan Kuzey İrlanda Barış Anlaşması'nı reddetmiştir. 2004 yılı haziran ayında İngiltere Başbakanı Tony Blair ile İrlanda Başbakanı Bertie Ahern, Demokratik Birlik Partisi ile Sinn Feine'e uzlaşma için eylül ayına kadar süre tanımıştır. Buna rağmen görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 2005 yılı Nisan ayında IRA bir dizi silahlı soygundan sorumlu tutulmuştur. Bunun üzerine Sinn Fein IRA'ya silahlı mücadeleyi sona erdirmeye çağrısında bulunmuştur. Kısa bir süre sonra temmuz ayında örgüt, üyelerine, silah bırakma çağrısını yenilemiştir. Bir yıl sonra 2006 ekiminde bağımsız silahsızlanma komisyonu IRA'nın terörist faaliyetlerinden vazgeçtiğine kanaat getirince Tony Blair ve Bertie Ahern, bölgedeki siyasi partilere yeni hükümeti kurmak ve parlamento'ya işlerlik kazandırmak için 26 Mart'a kadar süre tanıyan anlaşmada uzlaşmıştır. 2007 yılının ocak ayında Sinn Fein, polis teşkilatının meşruiyetini ilk kez kabul ederek, barış sürecinin önünde duran son büyük engeli de kaldırmıştır.

Günümüzde Kuzey İrlanda sorunu İngilizlerin bölgedeki askeri varlığını azaltması ile durulmuştur. Ancak uzun zamandır süregelen öfkenin kolayca yok olması olası gözükmemektedir. Zira Kuzey İrlanda'da Katoliklik ve Protestanlık, ülkede dinsel muhtevasının ilerisine geçip etnik kimlik halini almıştır. Bu sebeple de ne Katoliklerin İrlanda Cumhuriyetiyle ne de Protestanların İngiltere'yle birleşme hasretleri hala bütümen rafa kalkmış değildir.

KAYNAKÇA

- Aka, A. (2010). “Kimliğe teorik yaklaşımlar”, *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1), s.17-24.
- Akıncı, A. (2014), *Türk İslam Sentezinde Tarih ve Kimlik*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Aktoprak, E. (2010), *Devletler Ve Ulusları Batı Avrupa'da Milliyetçilik Ve Ulusal Azınlık Sorunları*, Ankara: Tan Kitabevi.
- Altunoğlu, M. (2010), “Millet İnşâ: Özcü, Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 26.
- Anderson, B. (2009), *Hayali Cemaatler-Milliyetçiliğim Kökeni ve Yayılması*, (Çev. İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.
- Andrews Peter A. (1992), *Türkiye’de Etnik Gruplar*, çev: Mustafa Küpüsoğlu, İstanbul: Ant Yayıncılık.
- Armaoğlu, F. (2010), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara: Alkım Yayınevi.
- Aslan, C. (2004), *Birey Toplum Devlet Kavramlaştırma ve Ara Değişken Olarak Etnisite*, Adana: Karahan Kitapevi.
- Balibar, E. ve Wallerstein, I. (1995), *İrk, Ulus, Sınıf*, (Çev. Nazlı Ökten). İstanbul: Metis Yayınları.
- Banton, M. (2007), “Max Weber on 'ethnic communities': A Critique.” *Nations and Nationalism*, s19-35.
- Bartoletti, S. (2001), *Black Potatoes: The Story of the Great Irish Famine 1845-1850*, Newyork: Houghton Mifflin Company.
- Bauman, Z. (2009), *Sosyolojik Düşünmek*, (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (2015), *Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi*, Mustafa Derviş Dereli (Çev.), Ankara: Heretik.
- Bilgin, N. (2007), *Kimlik İnşası*, İzmir: Aşına Kitaplar-Turmaks

- Bogdanor, V. (1999), *Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi I*, Çev. Bülent Peker ve Diğerleri, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Bostancı N. (1998), "Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik", *Türkiye Günlüğü*, 50, s.38-55.
- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İ.HR, 39/1847
- BOA, İradeler Hariciye, 39/1847.
- BOA, İradeler Hariciye, 40/1888.
- B.O.A, İradeler Hariciye, 54/2538.
- Brubaker, R., Cooper, F. (2000), "Beyond Identity", *Theory and Society*, 29, s1-47.
- Büyük Larousse Cilt 20 (1986), İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Calhoun, C. (1994), *Social Theory and the Politics of Identity*, Blackwell Publishers Ltd, Oxford UK.
- Carr, E. H. (2007), *Milliyetçilik ve Sonrası*, (Çev. O. Akınhay). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Castells M. (2006), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, II. Cilt*, çev: Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells. M. (2006b), *Kimliğin gücü*, (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Cerulo, K. (1995), *Identity Designs: The Sights and Sounds of a Nation*, New Jersey: Rutgers University Press.
- Cerulo, K. (1997), *Identity Construction: New Issues, New Directions. Annual Review of Sociology*, 23, s385-409.
- Colum, P. (1959), *Arthur Griffith*, Dublin: Browne and Nolan Ltd.
- Coogan, T. (2006), *Michael Collins Part 1*, London: Paperview U.K. Ltd. in association with the Irish Independent.
- Cunningham, W.G. (2006), *Terrorism and Conflict Resolution: Theory and Practice*, George Mason University. Fairfax, Virginia, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Communities in Northern Ireland, Census, April 2001, Northern Ireland Statistics and Research Agency
- Derkins, S. (2003), *The Irish Republican Army*, New York: The Rosen Publishing Group.
- Dobry, M. (1986), *Sociologie des crises politiques*. Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques: Paris.
- Donnelly, J. S. (2004b), *Encyclopedia Of Irish History And Culture Volume 2*, New York: Thomson Gale.
- Dwyer, T. R. (1980), *Eamon de Valera*, Dublin: Gill and Macmillan.
- Ellis, P. B. (2004), *Eyewitness to Irish History*, New Jersey: John Wiley&Sons, Inc., Hoboken.
- Emirođlu, K. (2003), *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Enloe, C. (1996), "Religion and Ethnicity". Smith ve Hutchinson (ed.), *Ethnicity*, s.197-2002, Oxford: Oxford University.
- Feeney, B. (2002), *Sinn Fein A Hundred Turbulent Years*, Dublin: The O'Brien.
- Fishman, J. A. (1989), *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Gardiner, J. (1995), *The History Today Companion to British History*, London: Collins & Brown Limited.
- Gellner, E. (1992), *Uluslar ve Ulusçuluk*, (Çev., B. E. Bahar, G. G. Özdoğan). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gellner, E. (1998), *Milliyetçiliğe Bakmak*, (Çev. S. Coşar vd.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gleason, P. (1983), *Identifying Identity: A Semantic History*. *The Journal of American History*, 69/4, s910- 931.
- Goffman, E. (2009), *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* (Çev. B. Cezar), İstanbul: Metis.

- Göka E. (2006), *İnsan Kısım Kısım: Toplumlar, Zihniyetler, Kimlikler*, Ankara: Aşina Kitaplar.
- Gray, P. (1995), "Ideology and Famine" Cathal P. ed., *The Great Irish Famine*, Dublin: Mercier Press.
- Gribben, A. (1999), *The Great Famine and the Irish Diaspora in America*, Boston: University of Massachusetts Press.
- Gündoğan, A. O. (2002-3), "Devlet ve Milliyetçilik", *Doğu Batı*, Yıl 6, Sayı 21, s.181-193.
- Hall, S. (1997), "The Local and the Global: Globalization and Ethnicity", Anthony D. King (Ed.) *Culture, Globalization and the World-System: Contemporary Conditions for the Representation of Identity* içinde. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Handler, R. (1996), "Is 'Identity' a Useful Cross Cultural Concept", John Gillis (Ed.), *Commemorations: The Politics of National Identity* içinde. Princeton: Princeton University Press.
- Hayward, K. (2004), "From border conflict to identity conflict: The EU's approach to conflict resolution in Northern Ireland", *The EU and Conflict Resolution ECPR Joints Sessions*, Belfast.
- Hayward, K. (2012), "The (Soft) Power of Commitment: The EU and Conflict Resolution in Northern Ireland", *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, 11/4.
- Hechter, M. (1975), *Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National Development 1536-1966*, Berkeley: University of California.
- Hechter, M. (1976), *Max Weber on Ethnicity and Ethnic Change. American*
- O' Neill, J. N. (2009), *The Irish Potato Famine* ABD: Abdo Publishing Company.
- Hechter, M. (1996), "Ethnicity and Rational Choice Theory", Hutchinson, J. Smith, A. D. (ed.); *Ethnicity*, s.90-98, Oxford: Oxford University Press.
- Heywood, A. (2006), *Siyaset*, (Çev. B. Özipek ve Diğerleri), Ankara: Adres Yayınları.

- Hobsbawm, E. J. (2006), *Milletler ve Milliyetçilik*, (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Horowitz, Donald L. (2004), "The Primordialists," Conversi, Daniele (ed.) *Ethnonationalism in the Contemporary World: Walker Connor and the Study of Nationalism*, s.72-82, London: Routledge.
- İnanç, H. (2005), *AB'ye Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*, Ankara: Adres Yayınları.
- Jenkins, R. (2004), *Social Identity*, London: Routledge.
- Kapaklıkaya, İ. (2009), *Kürt Açılımı Kuzey İrlanda Perspektifi*, İstanbul: Ağaç Yayınevi.
- Karakaş, M. (2006), "Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği", *Doğu Batı*, Yıl 9, Sayı 38, s.57-76.
- Kellas, J. G. (1998), *The Politics of Nationalism and Ethnicity*. New York: St.Martin's Press.
- Kılıç, B. (2013), "Drogheda: Kıtlıkla Gelen Kardeşlik", *Aksiyon Dergisi*, İstanbul.
- Kinealy, C. (1997), *A Death Dealing Famine: The Great Hunger in Ireland*, London: Pluto Press.
- Kohn, H. (2012), "Milliyetçilik Fikri", M. Türköne içinde, *Milletler ve Milliyetçilikler* s.129-145, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Laçiner, S. (2001), "İngiltere, Terör, Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları", *Avrasya Bir Vakfi Stratejik Araştırmalar Merkezi Ankara Çalışmaları Dizisi* No: 6.
- Malesevic, S. (2004), *Sociology of Ethnicity*, London: Sage Publications.
- Marshall, G. (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. O. Akınhay, D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mulholland, M. (2002), *Northern Ireland A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- O' Brien, B. (1999), *The Long War: The IRA and Sinn Fein*, New York: Syrocuse University Press.

- O'Grada, C. (1993), *Black '47 and Beyond, The Great Irish Famine in History, Economy and Memory*, New Jersey: Princeton University Press.
- Özçağatay, L. (1998), *Kuzey İrlanda ve İRA Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözüme*, Ankara: Papirüs Yayınevi.
- Pelling, N. (2003), *Anglo-Irish Relations 1798-1922*, Londra: Routledge.
- Rothe, E. M., Andres J. P., (2011), "Identity and Acculturation in Immigrant and Second Generation Adolescents", *Adolescent Psychiatry* 1: s.72-81.
- Rouse, R. (1995), "Questions of Identity: Personhood and Collectivity in Transnational Migration to the United States", *Critique of Anthropology*, 15/4, s.351-380, Londra.
- Rudolph, J. R. (2006), *Politics and Ethnicity: A Comparative Study*, Gordonsville.
- Senholzi, K. (2008), *Conflict in Northern Ireland: Through the Lens of Social Identity Theory and Social Dominance Theory*, North Carolina Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sezgin, M. N. (2005), "Katoliklerle Protestanlar Arasında Bitmeyen Nefretin Bin Yıllık Bilânçosu: Kuzey İrlanda Sorunu", *2023 Dergisi*, Sayı: 52, Ankara.
- Smith A., Hutchinson, J. (1996), *Ethnicity*, Oxford: Oxford University Press.
- Smith, A. (1996), "Culture, Community and Territory: The Politics of Ethnicity and Nationalism", *International Affairs*, Sayı: 72.
- Smith, A. (2002a), *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, (Çev. D. Kömürcü), İstanbul: Everest Yayınları.
- Smith, A. (2002b), *Ulusların Etnik Kökeni*, (Çev. S. Bayramoğlu), Ankara: Everest Yayınları.
- Smith, A. (2004), *Milli Kimlik*, (Çev. B. Şener), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. (2010), *Nationalism*, USA: Polity Press.
- Somersan, S. (2004), *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sökefeld, M. (2001), *Reconsidering Identity*. *Anthropos*, 96/2, s.527-544.

- Stevens, J. (2001), *Devletin Yeniden Üretimi*, (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Subaşı, N. (2005), “Kültürel Kimliğin Melezleşmesi ve Alevi Modernleşmesi”, *Türkiye Kültürleri*. Ankara: Tetragon.
- Şöhret, Mesut (2013), “Etno-Dinsel Milliyetçilik Bağlamında İrlanda Sorunu”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4.
- Tajfel, H., Forgas, J. P. (1981), "Social categorization: Cognitions, values and, groups." *Social cognition: Perspectives on everyday understanding*, (Der.) J. P. Forgas, London: Academic Press.
- Thornton, J. (2004), *The Irish Potato Famine: Irish Immigrants Come to America, 1845-1850*, Newyork: Rosen Publishing Group.
- Uzun, T. (2003), “Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme”, *Doğu Batı*, Yıl 6, Sayı 23, s.131-154.
- Vincent, A. (2006), *Modern Politik İdeolojiler*, (Çev: A. Tüfekçi), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Wallerstein, I. (2007), “Halklığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik, Etniklik”, içinde E. Balibar, I. Wallerstein (ed.), *İrk Ulus Sınıf*. (Çev. N. Ökten), İstanbul: Metis Yayınları.
- Weber, M. (1978), *Economy and Society*, Londra: University of California.
- Yalçın, R. (2014), “Etnisite ve milliyetçilik: eleştirel bir değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(01), s.189-215.
- Yanık, C. (2013), “Etnisite, kimlik ve milliyetçilik kavramlarının sosyolojik analizi.” *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 20, s225-237.
- Yeter, A. H. (2004), *Yapısal Fonların Hedef, Kapsam ve Yöntemlerinin Örnek Ülke Uygulamaları Çerçevesinde İncelenmesi (İrlanda Örneği)*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.

İnternet Kaynakları

- 1832 General Elections. http://www.historylearningsite.co.uk/1832_General_Election.htm (Erişim Tarihi: 05.07.2019).
- 1841 General Elections. http://www.historylearningsite.co.uk/1841_general_election.htm (Erişim Tarihi: 05.07.2019).
- Britannica (1998), “İrlanda Toprak Ligi”, *britannica.com/topic/Land-League* (Erişim tarihi: 12.05.2017).
- Darby, J. (1995), “What's Wrong with Conflict. Coleraine, Centre for the Study of Conflict, University of Ulster”, <http://cain.ulst.ac.uk/csc/reports/conflict.htm> (Erişim Tarihi: 05.07.2019).
- Darby, J. (2003), “Northern Ireland: the Background to the Peace Process” , *CAIN Web Service* <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/darby03.htm> (Erişim Tarihi: 05.07.2019).
- Eğitimirlanda, <https://egitimirlanda.com/irlanda-tarihi>; (Erişim Tarihi: 07.07.2019).
- Final text of the Articles of Agreement for a Treaty between Great Britain and Ireland as signed. from British & Irish Delegations. Documents on Irish Foreign Policy. Vol.1. No.214..* <https://www.difp.ie/docs/1921/Anglo-Irish-Treaty/214.htm> (Erişim Tarihi: 05.07.2019).
- Gönüler, Y. (2009), “Osmanlı'nın İrlanda'da Bıraktığı İz”, *gizlenentarihimiz.blogspot.com.tr/2009/05/osmanlın-5-gemiyle-irlandada-braktg-iz.html*. (Erişim tarihi: 12.05.2017).
- Haagerup, N. J. (1984), “Report”, *European Parliament Working Documents 1983-1984*, cain.ulster.ac.uk/issues/europe/docs/haagerup84.pdf. (Erişim tarihi: 06.07.2019).
- Laçiner, S. (2007), “Kuzey İrlanda'dan Alınacak Dersler”, *slaciner.blogspot.com.tr/2007/08/kuzey-irlandadan-alnacak-dersler_22.html* (Erişim tarihi: 12.05.2017).

PEACE III Programme (2007), https://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/programmes/2007-2013/crossborder/operational-programme-united-kingdom-ireland-peace-iii, (Erişim Tarihi: 06.07.2019).

PEACE IV Programme (2019), <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/102/northern-ireland-peace-programme>, (Erişim Tarihi: 06.07.2019).

The EU PEACE and INTERREG Programmes in Northern Ireland (2011), <http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/raise/publications/2011/ofmdfm/12611.pdf>, (Erişim Tarihi: 06.07.2019).

The Northern Ireland Peace Agreement (1998), http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IE%20GB_980410_Northern%20Ireland%20Agreement.pdf (Erişim Tarihi: 05.07.2019).